

Johanna Niemi

INTELLEKTUELLI IDENTITEETTIÄ ETSIMÄSSÄ

Erkki Vala Tulenkantajat-lehden poliittisena pakinoitsijana vuosina 1932-1939

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Valtio-oppi

Pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2007

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

NIEMI, JOHANNA: Intellektuelli identiteettiä etsimässä. Erkki Vala Tulenkantajat-lehden poliittisena pakinoitsijana vuosina 1932-1939.

Pro gradu -tutkielma, 103 s., 3 liites.

Valtio-oppi

Tammikuu 2007

Tutkielman kohteena on Tulenkantajat-nimiseen kulttuuriseen ryhmään kuuluneen kirjailija ja toimittaja Erkki Valan (1902-1991) poliittinen ajattelu. Tutkielman aineisto koostuu Valan nimimerkillä ”Majava” Tulenkantajat-lehden kirjoittamista pakinoista vuosilta 1932-1939.

1930-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa pyrittiin ylläpitämään yleisesti kansalliseksi määritettyä arvo- ja merkitysjärjestelmää. Yhteiskunnassa toimi kuitenkin useita vasemmistolaisesti suuntautuneita ryhmiä, jotka pyrkivät kyseenalaistamaan porvarillisia ja varsinkin äärioikeistolaisia arvoja. Tutkielmassa tarkastellaan Erkki Valaa intellektuellina, älymystön edustajana, ja lähdetään liikkeelle valottamalla Valan ja hänen viiteryhmänsä lähtökohtia sekä historiallista kontekstia. Teoreettisessa viitekehityksessä problematisoidaan intellektuelliutta sekä intellektuaalista toimintaa ja toimintaympäristöä ottaen huomioon muun muassa Karl Mannheimin näkemys sukupolvien dynamiikan vaikutuksista intellektuaalisiin liikkeisiin. Erityistä huomiota kiinnitetään kysymykseen älymystön poliittisesta sitoutuneisuudesta ja sitoutumattomuudesta. Keskeisenä tehtävänasetteluna on kaiken kaikkiaan tarkastella intellektuellin identiteetin rakentumista. Työn tutkimusote kietoutuu Quentin Skinnerin näkemyksiin historiallisten tekstien tutkimisesta, niiden tilannesidonnaisuudesta sekä kontekstin ymmärtämisen merkityksestä tulkinnassa.

Valan kirjoitukset nähdään puheenvuoroina oman aikansa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tutkimuksen lähtökohtainen kysymys on, minkälainen kuva yhteiskunnasta piirtyy Erkki Valan silmin tarkasteltuna: mitä vastaan hän yhteiskuntakriittikkona taistelee, minkälaisen vaihtoehdon hän arvojärjestelmän työstäjänä tarjoaa ja miten hän perustelee vaihtoehdonsa. Pakinoiden keskeinen sisältöelementti on demokraattisen ja fasistisen maailmankatsomuksen vastakkaisuus. Valan arvomaailmaan kuuluivat muun muassa sanan- ja mielipiteenvapaus, pasifismi, kansanvaltaisuus, ”sivistysystävällisyys”, vapaamielisyys ja edistysmielisyys.

Vala liikkui erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien välillä, etsi tietoisesti oppositioasemia sekä suhteessa oikeistoon että vasemmistoon ja määritteli näkökantansa itsenäisesti poimien aineksia erilaisten ryhmien agendoilta. Toisaalta hän sitoutui kuitenkin selvästi ajamaan työväestön asiaa, uskoen samalla puolustavansa yleispäteviä arvoja. Älymystön karkea jako autonomisiin ja sitoutuneisiin intellektuelleihin muuttuikin Valan kohdalla ennen kaikkea kysymykseksi kytkösten ja sitoumusten luonteesta. Hän kuului ns. itsenäisiin, mutta kuitenkin poliittisesti sitoutuneisiin intellektuelleihin ja hänen sidonnaisuutensa oli löyhempi kuin muiden kirjalliseen vasemmistoliittiin kuuluneiden vaikuttajien. Tutkielman tuloksena Vala sijoittuu jonnekin sitoutuneen ja sitoutumattoman intellektuelliuden välimaastoon.

Asiasanat: Erkki Vala, Tulenkantajat, älymystö, kulttuurilehdet, pakinat, poliittiset liikkeet, ideologiat, aatteet, 1930-luku

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. TULENKANTAJAT: LIIKE JA LEHTI	8
2.1. Tulenkantajien liikkeellelähtö.....	8
2.2. 1930-luvun ilmapiiri.....	10
2.3. Ensimmäisestä Tulenkantajat-lehdestä toiseen.....	12
2.4. 1930-luvun vasemmistolehdistöstä	14
3. LÄHTÖKOHTIA ÄLYMYSTÖN TOIMINNAN PROBLEMATISOINTIIN	18
3.1. Kuka on intellektuelli?.....	18
3.1.1. Intellektuelliuteen liittyviä käsitteitä.....	18
3.1.2. Suomalaisia määritelmiä	21
3.2. Älymystön autonomisuuden ongelmasta.....	23
3.2.1. Sitoutumattoman intellektuellin ideaali.....	23
3.2.2. Intellektuellien poliittinen sitoutuminen	25
3.3. Intellektuaalisista ryhmistä ja toimintaympäristöistä	28
3.3.1. Sukupolvien dynamiikka.....	28
3.3.2. Ajan henki ja toimintamahdollisuudet.....	30
3.4. Intellektuellien identiteetistä ja itsereflektiosta.....	32
4. MITEN LUKEA POLIITTISIA PAKINOITA?.....	36
4.1. Historiallisten tekstien tutkiminen Quentin Skinnerin mukaan	36
4.1.1. Teksti ja konteksti	36
4.2. Argumentaatiosta	40

4.3. Empiirinen tehtävänasettelu.....	42
5. ”MAJAVAN” PUHEENAIHEET JA PUHETAVAT	45
5.1. Intellektuellin paikanmäärittely	45
5.1.1. <i>Kaiken takana vuosi 1918</i>	47
5.1.2. <i>Tulenkantajien yhteiskuntakritiikin suuntimia</i>	49
5.2. Sitoutunut vai sitoutumaton?	51
5.2.1. <i>Suhde ääri vasemmistoon</i>	51
5.2.2. <i>Suhde sosiaalidemokraatteihin</i>	55
5.2.3. <i>Suhde porvarillisiin ryhmiin</i>	59
5.2.4. <i>Kohti skandinaavista yhteiskuntamallia</i>	60
5.3. Yhteiskuntakriitikko	62
5.3.1. <i>”Taantumusta” vastaan</i>	63
5.3.2. <i>Harvainvaltaa ja valvontaa vastaan</i>	66
5.4. Arvojärjestelmän työstäjä	70
5.4.1. <i>Isänmaa ja kansallisuus</i>	70
5.4.2. <i>Kansainvälisyys</i>	72
5.5. Itsereflektio, ”toiseus” ja identiteetti	75
5.6. Julkaisemattomien muistelmien näkökulma	79
5.6.1. <i>Puoluejäsenyys turvana?</i>	79
5.6.2. <i>1930-luvulla aikaansa edellä?</i>	81
6. MIKÄ MIES, MILLAINEN LINJA?	84
LÄHTEET	93
LIITTEET: ”MAJAVAN” PAKINAT TULENKANTAJAT-LEHDEN NUMEROISSA 23/1934, 13/1936 JA 21/1936.....	104

1. JOHDANTO

Pro gradu -työni tutkimuskohteena on Tulenkantajat-nimiseen kulttuuriseen ryhmään kuuluneen kirjailija ja toimittaja Erkki Valan (1902-1991) poliittinen ajattelu. Tulenkantajien kirjailijaryhmä syntyi ja toimi varsinaisesti 1920-luvulla. Sinänsä hajanaisen ryhmän pyrkimyksenä oli laajentaa suomalaista kulttuurielämää kohti moderneja ja kansainvälisiä virtauksia. Ryhmä oli siis ajassaan radikaali älymystöryhmä, joka esitteli ajatuksiaan muun muassa omassa Tulenkantajat-nimisessä aikakauslehdessään. Lehti lakkasi ilmestymästä ja ryhmä hajosi heti 1930-luvun alussa. Erkki Vala perusti kuitenkin hieman myöhemmin samannimisen lehden, joka erosi edeltäjästään ollen vasemmistolaisesti väritynyt, vahvasti aatteellis-poliittinen ja ennen kaikkea radikaali julkaisu. Tarkoitukseni on tutkia Erkki Valan kirjoituksia, tarkemmin sanottuna hänen nimimerkillä ”Majava” kirjoittamiaan pakinoita jälkimmäisestä Tulenkantajat-lehdestä, joka ilmestyi vuosina 1932-1939.

Tulenkantajat-liikkeeseen lähteneiden kulttuurivaikuttajien enemmistön tapaan Erkki Valalla oli keskiluokkainen kotitausta (Mauriala 2005, 41-42). Hänen isänsä oli metsänhoitaja, tyyppilinen valtion virkamies. Vala ja häntä vuoden vanhempi sisar Katri, josta tuli sukupolvensa johtava runoilija, kävivät koulua Porvoossa ja valmistuivat ylioppilaiksi kaupungin suomalaisesta yhteiskoulusta. Erkki Vala tosin joutui isänsä kuoleman jälkeen 15-vuotiaana keskeyttämään koulunkäyntinsä ja ryhtymään ansiotyöhön: ensin kirjapainoon ja sitten maaseutulehtien toimittajaharjoittelijaksi. Ylioppilaaksi hän pääsi 21-vuotiaana keväällä 1924. Heti ylioppilaaksitulonsa jälkeen Vala aloitti työn kustannusvirkailijana Porvoossa sijainneessa Werner Söderström osakeyhtiössä. (Vala 1982, 7-8; Launonen ym. 1981, 480.)

Vaikka Valalla ei ollut laajempaa koulutustaustaa ja häntä voi pitää suurelta osin itseoppineena, hänen kirjallinen sivistyksensä ja kielitaitonsa kehittyivät käytännön toimittajantyössä varsin monipuolisiksi. Tulenkantajat-lehden tarinan päätyttyä 1940-luvulle tultaessa Erkki Vala toimi Kirjailijain kustannusliikkeen toimitusjohtajana, kirjoitti toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen eri salanimillä (Erkki Järvinen, A.R. Torni) poliittisia pamfletteja ruotsin kielellä, työskenteli Hella Wuolijoen johtaman Yleisradion esitelmäpäällikkönä 1945-1949 ja toimi 1950-luvulla lehtimiehenä Tukholmassa sekä 1960-luvulla Päivän Sanomien avustajana. Urallaan Vala kirjoitti myös useita kaunokirjallisia teoksia: kaksi romaania (*Leijonajuhla*, 1930; *Rajakylä*, 1945) sekä kertomuskoelmat *Kreteliinit ja musta veljeskunta* (1927) ja *Onnelliset pessimistit* (1930). (Saarenheimo 2006; Mauriala 2005, 269; Launonen ym. 1981, 480.)

1930-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa työstettiin ja pyrittiin ylläpitämään yleisesti ”kansalliseksi” määritettyä arvo- ja merkitysjärjestelmää, joka pohjasi suurelta osin vanhaan fennomaaniseen perintöön. Ääriliikkeet loivat tästä vielä oman versionsa. Yhteiskunnassa toimi kuitenkin eri kokoisia vasemmistolaisesti suuntautuneita ryhmiä, jotka pyrkivät kyseenalaistamaan porvarillisia ja varsinkin äärioikeistolaisia arvoja sekä niiden tuottamia diskursseja. Erkki Vala on yksi hyvä esimerkki kulttuuriradikaalista ajattelusta. Kulttuurin avulla ja nimissä tuotettiin erilaisia merkityksiä ja rakennettiin vaihtoehtoisia sosiaalisia todellisuuksia. Itse asiassa näen kulttuurisen kentän yhdeksi politiikan alueeksi, minkä vuoksi kulttuuria ja politiikkaa ei tulisikaan selvästi erottaa toisistaan. Kulttuurin piirissä tuotetuilla diskursseilla saattaa olla laajojakin yhteiskunnallisia seurauksia. Siksi noiden merkitysten tutkiminen sekä kulttuurin ja politiikan toimijoiden välisten yhteyksien esiintuominen onkin mielestäni politiikan tutkimuksen kannalta mielenkiintoista.

Näen Erkki Valan vahvasti poliittisena ajattelijana taiteellisen toimintansa ohella. Tarkoitukseni on – riippumatta siitä, mitä edellä totesin kulttuurin ja politiikan suhteesta – sivuuttaa hänen yksinomaan kulttuuria ja taidetta koskevat mielipiteensä, koska ne ovat olleet tutkimuskohteena kirjallisuudentutkimuksessa. Vala ei ollut ammattipoliitikko eikä varmasti kokopäiväinen poliittinen ajattelijakaan, mutta hänellä oli Kari Palosen sanoin ”taito ajatella poliittisesti”. Vala politisoi pakinoissaan erinäisiä kysymyksiä, käytti ja tulkitsi käsitteitä omista lähtökohdistaan, jäsensi vaihtoehtoja, ennakoivat vastustusta, arvioi seurauksia ja perusteli omia vaihtoehtojaan. (Palonen 1996, 137.)

Tarkastelen työssäni Erkki Valaa intellektuellina, älymystön edustajana. Sotien välillä toimineista vasemmistointellektuelleista ja Tulenkantajien 20-luvun ajattelusta on tehty tutkimusta aikaisemminkin, mutta lähinnä kirjallisuudentutkimuksen piirissä. Erkki Valaan keskittynyttä tutkimusta ei sen sijaan löydy kovinkaan paljon eikä hänen pakinoitaan ole tutkittu systemaattisesti tai etenkin politiikan tutkimuksen näkökulmasta.

Valotan työssäni ensin Erkki Valan viiteryhmän, Tulenkantajien lähtökohtia ja samalla Valan henkilökohtaista ajattelua. Luvussa 3 esitän työni teoreettisen viitekehyksen, jossa lähdän liikkeelle Ron Eyermanın ajatuksista koskien intellektuellisuuden määrittelemistä ja käsitteen historiaa. Tämän jälkeen tuon esille erilaisia määritelmiä ja näkemyksiä älymystöläisyydestä. Erityisesti kiinnitän huomiota kysymykseen älymystön sitoutuneisuudesta ja sitoutumattomuudesta. Kysymys intellektuellien autonomisuudesta on herättänyt paljon erilaisia näkemyksiä ja ideaalimalleja, joiden ääripäitä edustaa toisaalta ajatus täydellisestä riippumattomuudesta, toisaalta intellektuellisuuden orgaanisuudesta eli sen kiinnittymisestä tietyn ryhmän intresseihin. Esittelen myös Karl Mannheimin näkemyksiä sukupolvien dynamiikan vaikutuksista intellektuaalisten liikkeiden syntyyn, toimintaan ja

ajatteluun sekä vähäisessä määrin myös älymystön toimintamahdollisuuksiin liittyviä näkökohtia. Lisäksi käsittelen intellektuellin identiteetin rakentumista.

Neljännessä luvussa pohdin tutkimusotteeni lähtökohtia ja esitän tutkimuskysymykseni. Tarkoituksenani on siis tutkia Valan nimimerkillä Majava kirjoittamia pakinoita vuosina 1932-1939 ilmestyneessä Tulenkantajat-lehdessä. Lehti ilmestyi periaatteessa kerran viikossa eli jokaisessa vuosikerrossa on noin 52 numeroa, joissa kaikissa ei kuitenkaan ole Majavan pakinaa. Kirjoituksia on yhteensä 175 kappaletta. Tekstit ovat melko lyhyitä ja niissä esiintyvät teemat toistuvat, mutta tutkimuksessa ei kuitenkaan voi käsitellä kaikkia yksittäisiä kirjoituksia. Tarkastelen pakinoita kvalitatiivisesti koko aikaväliltä, jolloin 30-luvun Tulenkantajat-lehti ilmestyi. Näin avautuu tilaisuus pohdita mahdollista muutosta yksittäisen intellektuellin asemassa, sitoumuksissa, identiteetissä ja tehtävässä suhteessa yhteiskunnan reaalihistoriallisen kehitykseen. Suomalaiseen 1930-lukuun mahtuu runsaasti vaihtelevia tunnelmia ja tapahtumia Mäntsälän kapinasta A.K. Cajanderin punamultahallituksen muodostamiseen ja lopulta talvisotaan. Kaiken kaikkiaan yhteiskunnassa kuljettiin vuosikymmenen alkupuolella vallinneesta hyvin jännitteisestä ilmapiiristä kohti loppuvuosien konsensusta.

Timo Soikkanen on teoksessaan *Kansallinen eheytyminen – myytti vai todellisuus?* erotellut kaksi kansallisen politiikan mallia, joilla pyrittiin 1930-luvulla konsensukseen, ja nimittää niitä ”yhtenäistämispolitiikaksi” ja ”luottamusmalliksi” (Soikkanen 1984, 386-390). Se, miten Erkki Vala Tulenkantajien pakinamuotoisissa kirjoituksissaan reagoi ajassa tapahtuvaan kehitykseen, eräänlaiseen ”ajan hengen” tai hegemoniasta käydyn kamppailun muuttumiseen ja miten hän asemoi itsensä eri aikoina eri tavoin, on mielenkiintoinen tutkimuskysymys suhteessa virallisen kansallisen politiikan päämääriin. Hypoteettisesti voi olettaa, että Tulenkantajien pakinoitsijana Vala tuki mieluummin demokraattisiin kansalaisoikeuksiin nojaavaa ”luottamusmallia” kuin ylhäältäpäin ohjattua ”yhtenäistämispolitiikkaa”.

Majavan pakinoiden lisäksi käytän aineistona vertailun vuoksi ja laajemman perspektiivin luomiseksi myös eräitä ensimmäisen vaiheen Tulenkantajat-lehdessä vuosina 1928-1930 ilmestyneitä Valan kirjoituksia sekä hänen 1950- ja 1960-luvulla kirjoittamiaan muistelmia. Näitä lähteitä ei kuitenkaan ole tarkoitus tutkia systemaattisesti vaan pikemminkin tausta-aineistona.

Tutkimusotteeni kietoutuu soveltuvien osin Quentin Skinnerin ajatteluun. Hänen lähtökohtiaan voi nähdäkseni hyödyntää työssäni ensinnäkin siksi, että niiden voidaan katsoa soveltuvan niin politiikan klassikkojen kuin satunnaisesti kirjoittavien ajattelun ja retoristen tilanteiden tutkimiseen. Skin-

nerin ajattelussa huomio on poliittisesti toimimisessa. Hän tutkii poliittista ajattelua tekoina ja määrittelee myös tekstit teoiksi – puheakteiksi – sekä näkee kielen hyödynnettäväksi resurssiksi. Skinner kiinnittää enemmän huomiota siihen, mitä tekijä ilmaisee teollaan ja miksi, kuin teon todellisiin seurauksiin. Hän korostaa lisäksi historiallisten tekstien tilannesidonnaisuutta ja kontekstin ymmärtämisen merkitystä tulkinnassa. (Palonen 1996, 143-144, 154.)

Skinnerin ajattelu kytkeytyy yleisempään käsitehistorialliseen tutkimussuuntaukseen, jossa poliittista toimintaa pyritään ymmärtämään juuri toimijoiden omasta, historiallisesta käsityksimaailmasta lähtien. Käsitehistoriallinen tutkimus pyrkii problematisoimaan itsestään selviksi tai yksiselitteisiksi nähdyt ilmiöt sekä käsitteet ja esittämään ne poliittisen kamppailun tuloksina. (Kurunmäki 2001, 142-143.) Skinner keskittyy käsittelemään käsitteissä tapahtuvia muutoksia retorisella ja yksittäisten puheaktien tasolla. Hän on kiinnostunut siitä, kuinka vakiintunutta kielenkäyttöä pyritään muuttamaan ja muutoksia legitimoimaan. (Palonen 1996, 152.)

Skinner puhuu teksteistä retorisina siirtoina ja on siis erityisesti kiinnostunut argumenttien legitimoimisesta. Käsittelem 1930-luvun Tulenkantajat-lehden retoriikkaa ja argumentaatiota myös Chaïm Perelmanin ajattelun pohjalta. Hänen kirjoituksensa tarjoavat mielestäni hyödyllisen näkökulman argumentoijan suhteesta yleisöön. En kuitenkaan sovelta työssäni Perelmanin käsitteistöä yksityiskohtaisemmin vaan hyödynnän lähinnä hypoteettisesti hänen yleisiä havaintojaan retorista siirroista, joilla argumentit legitimoidaan yleisölle.

Kari Palonen ja Hilikka Summa esittävät, että retoriikkaa voi luokitella erottamalla toisistaan kolme erilaista, kielenkäytön eri tasoihin huomiota suuntaavaa kategoriaa. Puheiden tai esitysten retoriikan näkökulmasta esimerkiksi tekstejä tarkastellaan kokonaisuutena niiden taidokkuutta sekä vaikuttavuutta suhteessa lukijoihin arvioiden. Argumentoinnin ollessa kyseessä huomio voi puolestaan kiinnittyä joko retoriseen suuntaan eli retorisiin keinoihin tai formaaliseen suuntaan eli argumenttien pätevyyden arvioimiseen. Kyse on joka tapauksessa esityksen niiden puolien tarkastelusta, joilla yleisöä pyritään vakuuttamaan ja sen käsityksiä asioista pyritään muuttamaan tai vahvistamaan. Trooppiretoriikka voidaan taas nähdä joko argumentoinnin välineenä tai kirjoittajan, tekstin tai aikakaudenkin tyylien ja ajatusmuotojen ilmaisijana. (Palonen&Summa 1996, 10-11.) Keskityn tässä työssä nimenomaan argumentaatioon yleisellä tasolla ja tarkemmin sen sisältöön sekä jossain määrin myös argumentaatioissa käytettyihin retorisiin keinoihin. Tarkoitukseni ei sen sijaan lähikohtaisesti ole ottaa kantaa argumenttien pätevyyteen.

Luvussa 5 esitän analyysini pakinoista. Lähdän liikkeelle tarkastelemalla Valan poliittisen toiminnan motiiveja sekä hahmottelemalla hänen esittämänsä yhteiskuntakritiikin suuntimia. Analyysiosassa painotan paitsi Valan poliittisen ajattelun sisältöä myös hänen suhteitaan erilaisiin poliittisiin ryhmittymiin. Tässä yhteydessä nousee erityisesti esille kysymys hänen intellektuaalisesta sitoutumattomuudestaan ja sitoutuneisuudestaan. Tärkeä osa työtäni on niin ikään Valan sekä pakinoissa että myöhemmin julkaisemattomiksi jääneissä muistelmissa esiintyvän itsereflektion ja kaiken kaikkiaan hänen identiteettinsä rakentumisen tutkiminen. Luvussa 6 vedän lopuksi yhteen työni keskeisiä kohtia sekä rakennan henkilökuvaa Erkki Valasta pakinoitsijana.

2. TULENKANTAJAT: LIIKE JA LEHTI

2.1. Tulenkantajien liikkeellelähtö

Tulenkantajat oli suomalaisista nuorista kirjailijoista koostuva löyhä ryhmä, joka pyrki ohjaamaan suomalaista kirjallisuutta kohti modernismia, moderneja eurooppalaisia virtauksia ja kannatti kansainvälisyyttä ylipäättään. Ryhmän iskulauseena olikin ”Ikkunat auki Eurooppaan!”, jonka voi nähdä heijastavan protestia suomalaista sulkeutunutta henkistä ilmapiiriä vastaan. Tulenkantajat sai nimensä Nuoren Voiman Liiton kirjallisessa harrastuspiirissä vuonna 1924 ensimmäistä kertaa ilmestyneen ja 1929 aikakauslehdeksi muuttuneen albumin mukaan. Ryhmä oli eräänlainen vapaa keskusteluseura, johon kuuluivat muun muassa Olavi Paavolainen, Yrjö Jylhä ja Mika Waltari sekä Erkki ja Katri Vala. 1930-luvulla ryhmä hajaantui paljolti poliittisten erimielisyyksien vuoksi. Tulenkantajat-lehti ilmestyi ensimmäisessä vaiheessaan vuosina 1929-1930 (vuonna 1928 ilmestyi näytenumero). Päätoimittaja Erkki Vala määritteli Tulenkantajia ja heidän suhdettaan ympäröivään yhteiskuntaan seuraavalla tavalla, joka ilmentää ryhmän niin sanottua ohjelmallista ohjelmattomuutta (Saarenheimo 1966, 9-20; 202-208):

Tulenkantajat ei ole ohjelma. Tulenkantajat on uusi elämäntunne. Tulenkantajat on uusi optimismi, uusi elämänusko. (Vala 3/1929.)

[...] asettuneet taistelukannalle koko nykyaikaista yhteiskuntaa hallitsevan maailmankatsoimuksen kanssa: he olivat teollaan antaneet tuomion sille puolue- ja luokkakajakeriaatteelle, jonka merkeissä koko meidän päiviemme elämä kulkee. He uhkasivat kaikkia vakiintuneita käsityksiä [...]. (Vala 13-14/1929.)

Tulenkantajat-lehdessä ei käsitelty pelkästään kirjallisia tai taiteellisiakaan kysymyksiä, vaan sen sivuilla käytiin myös poliittista keskustelua muun muassa kielipolitiikasta ja aitosuomalaisuudesta. Lehdessä oli mahdollista ajatuksen vapauden nimissä esittää hyvin erilaisia mielipiteitä ja ryhmän ideologia oli hajanainen. Ryhmän ajatusmaailmassa ja toiminnassa oli toisaalta kuitenkin myös selviä yhtäläisyyksiä. Koska Tulenkantajat näkivät sisällissodan lähinnä vapaussotana, vapautumisena Venäjältä ja bolshevismista, he suhtautuivat hyvin kielteisesti ainakin kommunismiin (Lappalainen 1990, 82). Toisaalta taas pyrkimykselle lähentyä työväenluokkaa suotiin lehdessä paljon tilaa. Erkki Sevänen toteaa, että 1920-luvun Tulenkantajat oli aluksi moniarvoinen porvarillinen lehti, jota Vala kylläkin myöhemmin ohjasi nationalismiin vastaisuuteen (Sevänen 1994, 80). Voidaankin kysyä,

ajettiin Tulekantajat-lehden avulla ja samalla Tulekantajien nimissä lopulta asioita, jotka olivat nimenomaan Erkki Valalle läheisiä. (Saarenheimo 1966, 205-207.)

Eurooppalaisuus oli selvästi ryhmää kokoava teema, vaikka Tulekantajissa oli havaittavissa kaksi suuntaa – eurooppalaisuutta ja kansallista korostava (Saarenheimo 1966, 204-208). Pyrkimys kansainväliseen yhteistoimintaan Richard Coudenhove-Kalergin vuonna 1923 perustaman Paneurooppa-liikkeen puitteissa näkyi Tulekantajat-lehden sivuilla. Erityisesti Vala yritti ohjelmallisilla kirjoituksillaan saada suomalaisia mukaan paneurooppalaisuuteen. Vaikka koko liike olikin alusta asti tuomittu tiettyyn utopistisuuteen, oli sillä Suomessa merkitystä valtiotasollakin: ulkoministeri Hjalmar J. Procopé toimi aktiivisesti Suomen Paneurooppalaisen Liiton perustamiseksi vuonna 1930 (Pietikäinen 1994, 166-167). Lisäksi Tulekantajien ja Erkki Valan teksteissä sai nostetta ajatus vielä laajemmasta yhteydestä, ns. ihmisveljeydestä (Saarenheimo 1966, 255-256).

Tulekantajien eurooppalaisuus ja kosmopoliittisuus merkitsivät poliittisesti radikaalia suhtautumista yhteiskuntaan ja uudenlaisen sosiaalisen todellisuuden konstruomisyritystä. Tulekantajien eurooppalaisuudessa oli erityistä sen asettaminen eräänlaiseksi ohjelmalliseksi vastaliikkeeksi ahtaasti kansalliselle kulttuurille. Merkittävää olikin se, että oppositioasemastaan huolimatta Tulekantajat saivat 1920-luvulla tilaa kulttuurikeskustelussa. He eivät menneet liian pitkälle edellisen sukupolven arvojen vastustamisessa. Lisäksi on muistettava, että ryhmän ideologia oli todellakin hajanainen: jäsenien joukosta löytyi sekä vasemmistolaisia että AKS:n kannattajia. Siksi Tulekantajien ryhmää ei voidakaan tässä vaiheessa leimata yksikään vasemmistolaiseksi, vaikka se olikin luonteeltaan kulttuuriradikaali.

Tulekantajia saatettiin kaikessa eurooppalaisuudessaan ja vanhojen traditioiden vastustajina pitää joka tapauksessa epäkansallisina. Vala puolusti ryhmää vuoden 1929 Tulekantajat-lehden ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa korostamalla Suomen kansan muuttumista uudenlaiseksi, eurooppalaiseksi kulttuurikansaksi (Vala 1-2/1929). Ryhmän jäsenille kuuluminen itsenäiseen tasavaltaan oli tärkeää ja he näkivät itsensä kansakunnan rakentajina. Olennaista oli kuitenkin, että Tulekantajat halusivat luoda nimenomaan uutta Suomea ja irrottautua aiemmin vallinneesta kansallisesta ajattelusta. Siten he edustivat vastavoimaa samoihin aikoihin kasvavalle nationalismille. (Lappalainen 1990, 86-87.) Vesa Mauriala kirjoittaakin Tulekantajia käsittelevässä väitöskirjassaan, että eurooppalaisuuden löytyminen ja kansainvälisyys merkitsivät ryhmälle ohjeita suomalaisen kulttuurin uudistamiseksi. Eurooppalaisuus oli siten lähtökohtana olemassa olevan yhteiskunnan ja arvojen kritisoimiselle. (Mauriala 2005, 305.)

2.2. 1930-luvun ilmapiiri

1930-luvun poliittisessa kulttuurissa oli kaksi ääritahoa, jotka vaikuttivat yhteiskunnalliseen toimintaan ja keskusteluun. Toisaalta virallista yhteiskuntaa arvoineen haastoi ääriivasemmisto, jota ohjattiin maan ulkopuolelta ja jonka järjestöt oli Suomessa kielletty lailla. Toisaalta hallituksen politiikkaa kyseenalaisti äärioikeisto, jonka yksi ilmentymä oli painostukseen ja väkivaltaan turvautunut lapuanliike. Lapuanliikkeen synty vaikutti ratkaisevasti kommunistien vastaiseen toimintaan ja yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kriisin kumuloitumiseen 1930-luvun alussa. Lapuanliike muodosti konkreettisen yhteiskunnallisen uhkan. Oikeistoradikaalin liikkeen taustalla oli taloudellinen lama-kausi, joka toisaalta loi pohjaa työväenliikkeen vastaisille voimille ja toisaalta heikensi demokraattisten liikkeiden toimintamahdollisuuksia. Nouseva oikeistoradikalismi kytkeytyi myös parlamentaarisen demokratian kriisiin. Äärioikeistolaisuus suuntautui 1930-luvun mittaan osaksi demokratiaa, osaksi kommunisteja ja myöhemmin myös sosiaalidemokraatteja vastaan. (Mauriala 2005, 257-259.)

Seppo Hentilän mukaan lapuanliike pitää nähdä yhtenä osana suomalaista itsenäisyystaistelua ja liikkeen tarkoituksena oli erityisesti turvata vuoden 1918 vapaussodan saavutukset (Hentilä 2006, 157). Liikkeenä mukana olleen Artturi Vuorimaan sanat kiteyttänevät lapualaisten tunnot:

Pettymys oli sitä suurempi, kun valtiovallan puolelta ei näkynyt merkkiäkään aikeista millään tavalla ehkäistä tätä kommunistien toimintaa [...] minussa vakiintui päätös, että ellei kukaan muu tuota peliä lopeta, niin vaikka henkenikin uhalla minä ainakin yritän [...] Laki on yhteiskunnan perusta, mutta se ei saa olla kehityksen ja maan onnen ja tulevaisuuden kahle. (Vuorimaa 1931, 49-50.)

Liikkeen tavoitteet saivat vastakaikua porvarillisissa piireissä yli puoluerajojen, mutta laittomat toimintatavat veivät pohjan itse liikkeen kannatukselta. Jouko Vahtola toteaa, että demokratia kesti Suomessa niin julkisen kommunistisen toiminnan kuin lapuanliikkeenkin. Lapuanliike painosti kuitenkin Kyösti Kallion hallituksen eroamaan kesällä 1930 ja uuden eduskunnan, mukaan lukien sosiaalidemokraatit, hyväksymään ns. kommunistilait, joiden myötä kommunistien julkinen toiminta siis käytännössä loppui. (Vahtola 2003, 353-354.)

Ääriivasemmiston kannatus oli kaikista rajoitustoimista huolimatta kasvanut 1920-luvulla, ja kommunistit kävivät sosiaalidemokraattien kanssa taistelua työväenjärjestöistä. Kommunistit saivat muun muassa johtoaseman Suomen Ammattijärjestössä ja organisoivat laajoja lakkoja. Sosiaalidemokraattien ja kommunistien suhteiden kiristyminen kulminoitui elokuussa 1928 pidetyn Komin-ternin maailmankonferenssin lausuntoon, jonka mukaan sosiaalidemokraatit olivat fasistien apulai-

sia, ”sosiaalifasisteja”. (Hentilä 2006, 150-151.) Vastaavasti sosiaalidemokraattisen puolueen toiminnan lähtökohtana oli reformistinen, Skandinaviaan suuntautunut työväenliike. Väinö Tannerin johdolla vuonna 1926 nimitetyn sosiaalidemokraattisen vähemmistöhallituksen myötä puolue oli käytännössä valinnut reformismin tien. Tosin myös sosiaalidemokraattien vuonna 1930 hyväksytyssä ohjelmassa korostettiin muun muassa luokkataistelun merkitystä. (Vahtola 2003, 349-350.)

1930-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa työstettiin ja pyrittiin ylläpitämään yleisesti ”kansalliseksi” määritettyä arvo- ja merkitysjärjestelmää. Suomen valtiollinen itsenäisyys kytkettiin vahvasti Neuvostoliiton ja kommunismin vastustamiseen. Porvarilliset piirit olivat vakuuttuneita siitä, että työskentely vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen lujittamiseksi oli luonteeltaan isänmaallista toimintaa. Siksi työväenliikkeen ja -luokan ”isänmaallisuuteen” kohdistui jatkuvia epäilyjä. Erkki Seväsen mukaan voidaankin puhua erityisestä patriotistis-nationalistisesta arvojärjestelmästä, johon sisältyivät valtiollinen itsenäisyys, porvarillisuus, kansallinen yhtenäisyys ja suomalaisuus. Suomalaisuuteen kuuluivat tässä ajattelussa agraariset perinteet, luterilaiset moraalihyveet ja ns. heimoyhteydet. Arvojärjestelmään ei juurikaan hyväksytty aineksia työväenliikkeen ideologiasta ja sen ylläpitäjänä toimi pääasiassa suomenkielinen porvaristo. Sotien välillä kaikki porvarilliset puolueet korostivat ohjelmissaan fennomaaniseen aateperintöön perustuvia ”isänmaallisia” ja ”kansallisia” lähtökohtia. Patriotistis-nationalistisessa arvojärjestelmässä valtiollisten, poliittisten, kansallisten ja uskonnollisten perusarvojen välillä vallitsi läheinen suhde. Siksi armeijan ja kirkon arvostelijat leimattiin julkisuudessa vasemmistolaisiksi ja kansallisesti epäluotettaviksi ihmisiksi. (Sevänen 1997, 40-44.)

Lapuanliikkeen isänmaallisuus oli ääri-nationalistista, mutta varsinaista oikeistoradikalismia ja fasismin edusti Hentilän mukaan lapuanliikkeen perintöä jatkanut, sivistyneistöstä peräisin olleen ydinjoukon muodostama Isänmaallinen kansanliike (IKL) (Hentilä 2006, 158). Liike kunnioitti laillisia toimintatapoja, mutta sen ohjelma, organisaatio ja esiintyminen noudattelivat Italian fasistien ja Saksan kansallissosialistien mallia. IKL vaati SDP:n kieltämistä ja koetti itse lähestyä työväestöä sosiaalipoliittisella ohjelmallaan. SDP puolestaan vaati IKL:n lakkauttamista. (Hentilä 2006, 162.)

Niin kutsuttu aitosuomalaisuusliike, keskeisinä toimijoinaan Akateeminen Karjala-Seura (AKS) ja IKL, näki myös ruotsinkielisen väestönosan uhkatekijäksi. Sen mukaan kansallisesta yhtenäisyydestä oli poistettava sille vieraat kommunistien ja ruotsinkielisten äänet. IKL kelpuutti kansakuntaan ainoastaan ne, jotka tunnustivat kuuluvansa kansaan ”yhteisin veri-, kohtalo- ja kulttuurisitein”. Ulkopoliittisesti nationalistinen liikehdintä näkyi heimoaatteen harrastamisena ja Suur-Suomi-tavoitteessa. Yhdessä kielitaistelun kanssa nämä teemat häiritsivät jossain määrin Suomen hallituksen pyrkimyksiä toteuttaa 30-luvun puolivälin jälkeen omaksuttua pohjoismaista suuntautumista ja

neutraalien suhteiden ylläpitämistä Neuvostoliittoon. Aitosuomalaisen nationalismin aatteella oli laaja kannatus myös kokoomuksessa sekä Edistyspuolueen ja maalaisliiton oikeistosiivissä, vaikkakin AKS ja IKL olivat sen näkyvimmit voimat. (Sallamaa 1994, 80-81.)

2.3. Ensimmäisestä Tulenkantajat-lehdestä toiseen

Erkki Vala otti kantaa aitosuomalaisuuteen ja Akateemisen Karjala-Seuran toimintaan vuoden 1930 Tulenkantajien ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa. Aitosuomalaisuutta Vala arvosteli sen ”epäyhteiskunnallisesta hengestä”, kunnollisen toimintaperiaatteen puuttumisesta sekä vanhoillisuudesta. AKS:n hän näki ”sotakiikhoilijana”, joka, kuten aitosuomalaisetkin, unohti kokonaan kulttuurin merkityksen ja jätti kulttuurisen ja yhteiskunnallisen uudistustyön sivuun. Nämä ryhmät edustivat Valan mukaan ”fraasisuomalaisuutta”. Varsinaisena uhkana kansanvaltaiselle hallitusjärjestelmälle hän näki kuitenkin fasistit ja kommunistit. Tulenkantajat taas toimivat Valan mukaan nimenomaan vastavoimana kaikille edellä mainituille ryhmille eli vapaamielisenä, vakavasti yhteiskunnallisiin kysymyksiin suhtautuvana kulttuuriliikkeenä, joka taistelee väkivaltaisuutta vastaan. (Vala 1/1930.)

Tämän kirjoituksen jälkeen Vala joutui sivuun toimitustyöstä, kun osa lehden taustaryhmästä vaati kansallisempaa linjaa. Erkki Vala siirtyikin heti eronsa jälkeen Edistyspuolueen puoluesihteeriksi ja oli siten Tulenkantajista ainoa, joka toimi näkyvästi päivänpolitiikassa. (Virtanen 2001, 146.) Myöhemmin hän liittyi sosiaalidemokraattiseen puolueeseen, joskin piti yhteyksiä edelleen Edistyspuolueeseenkin. Hän perusti, kuten jo mainittu, myös uudelleen Tulenkantajat-lehden. (Vala 1976, 228.) Siitä, oliko tällä myöhemmällä lehdellä niin paljon yhteistä aikaisemman kanssa, että se saattoi ilmestyä samannimisenä, on käyty paljon keskustelua (Saarenheimo 1966, 210-211).

Tulenkantajain ensi vaiheessa sen piiriin mahtui siis monenlaisia aatesuuntia, päävaihtoehtoinaan ensinnäkin kansallinen aktivismi ja kosmopolitismi. Raoul Palmgrenin mukaan Erkki Valan edustama aatesuunta alkoi hahmottua kolmantena vaihtoehtona Tulenkantajain piirissä 20-luvun lopulla. Palmgren luonnehtii Valan edustaneen demokraattista, yhteiskunnallista, pasifistis-kansainvälistä ja työväenkysymystä pohtivaa suuntaa. (Palmgren 1983, 233.) Vesa Maurialan mukaan Tulenkantajat vastasivat 30-luvun ahdasmieliseen nationalismiin kannattamalla humanistisia arvoja ja ihmisyyden ihannetta, kansallisia ihanteita kuitenkin hylkäämättä. Ydinkysymyksenä Mauriala näkee arvostelun vapauden peräänkuuluttamisen. (Mauriala 2005, 305.)

Alkuperäisen Tulenkantajat-lehden viimeinen numero ilmestyi lokakuussa 1930. Uusi lehti syntyi muutamaa vuotta myöhemmin eli syksyllä 1932, jolloin ilmestyi kaksi näytenumeroa. Tulenkantajat (1932-1939) jatkoi päätoimittaja-omistajansa jo tutuksi tullutta linjaa. Uusi lehti erosi kuitenkin jo lähtökohdiltaan edeltäjästään. Alkuperäinen Tulenkantajat oli kirjallis-taiteellinen, kun taas uusi versio oli selvästi aatteellis-poliittinen, vaikka se sisälsi edelleen myös kirjallisuutta ja taidetta. Valan pyrkimyksenä oli tehdä lehdestään liberaali vaihtoehto. Hänen mukaansa lehden ohjelmaan kuului fasismin vastustaminen ja rauhanliikkeen puolustaminen (Vala 1976, 220-221). 1930-luvun Vala näkee myöhemmin kirjoittamissaan muistelmissa puolustustaisteluna ”niille, jotka pitivät arvossa varhempien kausien sivistysihanteita ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimuksia” (Vala 1965, 6).

Ensimmäisen Tulenkantajat-lehden loppumisen yhteydessä myös sen kustannusyhtiö teki konkurssin. Tulenkantajien Seura jatkoi lehden kohtalosta huolimatta toimintaansa. Mauriala on väitöskirjaansa varten tutkinut seuran pöytäkirjoja, joissa hänen mukaansa kuvastuu hyvin uuden vasemmistolaisen, hengeltään sosialistisen tulenkantajuuden syntyminen. Uuden suuntautuneisuuden vuoksi aikaisemmasta Tulenkantajien ydinryhmästä olivat mukana lähinnä ainoastaan Erkki ja Katri Vala. Uuden lehden nimi aiheutti, kuten edellä on jo todettu, polemiikkia, joka huipentui entisten tulenkantajien Helsingin Sanomissa sekä Uudessa Suomessa julkaisemaan lausumaan, jossa he ilmoittivat julkisesti sanoutuvansa irti uudesta Tulenkantajat-lehdestä. (Mauriala 2005, 262-264.)

Maurialan mukaan Tulenkantajien vuosikymmenen vaihteessa tapahtuneessa hajautumisessa oli kyse jakautumisesta niihin, jotka arvostelivat valtakulttuuria, ja niihin, jotka vaikenivat. Hänen mukaansa Valan edustama ns. toinen tulenkantajuus merkitsi aikaisemmasta poiketen siirtymistä vasemmistolaiseen yhteiskunnan rakenteiden arviointiin. (Mauriala 2005, 322.) Vala itse kirjoittaa muistelmissaan, että alkuperäinen Tulenkantajien ryhmä hajosi kahteen osaan koskien suhtautumista sotaan ja siihen valmistautumiseen:

Vapaamieliset ja ihmisyyssaatteen kannattajat eivät voineet hyväksyä ajatusta totaalista sotaan valmistautumisesta, joka poisti demokraattisen yhteiskunnan kansalaisoikeudet. [...] Yhtenäisyyden tunteen kansakunnan keskuudessa täytyy kasvaa sisästäpäin, sitä ei voi saavuttaa diskriminoimalla suuria kansalaisryhmiä. (Vala 1965, 6.)

Mauriala toteaaakin, että toisin kuin muut Tulenkantajien aikaisempaan ydinryhmään kuuluneet henkilöt, Erkki Vala politisoitui edelleen 30-luvulle saavuttaessa (Mauriala 2005, 261).

Tulenkantajat-lehden ja -seuran välillä oli niin ikään kiistakysymyksiä. Seura vaati lehden noudattelevan periaatteitaan, kun taas Vala halusi lehdestä itsenäisen. Muun muassa Kari Sallamaan mu-

kaan lehdestä muodostui lopulta Valan oma liikeyritys ja päivänpoliittinen julkaisu. Vala erosikin vuonna 1935 poliittisista syistä seuran johtokunnasta, joskaan ei kuitenkaan itse seurasta. Tulenkantajat-lehti esitettiin alusta lähtien joka tapauksessa nimenomaan aikaisemman samannimisen julkaisun jatkumona. (Mauriala 2005, 264-265.) Tässä työssä ”Tulenkantajilla” viitataan kuitenkin nimenomaan lehteen eikä seuraan. Vala halusi myös kirjoituksissaan tehdä selvän eron seuran ja lehden välille (ks. Vala 39/1936 ja Vala 1976, 216-219). Hän palasi aiheeseen myös muistelmissaan ja antoi ymmärtää, että seuran johdossa vaikuttivat kansallismieliset (Vala 1965, 117).

Tulenkantajat-lehteä rahoittivat periaatteessa sen tilaajat, mutta se sai tukea painatukseen myös yksityishenkilöiltä. Tulenkantajia avustivat ainakin vasemmistolaisesti orientoituneet tahot, muun muassa Mary Pekkala ja Hella Wuolijoki. Myös maanalaisen kommunistisen puolueen tiedetään loppuvaiheessa sponsoroineen lehteä. Esimerkiksi Wuolijoen kaltaisilla vaikuttajilla ei suoranaisesti ollut tarvetta puuttua lehden tekemiseen. (Tuomioja 2006, 198; Mauriala 2005, 266.) Kuitenkin pitkällä tähtäyksellä taloudelliset realiteetit todennäköisesti heijastuivat lehden linjaan ja sitä kautta niin ikään päätoimittaja-pakinoitsijan aiheen- ja sananvalintoihin.

2.4. 1930-luvun vasemmistolehdistöstä

Vesa Mauriala määrittelee toisen Tulenkantajat-lehden leimallisesti vasemmistohenkiseksi, pasifistiseksi, kriittisesti vallitsevaan politiikkaan suhtautuvaksi sananvapauden ja yksilön oikeusturvan puolustajaksi. Hänen tulkintansa mukaan lehti kannatti anglosaksista ja skandinaavista suuntautumista ja suhtautui Neuvostoliiton pyrkimyksiin ymmärtävästi. Uusi Suomi ja Helsingin Sanomat kritisoivat lehteä voimakkaasti, kun taas sosiaalidemokraattiset, ruotsinkieliset ja maalaisliittolaiset piirit suhtautuivat siihen kriittistä huolimatta asiallisesti. SDP:n puoluetoimikunta ilmoitti kuitenkin julkisesti Tulenkantajien olevan nimenomaan puolueesta irrallinen pasifistis-vasemmistolainen julkaisu. Mauriala toteaa, että Tulenkantajat tarjosi areenan tuoda esille myös sosiaalidemokraattien vasemmistosiiven ja kommunistien näkökantoja, joita ei yleisessä porvarillisessa julkisuudessa nähty. Sen sijaan lehden määrittely automaattisesti neuvostoystävälliseksi oli niin ikään poliittista toimintaa, olihan Erkki Vala kirjoittanut vuonna 1929 seuraavasti: ”Euroopan nuorille, uusille kansoille merkitsee kommunismin voitto täydellistä tuhoutumista.” Maurialan tulkinnan mukaan Vala halusi toiminnallaan korostaa ennen kaikkea kulttuurin ja ajattelun vapautta tai vapaamielistä ajattelutapaa, mikä kuitenkin väistämättä politisoitui käsillä olevalla aikakaudella. (Mauriala 2005, 266-267.)

Vaikka Erkki Vala liittyi 30-luvulla Suomen Sosialidemokraattiseen Puolueeseen, ei SDP:llä ollut otetta Tulenkantajat-lehteen. Tulenkantajissa vastustettiin vallinneen oikeistosuuntauksen ohella myös SDP:n virallista linjaa. (Sevänen 1997, 52.) Vuoden 1933 SDP:n puoluekokouksen aikoihin Akateemisen Sosialistiseuran (ASS) toiminnassa mukana olleet jäsenet muodostivat puolueeseen vasemmisto-opposition. Vala oli liittynyt ASS:n jäseneksi edeltävänä vuonna – siis saman vuoden lopussa, jolloin Tulenkantajat alkoi jälleen ilmestyä. Seura jakautui vielä sisäisesti tannerilaiseen, revisionistiseen oikeistoon, marxilaiseen vasemmistoon ja keskustaan. Jako noudatti suhtautumista työväenliikkeen yhteisrintamaan. Hitlerin vallankaappaus vuonna 1933 toi yhteisrintamalle laajemmin kannattajia ja vasemmisto sai seuran johtokunnasta enemmistön. Vuonna 1937 Cajanderin tultua maan pääministeriksi ja punamultayhteistyön alettua ASS ja muun muassa Erkki Vala erotettiin SDP:stä. (Mauriala 2005, 259-260.)

Varsinaiset vasemmistoradikaalit järjestöt oli lakkautettu 30-luvun alussa, mutta valtiolta valvoi myös maltillisempien vasemmistolaisten henkilöiden ja järjestöjen toimintaa. Myös lehtiä tarkkailtiin. (Sevänen 1994, 126.) Vuonna 1932 nimitetyn, Edistyspuolueen T. M. Kivimäen vähemmistöhallituksen pyrkimyksenä oli laillisen valtio- ja yhteiskuntaelämän takaaminen sekä talouden vahvistaminen. Hallituksen takana olivat eduskunnassa ainoastaan Edistyspuolue ja Ruotsalainen Kansanpuolue. Kivimäen hallitus saikin osakseen tuntuva kritiikkiä sekä oikealta että vasemmalta, mutta eduskunnasta ei kuitenkaan löytynyt yhteistyötä sen kaatamiseksi. Konkreettisina toiminaan hallitus valmisteli ja hyväksytti eduskunnalla muun muassa vuonna 1934 esityksen painovapauslain muutoksesta, ns. kiihotuslaista, jonka oli tarkoitus estää valtiolle ja yhteiskunnalle vaarallinen, eduskuntaa ja hallitusta loukkaava kirjoittelu. (Hentilä 2006, 163.)

Etsivä keskuspoliisi alkoi lisäksi Kivimäen toimeksiannosta 30-luvun puolivälissä tutkia niin kutsuttua kansanrintamaliikettä ja kommunistien sekä vasemmistoradikaalien soluttautumista muihin, erityisesti kulttuuriliberaaleihin yhdistyksiin. Selvityksen pohjalta Etsivä Keskuspoliisi laati listan ”Yhteis- ja kansanrintamaliikkeestä”. Muistiossa lueteltiin yhdistyksiä, joiden katsottiin edistävän kommunistisia tarkoituksia joko tietoisesti tai tahtomattaan. Mainittujen yhdistysten ja henkilöiden joukossa oli sekä vasemmistolaisia että liberaaleja. Vaarallisimpien yhdistysten joukkoon kuului muistiot katsoivat muun muassa Tulenkantajat-lehden ja -seuran, koska nämä ”halusivat palauttaa SDP:n vallankumouksellisille linjoille”. Myös Ihmisoikeuksien Liitto, johon Vala kuului, mainittiin muistioissa. Tulenkantajat-lehti sai 30-luvulla neljä oikeusministeriön määräämää painokannetta ja lehden tilaajia pyrittiin kortistoimaan. (Sevänen 1994, 126-127, 134.) Etsivä Keskuspoliisi määritteli lisäksi Tulenkantajia seuraavalla tavalla ilmoituksessaan vuonna 1935: ”Tulenkanta-

jat pitävät itseään intellektualisteina eroituksena varsinaisista sosialidemokraateista ja marksilaisista.” Tässä yhteydessä EK mainitsi myös erityisesti Erkki Valan nimen. (Mauriala 2005, 268.)

Muun muassa Sevänen huomauttaa, ettei 30-luvun vasemmistolehdistöä voi pitää yhtenäisenä ryhmittymänä, vaan sen sisällä oli painotuseroja (Sevänen 1994, 278). Palmgrenin mukaan tietoisinta ja aktiivisinta linjaa ajoivat juuri Tulenkantajat sekä kirjailija- ja taiteilijaryhmä Kiilan piirissä syntynyt Kirjallisuuslehti, jonka päätoimittajana oli Jarno Pennanen (Palmgren 1984, 11). Lehtien välillä oli yhteyksiä, koska myös Tulenkantajain avustajakunnassa oli kiilalaisia (Sevänen 1994, 278). 1930-luvun merkittävistä kirjailijoista mm. Pentti Haanpää avusti kumpaakin lehteä.

Lehdet olivat kuitenkin tietyssä määrin eri linjoilla suhteessa sosialismiin ja marxismiin. Kirjallisuuslehti oli selvästi marxilainen julkaisu ja siten ideologisesti vasemmistolaisin kulttuurilehti. Lehden päätoimittaja Jarno Pennanen luonnehtii muistelmissaan julkaisujen eroa kirjoittamalla, että radikaalin älymystön hajotessa 1930-luvun alussa ”toinen osa haki Erkki Valan johdolla kosketusta sosiaalidemokraatteihin ja porvarillisiin radikaaleihin, toinen osa minun ympärilläni rupesi etsimään kosketusta Suomen Kommunistiseen Puolueeseen” (Pennanen 1970, 93-94). Erkki Valan omin sanoin Tulenkantajat puolestaan edusti ”kulttuuriaktivismia”, johon kuului vanhoillisen ajan hengen ja taantumuksen vastustaminen sekä ennen kaikkea antifasistisuus. Kiilan ryhmään sitoutunut taiteellinen kulttuuriaktivismi sisälsi puolestaan niin vapaamielisiä, sosiaalidemokraattisia kuin radikaaleja ja marxistisia aineksia. On tiedossa, että Kiilallakin oli yhteyksiä kommunismiin (Sevänen 1994, 50, 101; Saarenheimo 1984). Kuitenkin vuosikymmenen puolivälissä, kun Tulenkantajien kiilalaiset avustajat ajoivat lehdelle selvemmin marxilaista linjaa, torjui Vala tämän vaatimuksen ja vakiinnutti Palmgrenin sanoin lehden ”yleisdemokraattisen” tai vapaamielis-demokraattisen oppositiolinjan. (Palmgren 1984, 11, 20; Sevänen 1994, 277-278.)

Vala halusi säilyttää lehden avoinna myös liberaaleille ja edistysmielisille kannanotoille. Sitoutuminen sosialismiin olisi hänen mukaansa lisäksi vahingoittanut antifasistista toimintaa. Kaiken kaikkiaan Tulenkantajat eivät halunneet samaistaa itseään Kirjallisuuslehteen tai Akateemisen Sosialistiseurauksen julkaisuun Soihtuun (Vala 1976, 221,223.) Tulenkantajien ja Valan suhdetta sosiaalidemokraattiseen lehdistöön puolestaan väritti epäluulo puolueen johtoa ja sen ajamaa politiikkaa kohtaan (Sevänen 1994, 278).

Radikaali älymystö järjestäytyi ensimmäisen maailmansodan jälkeen ns. Clarté-liikkeeksi, joka sai alkunsa Ranskassa ja levisi muuallekin Eurooppaan (Racine 1967). Kari Sallamaan mukaan Tulenkantajat oli yksi Clarté-idean suomalaisista variaatioista. Clartén, ns. ajatuksen internationaalinen,

tunnus oli älymystöläinen sitoutuminen sosialismin ihanteisiin ja rauhan asiaan – kuitenkin ilman suoraa kytkeä työväenliikkeeseen. (Sallamaa 1994, 57.) Liike julkaisuineen sai jalansijaa muun muassa Ruotsissa, jonne Tulenkantajilla oli suoria kontakteja 1930-luvulla. Merkillepantavaa on, että Erkki Vala kirjoitti Clarté-lehdessä 1930-luvulla ruotsinkielisen artikkelin henkisistä virtauksista Suomessa itsenäisyyden aikana (Hultén 1977, 286, 267).

Pohjoismaissa ilmestyi maailmansotien välillä useita Tulenkantajia vastaavia radikaaleja kulttuuri-lehtiä. Myös ajan suomalaisia vasemmistointellektuelleja, erityisesti runoilijana kansainvälisesti tunnettua Katri Valaa pyydettiin 1930-luvun lopulla ilmestyneen Nordeuropa-julkaisun avustajiksi. Lehden ohjelmanjulistus suuntautui ”ulkomaalaisia rauhanhäiritsijöitä ja heidän kotimaisia lakeijoita vastaan” ja sen toimituksessa oli mukana marxilaisia intellektuelleja. Yrityksistä huolimatta suomalaisia intellektuelleja ei saatu pysyvästi mukaan pohjoismaisten radikaalien lehtien yhteistyöhön, mihin osaltaan vaikuttivat läntisen osapuolen ennakkoluulot suomalaisia kohtaan. (Hultén 1977, 150-153, 186-189.) Ennakkoluulojen taustalla olivat ennen kaikkea lapuanliikkeen väkivaltaiset menettelytavat ja Suomessa vallinnut oikeistokaappauksen uhka. Suomen suhteita Ruotsiin häiritsi myös 30-luvun alussa uudelleen jännittynyt kielikysymys. (Hentilä 2006, 166.)

3. LÄHTÖKOHTIA ÄLYMYSTÖN TOIMINNAN PROBLEMATISOINTIIN

3.1. Kuka on intellektuelli?

3.1.1. *Intellektuelliuteen liittyviä käsitteitä*

Yritykset määritellä intellektuelliutta voidaan Ron Eyermanin mukaan hyvin karkeasti ajatellen jakaa kahteen kategoriaan. Toisaalla ovat fenomenologit, jotka lähtevät määrittelyssä liikkeelle persoonallisista ominaisuuksista, ja toisaalla strukturalistit, jotka painottavat yhteiskunnallista rakennetta ja toimintaa. Eyerman näkee ensiksi mainitun näkökulman puutteelliseksi, koska sen pohjalta on hyvin vaikea tehdä minkäänlaisia yleistyksiä intellektuelleista ryhmänä, heidän toiminnastaan tai yhteiskunnallisesta roolistaan. Strukturalistit puolestaan keskittyvät intellektuelleihin nimenomaan yleisenä sosiaalisena kategoriana, mutta eivät ota niinkään huomioon kulttuurisia tekijöitä. (Eyerman 1994, 1-2.)

Omassa, prosessuaalisessa intellektuelli-käsitteessään Eyerman pyrkii yhdistämään edellä mainitut näkökulmat ottamalla huomioon sekä intellektuellit itsensä, heidän toimintansa ja ajattelunsa yhteiskunnalliset olosuhteet että heidän suhteensa erilaisiin laajempiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Näkökulma korostaa siis historiallisen ja kulttuurisen kontekstin merkitystä. Tämän historiallisen lähestymistavan avulla Eyerman haluaa tuoda esille sen, että intellektuelliudella itsellään on historia. Se, miten ymmärrämme intellektuellin käsitteen, riippuu suurelta osin kunkin yhteiskunnan kulttuurisista traditioista. Näin ollen intellektuelli nähdään osana historiallista prosessia, jossa toimijat uudistavat kulttuurisia traditioita erilaisissa konteksteissa. Eyermanin mukaan myös sukupolvi on yksi älymystön toimintaa ehdollistava tekijä. (Eyerman 1994, 3-4, 33.) Tähän sukupolven merkitykseen palaan luvussa 3.3.1., jossa esittelen Karl Mannheimin käsityksiä sukupolvien dynamiikan vaikutuksista intellektuaalisten ryhmien syntyyn.

Eyermanin intellektuelli-käsite viittaa siis historiallisesti konstruoituun kontekstisidonnaiseen rooliin sekä joukkoon ideaaleja ja traditioita, joihin roolin kulloinenkin konstruoiminen perustuu. Intellektuelliuteen liittyy Eyermanin mukaan kolme toisiinsa kytkeytyvää osaa: traditio, rooli ja konteksti. Intellektuaaliset traditiot elävät tämän mukaan jatkuvan uudelleenkonstruoimisen myötä erilaisissa historiallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa. Traditioiden ja yhteiskunnan pysyvämpien rakenteiden sekä instituutioiden lisäksi esimerkiksi yhteiskunnalliset ja kulttuuriset liikkeet tarjoavat vaihtuvia konteksteja. Liikkeiden myötä intellektuelleille avautuu uudenlaisia rooleja ja tehtä-

viä. Älymystötutkimuksessa tulisikin ottaa huomioon kaikki nämä kontekstin ulottuvuudet: intellektuaaliset traditiot, instituutiot (mukaan lukien erilaiset yhteiskunnassa toimivat liikkeet) sekä itsereferentiaalinen puoli, joka viittaa siis siihen, kuinka intellektuellin rooli kulloinkin konstruoidaan. (Eyerman 1994, 16, 18-20.)

Intellektuellitematiikkaan liittyy useita erilaisia käsitteitä, joille annetaan yhteydestä riippuen vaihtelevia merkityksiä. Vanhin älymystökäsite on ”intelligentsia”, jolla viitataan pieneen ryhmään Venäjällä Pietari Suuren aikakaudella. Ryhmän identiteetti perustui suuntautumiseen kohti Eurooppaa ja eurooppalaisuutta, modernisuutta ja korkeampaa koulutusta. Intelligentsian kutsumuksena ja tehtävänä oli Venäjän modernisoiminen yhteistyössä valtion kanssa – ryhmä toteutti Pietari Suuren uudistusohjelmaa. Vaikka intelligentsian jäsenet muodostivat yhteiskunnassa eliitin, oli ryhmä kuitenkin sosiaalisesti suhteellisen avoin. Muuhun yhteiskuntaan verrattuna sen piirissä vaihdettiin vapaasti ajatuksia. Eurooppa-orientaatio merkitsi alusta alkaen vaihtoehtoista kulttuurista suuntautumista, mutta intelligentsia toimi ylhäältä johdetusti ja pysyi lojaalina hallitsijalle. 1800-luvun puolivälissä sen toiminta kylläkin muuttui, kun kulttuurinen orientaatio sai poliittisen, vallankumouksellisen muodon ja ryhmästä tuli luonteeltaan radikaali. (Eyerman 1994, 20-22.)

Venäläisen intelligentsian merkitys älymystön historiassa ja intellektuaalisten traditioiden muodostumisessa on Eyermanin mukaan ajatus ryhmästä, jolla on itsemääritetty tehtävä puolustaa kulttuuria sen uhkaajia vastaan. Käsitteeseen intelligentsiasta sisältyy myös ajatus siitä, että intellektuelli on ja hänen tulisikin olla toisinajattelija ja siten jatkuvassa erimielisyyden tilassa. (Eyerman 1994, 23.) Tämä kytkeytyy nähdäkseni ensinnäkin luvussa 3.2.2. esiintuomiini näkemyksiin intellektuellista yhteiskunnan kriitikkona. Toisaalta palaan kysymykseen toisinajattelijuudesta myös luvussa 3.4., jossa käsitteelen ”toiseuden” merkitystä älymystön identiteetin muodostumisessa.

”Intellektuellin” käsite puolestaan otettiin ranskalaisten johdolla Euroopassa yleisesti käyttöön 1800-luvun lopulla ja erityisesti kuuluisan ranskalaisen Dreyfus-oikeudenkäynnin¹ myötä (Eyerman 1994, 23). Ranskalaisintellektuelleja tutkineen Christophe Charlen mukaan käsitteen käyttöönotto johtui Ranskan eliitin tuolloisesta sisäisestä hajaantumisesta ja eliittiin sekä erityisesti ammattipoliitikkoihin kohdistuneesta kritiikistä. Intellektuelli-käsitettä alettiinkin käyttää Ranskassa 1890-luvulla jo ennen Dreyfusin tapausta henkilöistä, jotka halveksivat politiikkaa, katsoivat olevansa vapaita yhteiskunnallisista velvoitteista ja halusivat irrottautua keskiluokasta, hallitsevista kirjailijoista ja akateemikoista. (Charle 1992, 19, 21, 23.)

¹ Tapaus koski juutalaista Ranskan armeijan kapteenia Alfred Dreyfusia, joka sai vuonna 1896 tuomion vakoilusta. Ranskalaiset jakautuivat tämän myötä Dreyfusin puolustajiin ja syyttäjiin (Eyerman 1994, 53).

Intellektuellit olivat tuolloin lähinnä kirjailijoita ja journalisteja, jotka halusivat vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen uudenlaisten kommunikaatiokanavien eli erilaisten julkaisujen kautta. Sen sijaan, että olisivat vanhan eliitin tapaan toimineet yksin, intellektuellit uskoivat kollektiivina toimimisen tuovan lisää vaikutusvaltaa. He kirjoittivat tuolloin pääasiassa toisilleen. Suuresta määrästäan johdun intellektuellit pitivät itseään autonomisena ryhmänä, joka oli kuitenkin mielipiteiltään jakautunut ja hierarkkisesti järjestäytynyt. (Charle 1992, 21-23.)

Dreyfus-oikeudenkäynnin jälkeen intellektuellin käsite sai poliittisen sisällön entisen yhteiskunnallista asemaa viestivän merkityksen sijaan. Aluksi intellektuelleilla viitattiin nimenomaan Dreyfuksen ja samalla Ranskan vallankumouksen arvojen puolustajiin. Näille intellektuelleille oli tyypillistä ulkopuolisuus vallan käytöstä, universaalien arvojen puolustaminen ja valtajärjestelmän kritisointi. Myöhemmin käsitettä alettiin käyttää myös Dreyfuksen vastustajista. Intellektuelleilla viitattiin nyt kaiken kaikkiaan henkilöihin tai ryhmiin, jotka puolustivat julkisesti jotakin poliittista mielipidettä. (Charle 1992, 19, 25; Koivisto 1997, 79.) Käsitteellä oli aluksi negatiivinen kaiku etenkin valtion edustajien puheessa (Eyerma 1994, 23).

Ranskalaisintellektuellit jakautuivat ennen pitkää oikeiston ja vasemmiston edustajiin, joilla oli erilaiset käsitykset intellektuelliuden sisällöstä. Äärivasemmiston puheessa intellektuellin käsite muuttui synonyymiksi venäläiselle intelligentsialle. Kommunistisen puolueen näkökulmasta intellektuellit eivät olleet autonomisia vaan kiinnittyivät puolueen ideologiaan. Oikeistolaiset puolestaan pitivät kiinni intellektuelliuden yhteydestä Ranskan vallankumouksen arvoihin ja ihmisoikeuksien puolustamiseen. (Charle 1992, 19-20.) Eyermanin mukaan intellektuellin ja intelligentsian käsitteet sekoittuivat tuolloin eurooppalaisessa keskustelussa toisiinsa laajemminkin (Eyerma 1994, 23-24).

Intellektuellin käsitettä ei Eyermanin mukaan pidä suoraan yhdistää myöskään ns. henkisen työn tekijöihin, professionaaleihin (intellectual labour). Intellektuellien kollektiivinen identiteetti ei tässä valossa pohjautu yhteiskunnallisiin positiioihin tai statuksiin, vaikkakin ammatilla ja sosiaalisella taustalla saattaa todellisuudessa olla vaikutusta siihen, kenestä lopulta tulee intellektuelli ja minkälaisia huomioita hän esittää yhteiskunnasta. Kuitenkin intellektuellin kategoria on periaatteessa avoin. Intellektuellit muodostavat Eyermanin mukaan ennen kaikkea erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa muotoutuvan kategorian, jonka tehtävänä on paljastaa yhteiskunnan perimmäiset arvot ja käytänteet. (Eyerma 1994, 5-6, 25-26.)

Olen edellä nostanut esille Eyermanin näkemyksiä intellektuelliudesta, koska näen hänen ajatuksensa nimenomaan intellektuellien kategorian kontekstuaalisuudesta sekä avoimuudesta – tarkem-

min sanoen kiinnittymättömyydestä professionaalisuuteen – tärkeiksi oman työni kannalta. Tällainen lähestymistapa mahdollistaa intellektuelleille erilaisia rooleja, esimerkiksi yhteiskunnan kritisoijan roolin, jota esittelen luvussa 3.2.2. ja joka kuvanee nimenomaan Erkki Valaa. Lisäksi Eyermanın esittämä kytkös roolin, tradition ja kontekstin välillä sopii omaan kysymyksenasetteluuni Valan älymystöläisyyden luonteesta ja suhteutumisesta paitsi omaan aikaansa ja ympäristöönsä myös laajempaan historialliseen kontekstiin. Tässä vaiheessa on syytä todeta myös, että käytän itse työssäni yleisesti ottaen ”intellektuellin” (älymystön jäsen) ja ”älymystön” käsitteitä. Viitataan niillä molemmilla siis intellektuaalista toimintaa harjoittaviin henkilöihin yleisesti, en tietystä historiallisesta viitekehystä. Sen sijaan ”intelligentsialla” tarkoitan ainoastaan edellä kuvattua venäläistä intelligentsiaa. Sanan ”sivistyneistö” puolestaan ymmärrän viittaavan käsitteenä koulutukseen ja akateemisiin oppiarvoihin (vrt. Koivisto 1995, 109).

3.1.2. Suomalaisia määritelmiä

Koska oma tutkimuskohteeni sijoittuu nimenomaan Suomeen ja 1930-luvulle, on syytä tarkastella aluksi myös suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa intellektuelliudelle annettuja määritelmiä. Kulttuuriälymystöä tutkineet Hanne Koivisto ja Pertti Karkama liittävät intellektuellit modernisaatioon siten, että he näkevät sen oppositioälymystön synnyn edellytyksenä. Perustelun mukaan modernisaatioprosessin edetessä ”yhteiskunnan ja kulttuurin alat eriytyvät toisistaan ja oppositiomiellinen älymystö vetäytyy erilleen valtaa käyttävästä sivistyneistöstä” sekä alkaa kaiken kaikkiaan tuntea vierautta vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää kohtaan. Niinpä ajateltaessa Suomen älymystön erityislaatuisuutta ja vertailtavuutta muihin eurooppalaisiin intellektuelli-ilmiöihin on näiden tutkijoiden mukaan otettava huomioon täällä hitaasti edennyt modernisaatioprosessi. (Koivisto 1995, 109; vrt. Karkama 1990.)

Erityisesti kysymys suhtautumisesta valtiojärjestelmään on kuitenkin merkittävä. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa intellektuellit ovat usein sulautuneet henkisen työn tekijöihin ja siten sivistyneistöön, kun valtio on laajalti ottanut tehtäväkseen huolehtia esimerkiksi oikeudenmukaisuuden periaatteista ja vähentänyt näin radikalismien tarvetta. Toisaalta Suomessa on esimerkiksi kansalais sodan jälkeen korostettu voimakkaasti kansallista yhtenäisyyttä, jolloin vaihtoehtoisia näkemyksiä ei ole niinkään syntynyt. (Koivisto 1995, 129-130; Eyerman 1994, 28-29.) Näihin intellektuaalisen toiminnan yhteiskunnallisiin edellytyksiin kytkeytyy tässä työssä luku 3.3.2.

Karkaman määritelmän mukaan älymystöläisyyteen kuuluu joka tapauksessa ensinnäkin taipumus asettua valtiota ja ideologisia valtiokoneistoja sekä traditionaalisia ja yleisesti hyväksytyjä ajattelutapoja vastaan. Lisäksi Karkama näkee älymystön sellaiseksi sivistyneistön osaksi, joka toimii suhteellisen irrallaan yhteiskunnallisesta käytännöstä ja objektiivisina pidetyistä perusarvoista. Tämä uskomus riippumattomuudesta kuuluu olennaisena osana myös älymystön itseymmärrykseen. Se tarkoittaa Karkaman mukaan kuitenkin myös sitä, että intellektuellin asema yhteiskunnassa on marginaalinen, minkä vuoksi älymystölle on tyypillistä suhteellinen identiteetin puute, sen etsintä sekä leijuminen erilaisten yhteiskunnallisten ideologioiden välillä. Älymystö voi sitoutua jonkin yhteiskunnallisen ryhmän palvelukseen ja samanaikaisesti uskoa edistävänsä yleisiä arvoja oman ajattelun yleispätevyydestä johtuen. (Karkama 1990, 11-12, 14.)

Erkki Sevänen puolestaan näkee älymystön väljemmin sivistyneistön osaksi ja intellektuaaliseen toimintaan erikoistuneeksi sosiaalisesti ryhmäksi, jonka tehtävänä on työstää maailmankuvia ja arvojärjestelmiä. Kirjailijat ja taiteilijat ovat osa tätä ryhmää. Määritelmä korostaa sekä itse intellektuaalista toimintaa että älymystön asemaa ja tehtävää yhteiskunnassa. Sevänen toteaa Antonio Gramscian mukailleen, että kaikki ihmiset ovat periaatteessa kykeneviä intellektuaaliseen toimintaan, mutta kaikilla ei sen sijaan ole intellektuellin asemaa yhteiskunnassa. (Sevänen 1997, 34.)

Sevänen erottaa lisäksi toisistaan sitoutumattoman ja sitoutuneen älymystön. Tätä kysymyksenasettelua käsittelemme tarkemmin seuraavassa luvussa. Sevänen kiteyttää näiden kahden intellektuellityypin eron siten, että sitoutunut älymystö ensinnäkin osallistuu aktiivisesti politiikkaan, mutta ei niinkään esitä omia henkilökohtaisia näkemyksiään vaan kehittää jonkin yhteisön ideologiaa. Sitoutumaton älymystö puolestaan keskittyy intellektuellien perustehtävään eli laajempien maailmankuvien ja arvojärjestelmien työstämiseen. Lisäksi Seväsen käsitteistöön kuuluu vapaa, osallistuva tai kantaaottava intellektuelli, jolla hän viittaa politiikan kentälle intervention tekevään vapaaseen älymystöön. (Sevänen 1997, 35.)

Karkaman intellektuellimääritelmässä on paljon vaikutteita Karl Mannheimin älymystöä koskevista kirjoituksista, joihin viitataan seuraavassa luvussa. Lisäksi Karkama korostaa nähdäkseni intellektuelliuden radikaalia luonnetta muun muassa mainitun valtion vastaisuuden ja yhteiskunnallisen irrallisuuden myötä. Määritelmä on epäilemättä osuva käsiteltäessä 1930-luvun vasemmistointellektuelleja ja sopii siten hyvin kysymyksenasetteluuni. Toisaalta Seväsen hieman väljempi muotoilu kuvaa paremmin koko yhteiskuntaa – esimerkiksi valtiovastaisuus ei ainakaan ideologisella tasolla määrittänyt oikeistolaisten intellektuellien toimintaa. Seväsen määritelmän vahvuuksia on myös älymystön toiminnan ja tehtävän huomioonottaminen.

3.2. Älymystön autonomisuuden ongelmasta

3.2.1. Sitoutumattoman intellektuellin ideaali

Julien Benda kirjoitti teoksessaan *The Treason of the Intellectuals* intellektuellin asemasta 1920-luvun lopulla ja painotti intellektuaalisen toiminnan arvoina rationaalisuutta ja puolueettomuutta. Hän näki aikalaisintellektuellien pettäneen tehtävänsä universaalisen totuuden etsijänä. Intellektuelleja leimasi irrationaalisuus, poliittinen sitoutuminen ja ahtaat poliittiset sekä kansalliset päämäärät eettisten periaatteiden sekä abstraktin oikeudenmukaisuuden tavoittelun sijaan. Bendan mukaan intellektuellin velvollisuus pyrkiä totuuteen edellyttää irrallisuutta yhteiskunnasta ja erityisesti käytännön politiikasta. (Timms 1988, 20-22.)

Karl Mannheim esitti niin ikään jo 20-luvun lopulla oman käsityksensä sitoutumattomasta intellektuellista. Tähän määritelmään viitataan älymystöä käsittelevässä kirjallisuudessa edelleen jatkuvasti. Mannheimia seuraten älymystö voidaan määritellä ryhmäksi, joka on ”suhteellisen” riippumaton yhteiskunnallisista käytännöistä, luokkapohjaisista ja poliittisista kerrostumista sekä myös niin sanotusti objektiivisina pidetyistä perusarvoista. Tämä ei tarkoita sitä, että intellektuellit olisivat kokonaan eri intressien tavoittamattomissa tai yhteiskunnan ulkopuolella. Ryhmä toimii päinvastoin moninaisten intressien keskellä ja juuri tämän vuoksi intellektuellien on mahdollista saada kokonaiskuva kustakin tilanteesta sekä muodostaa siitä dynaaminen synteesi. Intellektuellit pystyvät itse valitsemaan ja määrittelemään näkökantansa sekä liikkumaan erilaisten yhteiskunnallisten luokkien, ideologioiden ja maailmankatsomusten välillä. (Mannheim 1936, 137-140.)

Toisaalta tämä intellektuellien kiinnittymättömyys ja sosiaalinen ailahtelevuus on saanut myös osakseen kritiikkiä. Mannheimin mukaan intellektuellit ovatkin vastanneet arvosteluun kahdella tavalla. Ensinnäkin he saattavat vapaaehtoisesti sitoutua radikaalistikin yhden tai useamman luokan tavoitteisiin. Mannheimin mukaan ainoastaan intellektuellit pystyvät mukautumaan joustavasti erilaisiin näkökulmiin ja kiinnittymään myös sellaisiin luokkiin, joihin he eivät ole alunperin kuuluneet. Toisaalta kiinnittyminen ei kuitenkaan poista luokan alkuperäisjäsenten perustavanlaatuaista epäluuloa intellektuelleja kohtaan. Tämä osoittaa Mannheimin mukaan muun muassa sen, että intellektuelliksi tulo aiheuttaa muutoksen myös sosiaalisessa persoonallisuudessa. Sitoutumisen Mannheim näkee kaiken kaikkiaan toisaalta keinoksi vähentää toisten ihmisten epäluuloa ja toisaalta kompensatioksi omalle kiinnittymättömyydelle ja kenties identiteetin puuttumiselle. (Mannheim 1936, 140-142.)

Vaikka kiinnittymistä voidaan kritisoida jopa fanaattisuudesta, johtavat intellektuellien jatkuvat identifioitumisyritykset Mannheimin mukaan siihen, että he ymmärtävät selkeämmin oman asemansa yhteiskunnassa. Näin ollen kiinnittymiset johtavat lopulta – joskin tiedostamattomasti – kohti dynaamista synteesiä. Toinen tapa, jolla intellektuellit ovat ratkaisseet asemaansa koskevan dilemman onkin ollut tietoisesti tuleminen omasta asemasta ja siihen liittyvästä tehtävästä. Tämän jälkeen mahdollista kiinnittymistä ohjaa tietoinen orientaatio yhteiskuntaa kohtaan sopusoinnussa intellektuaalisen elämän vaatimusten kanssa. (Mannheim 1936, 142.)

Sitoutumattoman intellektuellin ideaali osoittautui mahdottomaksi toteuttaa erityisesti sotien välisenä aikana, jolloin intellektuellit sitoutuivat voimakkaasti poliittisesti ja ideologisesti. Vaikka suomalainenkin älymystö oli 1920- ja 1930-luvuilla selkeästi jakautunut oikeiston ja vasemmiston edustajiin, Sevänen määrittelee Erkki Valan kuuluneen suhteellisen selvästi nimenomaan vapaan, osallistuvan intellektuellin kategoriaan. Tämä on perusteltavissa siten, että Vala kävi omaa taisteluaan oikeudesta tuottaa merkityksiä ja toteutti siten vapaalle, osallistuvalla älymystölle ominaista totuudenpuhujan roolia saamistaan sakko- ja myös vankeusrangaistuksista huolimatta. (Sevänen 1997, 35, 52.) Toisaalta Valalla oli kuitenkin omat kytköksensä erilaisiin ryhmiin ja ideologioihin. Hänen kohdallaan kysymyksen sitoutumisesta tekee joka tapauksessa mielenkiintoiseksi se, että hän oli toisinajattelija paitsi oman aikansa yhteiskunnassa myös oman viiteryhmänsä eli vasemmiston sisällä.

Bendan näkemys intellektuellista ja hänen tehtävästään perimmäisen totuuden etsijänä näyttäytyy käytännön valossa epärealistisena (Koivisto 1999, 311). Jenningsin ja Kemp-Welchin mukaan tähän liittyy ainakin kolme kysymystä. Ensinnäkin, onko riippumattomuutta koskaan saavutettu tai onko se ylipäätään toivottua? Toisaalta voidaan kysyä, onko edes Mannheimin mukainen intellektuellin suhteellinen autonomisuus mahdollista. Kolmanneksi voidaan kyseenalaistaa intellektuellin kyky universaalien totuuden esittäjänä ja kysyä sen sijaan kenen nimissä, kenen legitimoimana ja kenen etua ajaen intellektuelli toimii. Tämän viimeisen kysymyksen voidaan katsoa muodostavan suurimman uhkan intellektuaaliselle toiminnalle. (Jennings&Kemp-Welch 1997, 11-12, 15.)

3.2.2. Intellektuellien poliittinen sitoutuminen

Kysymys intellektuellien sitoutumisesta on kaiken kaikkiaan ongelmallinen. Mannheimin tapaan myös Richard Bellamy toteaa, että intellektuelleja kritisoidaan paitsi sitoutuneisuudesta myös sitoutumattomuudesta. Poliittisesti sitoutuneiden intellektuellien katsotaan petteäneen asemansa itenäisinä totuuden vartijoina joko alistamalla valtaapitävien palvelijoiksi tai vaihtoehtoisesti edistämällä puhtaasti omia utopioitaan. Toisaalta taas sekä oikeiston että vasemmiston edustajat ovat arvostelleet riippumattomia intellektuelleja elitismistä ja irtaantumisesta kansalaisten jokapäiväisistä huolista. Tämä nostaakin esiin kysymyksen siitä, onko ylipäättään olemassa mitään hyväksyttävissä olevaa mallia intellektuellien poliittiselle sitoutumiselle. (Bellamy 1997, 25.)

Mannheimin ajatukset tuovat esiin yhden näkökulman edellä esitettyihin kysymyksiin. Antonio Gramscin kirjoituksista voidaan etsiä toinen vastaus. Marxilaisena teoreetikkona hänen näkemyksensä ovat relevantteja tutkittaessa nimenomaan vasemmistoälymystöä. Gramsci jakaa intellektuelit traditionaalisiin ja orgaanisiin, joista ensin mainitut ovat asemaltaan autonomisia ja riippumattomia valtaa pitävästä yhteiskuntaryhmästä. Traditionaaliset intellektuelit etsivät totuutta käsitteellisellä tasolla. Orgaanisia intellektuelleja voi puolestaan Gramscin mukaan löytää kaikista yhteiskunnallisista ryhmistä. He ovat nimensä mukaisesti tietoisesti kiinnittyneitä siihen ryhmään tai tahoon, jonka puitteissa toimivat ja etsivät totuutta tutkimalla tavallisten ihmisten ajatuksia. Orgaanisten intellektuellien tehtävänä on yhdistää ryhmä ja tehdä se tietoiseksi tehtävästään yhteiskunnassa. Intellektuellin suhde joukkoihin on Gramscin mukaan dialoginen. Intellektuelit tarjoavat avaimet tietoon ja ymmärrykseen, kun taas joukot kertovat tarpeistaan, jotta heidän todelliset intressinsä voitaisiin määrittää. (Bellamy 1997, 34-36; vrt. Gramsci 1979.) Kaiken kaikkiaan intellektuelit ovat kuitenkin joukkojen palveluksessa ja varsinainen muutosta eteenpäin vievä voima on kollektiivi (Koivisto 1997, 84).

Stephen T. Leonardin mukaan Gramscin ajattelussa kaikki intellektuelit ovat alkujaan orgaanisia – he ovat syntyneet poliittisista ja yhteiskunnallisista intresseistä. Kuitenkin he saattavat esimerkiksi teoreetikoina tai tieteentekijöinä alkaa nähdä itsensä – ja myös näyttäytyä muiden silmissä – autonomisina, traditionaalisinä intellektuelleina. Traditionaalisuudella viitataan siis tässä kaiken kaikkiaan vakiintuneisiin yhteiskunnallisiin asemiin, jotka näyttäytyvät historiallisesti jatkuvina. (Leonard 1996, 13-14.) Bellamyn mukaan Gramsci toteaa, että traditionaalisen intellektuellin riippumattomuus osoittautuu loppujen lopuksi aina kyseenalaiseksi. Näin ollen he saattavat joko tahattomasti tai muuten huomaamattomasti liittoutua hallitsevan luokan kanssa tai vaihtoehtoisesti ajaa omia etujaan ja näkökantojaan. (Bellamy 1997, 35.)

Gramscin näkemykset intellektuellien suhteesta ja kiinnittyneisyydestä työväenluokkaan ovat merkittäviä oman työni kannalta, koska Erkki Vala korostaa kirjoituksissaan olevansa nimenomaan työväestön asialla. Gramscin mukaan proletariaatilla ei aluksi ole omaa älymystöä, vaan sen on saatava käännynnäisiä muista yhteiskuntaryhmistä. Nämä intellektuellit edustavat työväestön intressejä ja rohkaisevat sitä kehittämään kriittistä tietoisuutta omasta tilastaan. Työväestön joukot eivät voi tulla riippumattomiksi ilman intellektuelleja, koska nimenomaan intellektuellit organisoivat toiminnan yhdistäen teorian ja käytännön. Kaiken kaikkiaan intellektuellien tehtävänä on toimia poliittisesti ja kritisoida hegemonista ajattelumaailmaa. Hanne Koiviston tulkinnan mukaan Gramscin tavoitteena on, että työväestöstä nousee kuitenkin vähitellen omia orgaanisia intellektuelleja ja lopulta koko proletariaatti muuttuu kollektiiviseksi intellektuelliksi. (Koivisto 1997, 81-82, 85; Bellamy 1997, 29, 35-36.)

Amerikkalainen teoreetikko Michael Walzer on esittänyt melko pitkälti Gramscia seuraten, että intellektuellin tehtävänä ei pidä olla irtautuminen reaali maailmasta tai universaalien totuuksien ja moraalisten periaatteiden etsiminen. Irtautumispyrkimys johtaa toisaalta näkemysten irrelevanttisuuteen ja toisaalta yritykseen muuttaa yhteiskunta näiden näkemysten kaltaiseksi. Intellektuellien tulisi sen sijaan keskittyä tarkastelemaan, tulkitsemaan ja kritisoimaan olemassa olevaa yhteiskuntaa, sen moraalisia lähtökohtia, ihanteita ja käytäntöjä. Tehtävänä on paljastaa yhteiskunta sen jäsenille ja samalla herättää arvokeskustelua. Walzer korostaa, että kaiken kritiikin lähtökohtana tulee olla tavallisten kansalaisten näkökulma. Tässä suhteessa hän kritisoikin Gramscia nähden tämän ajattelun pohjalla elitismii ja objektivismia huolimatta Gramscin pyrkimyksistä irrottautua niistä. (Bellamy 1997, 26, 30.)

Walzerin tulkinta Gramscin elitismistä saa nähdäkseni vastakaikua Neil Hardingin näkemyksistä. Hardingin mukaan Gramsci näkee ainoastaan traditionaaliset intellektuellit kykenevinä hahmottamaan yhteiskunnan menneisyyden ja tulevaisuuden kokonaisuutena, yleisellä ja käsitteellisellä tasolla, mikä on välttämätöntä joukkojen tietoisuuden luomiseksi. Orgaaniset intellektuellit puolestaan toteuttavat käytännön tasolla traditionaalisten intellektuellien suunnitelmaa, filosofiaa, ja ovat tietoisia omista rajoituksistaan sekä asemastaan filosofi-intellektuellien alaisuudessa. Alimpana tässä hierarkiassa ovat itse työväestön joukot. (Harding 1997, 209-211.)

Bellamyn mukaan myös Walzerin ajatteluun liittyy monia epäjohdonmukaisuuksia ja puutteita, joista yksi on se, että hän olettaa yhteiskuntien olevan moraalisesti suhteellisen homogeenisia ja yhteiskunnan sisäisten näkemyserojen olevan sovittelavissa. Puuttumatta tässä sen enempää Walzerin ajatteluun tai sen puutteisiin, näen tärkeäksi nostaa esiin hänen näkemyksensä intellektuellin tehtä-

västä yhteiskuntakriittikkona. Tästä näkökulmasta katsottuna täydellinen sitoutumattomuus ei siis ole edes tavoiteltavaa. (Bellamy 1997, 30-31.)

Jürgen Habermas on luokitellut saksalaisia intellektuelleja neljään kategoriaan poliittisen sitoutumisen perusteella. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat epäpoliittiset kirjailijat ja oppineet, jotka haluavat selvästi erottaa toisistaan ajattelun ja vallankäytön alueet. Toisen ryhmän muodostavat reaalipoliitikkaan suuntautuneet teoreetikot, joiden mielestä intellektuelleilla ei kuitenkaan ole pätevyyttä julkisten asioiden käsittelyyn. Habermasin nimeämä kolmas ryhmä puolestaan käsittää itsenäiset (Hanne Koiviston mukaan tässä viitataan nimenomaan puoluepoliittiseen riippumattomuuteen), mutta kuitenkin poliittisesti sitoutuneet intellektuellit. Neljännen ryhmän edustajat taas ovat ammattipoliitikkoja tai vallankumouksellisia, jotka asettuivat puolueen palvelukseen. (Scott 1997, 45; Koivisto 1999, 312.)

Sille, miksi autonomiaansa korostavat intellektuellit liittyvät puolueisiin ja muihin ryhmiin, on annettu erilaisia tulkintoja. Alvin W. Gouldnerin mukaan intellektuellit ovat valmiita luopumaan joistakin arvoista saavuttaakseen toisia. Sitoutumalla johonkin ryhmään he luopuvat riippumattomuudestaan, mutta saavat tilalle ryhmäjäsenyyden, solidaarisuuden tunteen ja kenties identiteetin. Lisäksi intellektuellit voivat kokea itsensä voimattomiksi toimiessaan yksin ja vastaavasti voivansa vaikuttaa asioihin paremmin ryhmässä. (Goulder 1979, 81.) Toisaalta taas Karkaman mukaanhan älymystö voi itseymmärryksensä mukaisen oman ajattelun yleispätevyyden vuoksi uskoa palvelevansa yleisiä arvoja myös ryhmään kiinnittyneenä (Karkama 1990, 12). Eurooppalaisten yhteiskuntien sisäänpäin kääntyminen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin muuttuminen 1930-luvulla jakoi paitsi mielipiteitä, aiheutti joka tapauksessa myös henkilökohtaisia identiteettikriisejä. Esimerkiksi Tulenkantajat-lehden voidaankin katsoa tarjonneen tässä uudessa tilanteessa yhden kiinnittymisen muodon oman identiteetin uudelleenmäärittelyssä. (Mauriala 2005, 306.)

Edward Timmsin mukaan fasismi ja kommunismi houkuttelivat 20- ja 30-luvulla intellektuelleja, koska he olivat sodan jälkeisessä maailmassa pettyneitä kapitalismiin ja demokratiaan. Ääriliikkeet nähtiin dynaamisina ja radikaaleja ratkaisuja tarjoavina mahdollisuuksina, joihin liittyi myös ajatuksia veljellisestä solidaarisuudesta ja kollektiivisesta toiminnasta. (Timms 1988, 19.) Margot Heinemann taas korostaa, että kommunismin ja marxismin vetovoima perustui niiden pyrkimykseen tarjota järjellinen selitys ympäröivästä maailmasta ja rationaalinen suunnitelma sen parantamiseksi. Hänen nähdäkseen intellektuelleja johti siis ääriliikkeisiin rationaalisuuden tavoittelu. (Heinemann 1988, 113.)

3.3. Intellektuaalisista ryhmistä ja toimintaympäristöistä

3.3.1. Sukupolvien dynamiikka

Intellektuaalisten liikkeiden rakenteen ymmärtäminen vaatii Mannheimin mukaan sukupolvien dynamiikan tuntemista. Sukupolvi-käsite ei viittaa tässä perheeseen tai sukuun, jossa vanhemmat ja lapset muodostavat eri sukupolvia. Sen sijaan Mannheimin sukupolvi-käsite koostuu kolmesta tasosta, joita voidaan Matti Virtasen suomentamina kutsua ”samanikäisten ikäpolveksi”, ”kokemukselliseksi sukupolveksi” ja ”mobilisoituneeksi sukupolveksi”.² Puhuttaessa ainoastaan ”sukupolvista” on riskinä Mannheimin mukaan se, että sekoitamme biologiset ilmiöt sosiaalisten ja kulttuuristen voimien tuottamiin ilmiöihin. (Mannheim 1952, 286-289, 311.)

Mannheimilaisen sukupolven perustana on joka tapauksessa ensinnäkin samanikäisyys. Kukin ikäpolvi puolestaan kohtaa ajasta ja paikasta riippuen tietynlaisia tapahtumia, kokemuksia sekä hyväksytyjä ajattelu- ja toimintamalleja. Niinpä samanikäisyys ei sinänsä luo varsinaista yhteenkuuluvuuden tunnetta ikäpolven keskuuteen, vaan siihen tarvitaan nimenomaan yhteisiä kokemuksia samoissa historiallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa. Voimakkaimmin muutokset koetaan noin 17-vuotiaana, jolloin ihminen Mannheimin mukaan aloittaa asioiden kyseenalaistamisen ja reflektoinnin. Ikäpolven yhteisten kokemusten myötä syntyy siis kokemuksellinen sukupolvi. (Mannheim 1952, 290-291, 297-300.)

Se, milloin ja millaisin väliajoin uusia kokemuksellisia sukupolvia syntyy, on ennalta-arvaamatonta. Uudet ikäpolvet tuovat Mannheimin mukaan periaatteessa jatkuvasti uudenlaisia näkökulmia siihen kulttuuriperintöön, jossa ne ovat kasvaneet. Hitaasti muuttuvissa tai suhteellisen staattisissa yhteiskunnissa sukupolvien välillä ei kuitenkaan välttämättä ole havaittavissa muuta näkyvää eroa kuin biologinen ikä, jolloin sukupolvet lähes samastuvat ikäpolviin. Tällöin sukupolvet omaksuvat ensin olemassa olevat asenteet sekä traditiot ja siirtävät niitä sitten ajassa eteenpäin. Vastaavasti mitä nopeammassa tahdissa ja mitä merkittävämpiä sosiaalisia ja kulttuurisia muutoksia ilmenee, sitä nopeammin ja useammin kokemuksellisia sukupolvia syntyy. (Mannheim 1952, 293-294, 302, 309-310.)

² Kahden jälkimmäisen tason sananmukaisemmat suomennot voisivat Virtasta mukaillen olla esimerkiksi *sukupolviasema* (*generation location/Generationslagerung*) ja *aktualisoitunut sukupolvi* (*generation as actuality/Generationszusammenhang*). Virtasen mukaan *kokemuksellisen* ja *mobilisoituneen sukupolven* käsitteet ilmaisevat kuitenkin havainnollisemmin, mistä on kyse. (Virtanen 1999, 82.)

Sukupolvidynamiikan todellinen merkitys paljastuu kuitenkin vasta, jos otetaan huomioon Mannheimin mainitsema kolmas taso eli mobilisoitunut sukupolvi. Aivan kuten samanikäisyys sinänsä ei johda automaattisesti yhteenkuuluvuuden tunteeseen, sisältää kokemuksellisuus sinänsä ainoastaan potentiaaleja, jotka voivat toteutua jossakin muodossa. Ikäpolvi on mobilisoitunut vasta, jos se osallistuu oman kohtalonsa muotoutumiseen toimimalla omalle aikakaudelleen ja yhteiskunnalleen tyypillisissä sosiaalisissa ja intellektuaalisissa liikkeissä. (Mannheim 1952, 303-304.) Kuten Virtanenkin toteaa, tämä merkitsee sitä, että kaikki kokemukselliset sukupolvet eivät suinkaan mobilisoidu eli ne eivät syystä tai toisesta muuta yhteisesti kantamaansa kokemusta mobilisaation lähteeksi. Toisaalta on vielä selvennettävä, että yhteisen kokemuksen luova tapahtuma ja varsinainen mobilisaatio ovat siis eri asia ja myös ajallisesti eri kohdissa. Mobilisaatio syntyy yhteisen kokemuksen pohjalta, muuttaa sen käyttöpääomakseen sekä antaa näin sukupolvelle tehtävän. (Virtanen 2001, 24.)

Sukupolvi voi kuitenkin olla jakautunut myös sisäisesti. Samoihin historiallisiin ongelmiin reagoivan ja yhteisen kokemuksen pohjalta mobilisoituneen sukupolven sisällä voi olla lukemattomia erilaisia antagonistisia ”fraktioita”³, jotka työstävät ja tulkitsevat kokemusta eri tavoin. Yhdessä ne muodostavat mobilisoituneen sukupolven nimenomaan siksi, että ne orientoituvat keskinäisessä taistelussaan toisiinsa. Fraktiot syntyvät erilaisten yhteisten iskulauseiden, perusideoiden ja tunnusten pohjalta. Niiden ilmaisemat asenteet edesauttavat identifioitumista ja sosiaalistumista ryhmän kollektiivisiin pyrkimyksiin. Integroivat asenteet ja periaatteet ovat siis merkittäviä ryhmänmuodostuksen ja yhteisyyden tunteen kannalta sekä myös siksi, että ne muodostavat perustan jatkuvalla ajatusprosessille ja ajattelun kehittelylle. Ryhmään sulautuminen vaatiikin paitsi sen arvojen hyväksymistä myös kykyä nähdä asiat tietystä näkökulmasta. (Mannheim 1952, 304-307.)

Fraktion perusideoita ja tunnuksia työstetään ensin pienissä ydinryhmissä, minkä jälkeen niitä levitetään laajemmalle ja työstetään edelleen. Fraktio ei kuitenkaan sinällään ole tiivis ryhmä, vaikka sillä onkin ydin. Fraktio laajenee, jos ryhmä pystyy tulkitsemaan sukupolvelle yhteisen kokemuksen sellaisella tavalla, että se vetoaa kokemukselliseen sukupolveen. (Mannheim 1952, 307-308.) Fraktiot syntyvät vastareaktion toistensa näkemyksille, jolloin niiden toiminnassa korostuu vahva jako ”meihin ja heihin”. Fraktiot siis omaksuvat Virtasen mukaan linjan, joka toisaalta edustaa omia pyrkimyksiä ja toisaalta toimii vastafraktion tunnusten ja asenteen vastakoodina. (Virtanen 2001, 32-33).

³ *Fraktio* on myös Virtasen käyttämä käsite vastineena Mannheimin *Generationseinheit/generation unit* -käsitteille (Virtanen 1999, 84).

Mannheim näkee fraktiot kuitenkin ennen kaikkea tiettyjen pysyvämpien traditioiden artikuloijina ja niiden kehityksen osana. Traditiot koostuvat toisaalta tietyistä perusasenteista, jotka säilyvät yli sukupolvien, mutta toisaalta ne elävät jatkuvasti eri sukupolvien antaessa traditioille erilaisia tulkintoja ja ideoita. Näin ollen traditio on olemassa ennen fraktiota ja fraktio voi tulla vaikutusvaltaiseksi ja muista erottuvaksi vain osana traditiota. (Mannheim 1952, 314-315.)

Vaikka Mannheim kirjoittaa, että tiettyssä tilanteessa jonkin sukupolven ideat ja ajatukset saattavat houkutella myös muiden ikäpolvien yksittäisiä jäseniä ja etteivät kaikki kokemukselliset sukupolvet luo omia tunnuksiaan (Mannheim 1952, 308-309), saattaa edellä kirjoitetun pohjalta kuitenkin muodostua mystifioitu kuva sukupolvesta, fraktioista ja niiden taustalla olevista traditioista sekä näistä selittävästä kategoriana. Jos sukupolvia tarkastellaan kovin tiukasti rajaten, peittyvät yksilöt kokonaisuuden alle ja tulkinnoista saattaa tulla etukäteen lukkoon lyötyjä. Ajateltaessa etenkin Suomen 1930-lukua ja sen älymystöpiirejä oli luultavasti olemassa myös paljon sukupolvirajat ylittävää kanssakäymistä ja ryhmittymistä.

Toisaalta näen kuitenkin Mannheimin esityksen sukupolvien dynamiikasta ja fraktioiden muodostumisesta yhdeksi hedelmälliseksi näkökulmaksi omassa tutkielmassani, koska se auttaa jäsentämään aikakauden moninaisia liikkeitä ja ryhmittymiä, niiden syntyä, toimintatapoja sekä toiminnan ehtoja ja keskinäisiä suhteita. Tätä kautta herää myös kysymys siitä, miten Erkki Vala mahdollisesti työstää omaa murroskokemustaan eli vuoden 1918 tapahtumia. Lisäksi näen tarkoituksenmukaiseksi tuoda jossain määrin esille myös aikalaiskeskustelua laajempaa historiallista kontekstia. Valan tekstejä luettaessa tulisi toisin sanoen mielestäni kiinnittää huomiota myös siihen, miten hän mahdollisesti hakee vaikutteita edeltäviltä intellektuelleilta. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan itsearvoisesti kiinnittää Valaa johonkin tiettyyn traditioon tai luoda mitään varsinaista ajattelun jatkumoa, saati nähdä historiaa itsessään jatkumona. Tähän liittyen katson tärkeäksi analysoida myös kirjoituksiin mahdollisesti rakentuneita ajattelun ristiriitoja.

3.3.2. Ajan henki ja toimintamahdollisuudet

Mannheimin mukaan jotakin ajanjaksoa leimaavan mentaliteetin, ajan hengen, suunnan määräävät erilaisiin traditioihin kiinnittyneet antagonistiset ryhmät, joista joku aina onnistuu muita paremmin vakuuttamaan yleisönsä ja nostamaan oman traditionsa yhteiskunnassa hallitsevaksi. Tällainen ryhmä pystyy painamaan leimansa myös muihin ryhmiin. (Mannheim 1952, 313, 317.) Niinpä toi-

set fraktiot joutuvat toimimaan hallitsevan ryhmän asettamissa puitteissa: joko myöntymään voimattomana osaansa, myötäilemään tai toimimaan altavastaaajina (Virtanen 2001, 28). Gramsci viittaa hegemonian käsitteellään samantapaiseen tilanteeseen, jossa siis jokin ajattelumalli leviää sekä yhteiskunnan institutionaaleihin ilmenemismuotoihin että arkikäytäntöihin. Hegemoniaa on uusinnettava jatkuvasti, koska sen suunnasta käydään kamppailuja. Älymystö on avainasemassa kannatuksen hankkimisessa hallitsevan ryhmän määrittämälle yhteiskuntaelämän suunnalle. Lisäksi hegemoniaa ylläpidetään käyttämällä valtion väkivaltakoneistoa eli pakkokeinoja hegemonian vastustajia kohtaan. Niin ikään vastamäärittelyjen tuottaminen, niiden esittelemine ja perusteleminen kuuluu intellektuelleille. (Sallamaa 1994, 43-45.)

Erilaisia ja vastakkaisia poliittisia orientaatioita voidaan Mannheimin mukaan ymmärtää ainoastaan, jos niitä tarkastellaan erilaisina yrityksinä hallita ja ratkaista samoja, aikakauden tuottamia ongelmia. Tästä eri fraktioiden välisestä kilpailusta ja niiden erilaista voimasuhteista johtuen myös ajan henki on dynaaminen kokonaisuus. Se saattaa Mannheimin mukaan kuitenkin näyttää jälkikäteen yksimieliseltä siksi, että intellektuellit liikkuvat usein edellisessä luvussa kuvatun mukaisesti nousuvasta liikkeestä toiseen. (Mannheim 1952, 314, 317-318.)

On joka tapauksessa huomattava, että eri ajankohdat suosivat erityyppisiä intellektuelleja. Yhteiskunnan historialliset olosuhteet, rakenteet, normit, arvot ja fraktioiden voimasuhteet ohjaavat ihmisten ajattelua ja asettavat kehykset myös intellektuaaliselle toiminnalle ja sille, kenellä on oikeus osallistua tähän toimintaan. Tilannesidonnaiset ehdot tulevat erityisesti esille silloin, kun toimintaa kontrolloidaan voimakkaasti. (Sevänen 1997, 33.) Julkisuuden rajoituksia Suomessa vuosina 1918-1939 tutkinut ja Habermasin julkisuus-käsitteeseen tietysin varauksin nojaava Sevänen toteaa julkisuuden olevan älymystölle tärkeä. Intellektuaalisen toiminnan ja ajattelun monipuolisuus edellyttää pääsyä julkisuuteen ja ainakin suhteellisen laajaa moniarvoisuuden hyväksymistä. 1930-luvulla intellektuaalista toimintaa harjoitti ennen kaikkea orgaaninen porvarillinen älymystö, joka osallistui näkyvästi myös käytännön politiikkaan. Patriotistis-nationalistiseen arvo- ja merkitysjärjestelmään ei juurikaan hyväksytty aineksia esimerkiksi työväenliikkeen ideologiasta ja niinpä sen kyseenalaistaminen tai kritisoiminen oli vaikeaa. Näin ollen julkinen intellektuaalinen keskustelu oli rajoitettua. (Emt., 36-37, 40-41.) Vaikka sananvapaus oli muodollisesti voimassa, oli julkisuuden jälkikäteinen kontrolli Seväsen mukaan niin vahvaa, että se johti useissa tapauksissa itsesensuuriin (Emt., 45-46). Yhteiskunnassa toimi kuitenkin tästä huolimatta myös joitakin vapaita ja kriittisiä osallistuvia intellektuelleja. (Emt., 51.)

Nähdäkseni itse julkisuuden käsitteen problematisoiminen ei ole tarpeellista oman työni kannalta. Mielestäni on riittävää, että totean tässä julkisuuden tarpeellisuuden ja käsittelen sen rajoituksia sekä vaikutuksia intellektuaaliseen toimintaan konkreettisemmalla tasolla. Ajankohtana vallinneita, hegemoniankin tuottamia rajoituksia intellektuaaliselle toiminnalle ja keskustelulle ei siis sinänsä voi jättää huomiotta tutkittaessa Valan kirjoituksia. Näitä toiminnan ehtoja tuon laajemmin esille erityisesti tutkielmani toisessa luvussa, jossa tarkastelen 1930-luvun ilmapiiriä ja lehdistöä.

3.4. Intellektuellien identiteetistä ja itsereflektiosta

1930-luvun vasemmistoälymystö muodostui etupäässä juuri niistä käännyttämisistä, joita Gramscin mukaan proletariaatin oli saatava edustamaan itseään. Hanne Koivisto näkee, että älymystöllä oli tässä tilanteessa ongelmia identiteettinsä rakentamisessa ja oman paikkansa löytämisessä. Vasemmistointellektuellit korostivat periaatteessa käyvänsä yhteistä taistelua työväestön kanssa ja kuuluvansa itsekin proletariaattiin, mutta käytännössä suhde ei ollut yksinkertainen. Intellektuellit eivät vastoin omaa käsitystään niinkään identifioituneet työväenluokkaan vaan halusivat pikemminkin muuttaa sen omien toiveidensa mukaiseksi. Samastuminen saattoi siten olla enemmän teoreettista kuin käytännöllistä. (Koivisto 1997, 81-82.) Tämä puolestaan aiheutti epäluuloa älymystöä kohtaan työväestön piirissä (Sallamaa 1994, 284). Myös Mannheim kiinnittää huomiota tähän luokkien ulkopuolelta tulevien intellektuellien vaikeuteen saada sen luokan luottamus, jonka puolesta he toimivat (Mannheim 1936, 141).

Intellektuelliryhmien järjestäytyessä 30-luvun alussa ja alkaessa esittää kritiikkiä vallitsevaa yhteiskuntaa kohtaan, oli heidän vakuuttauduttava itse sekä vakuutettava yleisönsä toiminnan oikeellisuudesta. Koiviston tutkimusten mukaan omaa toimintaa legitimoitiin ensinnäkin sitoutumalla intellektuellien historiaan sekä esittelemällä omien tavoitteiden ohella kansainvälisten ja historiallisten esikuvien (suomalaisista vaikuttajista esimerkiksi Minna Canth, Arvid Järnefelt ja Eino Leino) näkemyksiä. Yleisöön vedottiin iskulauseilla ja yhteisyyden tunnetta luomalla. Tämä tukeutuminen toisaalta esimerkiksi ranskalaisiin aikalaisintellektuelleihin ja toisaalta historialliseen perintöön kertoo Koiviston mukaan tarpeesta lujittaa ryhmäidentiteettiä intellektuellien kesken. (Koivisto 1997, 69-70, 73.)

Yhteisöllisyyteen ja yhteiseen tehtävään vetoaminen korostui etenkin siinä vaiheessa, kun vasemmistointellektuellien fasismin- ja sodanvastaisuus alkoi vuosina 1934-1935 nojautua ensin yhteis- ja

myöhemmin kansanrintama-ajatteluun (Koivisto 1999, 315). Kari Sallamaa kirjoittaa, että toisin kuin esimerkiksi Ranskassa kansanrintamatunnuksella oli Suomessa merkitystä lähinnä nimenomaan kulttuurivasemmiston erilaisten seurojen ja aikakauslehtien piirissä, ei niinkään puoluetasolla. (Sallamaa 1994, 118, 123-124.) Koiviston mukaan kansanrintama-ajatteluun kytkeytyviä liikkeitä olivat paneurooppalaisuus, rauhanliike sekä clartélaisuus (Koivisto 1999, 315). Nähdäkseni paneurooppalaisuutta ei voida kuitenkaan ainakaan suoraan yhdistää kansanrintama-ajatteluun, koska kansanrintama perustui Kominternin suositukseen kun taas paneurooppalaisuus kytkeytyi Neuvostoliiton ja kommunismin pelkoon (Pietikäinen 1994, 155). Clarté-liike puolestaan oli alun perin ranskalaisen Henri Barbussen perustama. Se perustui Sallamaan sanoin älymystöläiselle sitoutumiselle sosialismin ihanteisiin ja rauhan asiaan. Clartélaisuudella ei kuitenkaan ollut suoraa kytkeä työväenliikkeeseen. (Sallamaa 1994, 57.)

Kansanrintama oli joka tapauksessa selvästi poliittinen liike, olematta kuitenkaan puoluepoliittinen: siihen kuului kommunisteja, sosiaalidemokraattien vasemmistoa ja liberaaleja (Koivisto 1999, 315). Heinemannin mukaan kansanrintama ja sen nimissä vuonna 1935 Pariisissa järjestetty kansainvälinen kirjailijoiden kongressi merkitsi osallistujille valtioiden rajat ylittävää solidaarisuutta. Kirjailijat, kirjoittajat ja julkaisijat olivat kansainvälisesti yhteydessä toisiinsa, kävivät epävirallisiakin keskusteluja ja kirjoittivat toistensa lehtiin. (Heinemann 1988, 115-116.)

Zygmunt Bauman kirjoittaa, että myös intellektuelleille tyypillisenä toimintana nähty poleemisiin keskusteluihin osallistuminen pitää yllä älymystön keskinäistä yhteenkuuluvuutta. Yhteenkuuluvuus perustuu yhteiseksi nähtyyn rooliin totuuden puolustajana, taistelijana ja kansan henkisenä johtajana. Keskusteluihin osallistuminen ja kritisoiminen on pitkään nähty myös ehtona sille, että älymystön edustajat ylipäättään jäsenyivät osaksi yhteiskunnallista todellisuutta. Kritisoimalla nimenomaan yhteiskunnallisen järjestyksen sen hetkisiä valvoja intellektuellit pystyvät erottautumaan erilliseksi ryhmäkseen. (Bauman 1996, 124, 132-133.)

Intellektuellien identiteetti muodostuu Eyermanın mukaan aina oppositiossa. Intellektuellius vaatii aina ”toista”, jonka konstruoiminen on osa intellektuellia itseään. (Eyerman 1994, 33-34.) ”Toista” edustaa ”väärä tieto” ja ”paha” älymystön itsensä puhussa ”totuuden” ja ”hyvän” puolesta. Siitä, minkälaisen sisällön nämä käsitteet saavat, intellektuellit eivät ole yksimielisiä. Tämä puolestaan on Baumanin sanoin johtanut äärimmäisten poliittisten asemien radikalisoitumiseen. Kaiken kaikkiaan intellektuelleilla on kuitenkin Baumanin mukaan kaksi vihollista: valtio ja ”rahvas”. Valtio muodostaa ensinnäkin intellektuelleille uhkan pakottamiskeinoineen ja sensuureineen. ”Rahvas” puolestaan ei aina alistu ”henkisten johtajiensa” tekemiin ratkaisuihin tai yhdy heidän näkemyksiinsä.

Intellektuellit saattavat kyllä tehdä kompromisseja ja esimerkiksi tukeutua toiseen viholliseen taistelussa toista vihollista vastaan. (Bauman 1996, 133, 138-139.)

Älymystölle on tyypillistä taipumus itsereflektioon. Tähän kuuluu usein olennaisena osana uskomus omista kyvyistä ajatella riippumattomasti suhteessa erilaisiin ideologisiin intresseihin. Erottautuminen ja edellä mainittu ”toiseuden” korostuminen näkyy myös Karkaman mukaan erityisesti älymystön tavassa asettua valtiota ja valtiollista vastaan. Intellektuellien irrallinen yhteiskunnallinen asema johti ainakin viime vuosisadan alussa kulttuuriälymystölle tyypillisiin utopioihin, jotka kiinnittyivät usein erilaisiin veljeyden tai sisaruuden saavuttamisen ajatuksiin. (Karkama 1990, 10-13, 17.)

Myös Eyerman näkee julkisen itsereflektion intellektuelleille tyypilliseksi piirteeksi. Itsereflektioidissa tulevat esille intellektuellien toiminnan yhteiskunnalliset olosuhteet, muutokset heidän roolissaan ja asemassaan sekä myös yhteiskunnalliset murrokset, jotka saattaisivat muuten jäädä jopa huomaamattomiksi. Eyerman muistuttaa kuitenkin, etteivät älymystön tekstit kerro kaikkea eikä erityisesti yhteiskunnallisia muutoksia voikaan lukea suoraan niistä. Lukijan kriittisenä tehtävänä on sen erottaminen, mitkä reflektoiduista murroksista ovat todellisia, merkittäviä yhteiskunnallisia muutosprosesseja ja mitkä taas esimerkiksi intellektuellin oman tilanteen projisointeja. (Eyerman 1994, 69.) Itsereflektion tarve ja sen merkitys identiteetin rakentumisessa korostuu Koiviston mukaan nimenomaan sellaisissa tilanteissa, joissa yksityiset ja yhteiskunnalliset murrokset osuvat yhteen (Koivisto 1997, 69).

Edellä esitetyn pohjalta näen oman kysymyksenasetteluni kannalta olennaiseksi ymmärtää intellektuellin kategorian ja roolin avoimiksi ja kontekstuaalisiksi. Toisaalta ajatus intellektuellista yhteiskuntakriitikkona sopii hyvin kuvaamaan 30-luvun vasemmistointellektuelleja ja Erkki Valaa. Mitä puolestaan tulee älymystön autonomian kysymykseen, uskon, että intellektuelleja on vaikea määrittellä kuuluvaksi selvästi joko sitoutumattoman tai orgaanisen älymystön kategoriaan. Karkeahkon jaon sijaan kysymystä yksittäisen intellektuellin kytkösten ja sitoumuksien luonteesta ja määrästä tulisi tarkastella pikemminkin tapauskohtaisesti.

Hypoteettisesti voidaan kysyä, onko Erkki Valaa sitten ylipäätään mahdollista kutsua intellektueliksi ja hänen kirjoituksiaan tarkastella intellektuaalisena toimintana. Kun tässä tutkimuksessa oletetaan hänet älymystön edustajaksi, nojaututaan siihen tosiasiaan, että Vala toimitti lehteä, joka toimi älyllisen keskustelun foorumina ja teki uusia avauksia. Edellä hahmotellun käsityksen mukaan Tulenkantajat oli 1930-luvulla keskeinen mielipide- ja kulttuurilehti ja se tarjosi vapaammin tilaa

kirjoittaa kuin ahtaammat ja dogmaattisemmin asennoituneet puoluelehdet. Valalla oli siten selvästikin Seväsen sanoin intellektuellin asema omassa yhteiskunnassaan.

4. MITEN LUKEA POLIITTISIA PAKINOITA?

4.1. Historiallisten tekstien tutkiminen Quentin Skinnerin mukaan

4.1.1. Teksti ja konteksti

Quentin Skinner näkee sekä puhtaan tekstuaaliset että kontekstuaaliset lähestymistavat puutteelliseksi historiallisten tekstien ymmärtämisen kannalta. Ajatus siitä, että teksti itsessään riittäisi sen ymmärtämiseen, johtaa kirjoitusten tutkimiseen irrallaan kontekstista. Tähän kytkeytyy myös oletus, jonka mukaan tekstit sisältävät ajattomia, universaaleja elementtejä ja totuuksia. Skinnerin tarkoituksena on kaiken kaikkiaan välttää anakronistista historiankirjoitusta, jossa kirjoittajat liitetään osaksi mytologioita ja suuria kertomuksia. Tähän liittyy myös sellaisten myöhemmän ajan käsitteiden ja termien tai tarkoitusten ja merkitysten liittäminen kirjoittajiin ja heidän teksteihinsä, jotka eivät ole olleet kirjoittajien itsensä ulottuvilla tai joita he eivät ole itse voineet tarkoittaa. (Skinner 1988a, 29-33.) Lisäksi kirjoittajien tiukka liittäminen erilaisiin kertomuksiin ja suuriin ideoihin johtaa Skinnerin mukaan teksteissä mahdollisesti esiintyvien ristiriitaisuuksien suoranaiseen kieltämiseen tai ainakin pyrkimykseen ratkaista ne tavalla tai toisella. (Emt., 41.) Niin ikään tekstin ymmärtäminen ainoastaan kontekstin kautta tai kontekstin tuottamana osoittaa Skinnerin mukaan virheellistä ymmärrystä teon ja olosuhteiden välisestä suhteesta (Emt., 59). Huomattavaa on, että Skinner puhuu siis myös teksteistä *tekoina* (acts) (Skinner 1988d, 279).

Omassa, reaalihistorialliseksi kutsumassaan ohjelmassa Skinner tukeutuu J. L. Austinin puheaktiteoriaan todetessaan ensinnäkin, että lausumien ymmärtäminen vaatii niihin liittyvän ”illokutionaarisen sävyn”⁴ (illocutionary force) ymmärtämistä. Tämä viittaa siihen, mitä kirjoittaja ”oli tekemässä” (was doing in) esittäessään lausuman. Puhuminen jollakin tietyllä illokutionaarisella sävyllä on ”teko” ja niinpä voidaan puhua myös ”illokutionaarista teosta”, joita voivat olla esimerkiksi lupaus tai varoitus. Se, mikä yhdistää sävyn ja teon on kirjoittajan ”intentio” tai ”tarkoitus”⁵. Niinpä kirjoittajan illokutionaarisen teon ymmärtäminen on yhtä kuin kirjoittajan (illokutionaaristen) in-

⁴ Käytän tässä Markku Hyrkkäsen suomennosta *sävy* (force) (Hyrkkänen 2002, 176). (Vrt. Kari Palosen suomennos *illokuutiovoima*, esim. Palonen 1996, 147.)

⁵ Skinner erottaa käsitteellisesti toisistaan kirjoittajan *motiivin* (for writing) ja *intention* (in writing) siten, että ensiksi mainitulla on vain sattumanvarainen yhteys kirjoitukseen, kun taas viimeksi mainittu on osa kirjoitusta itseään (Skinner 1988b, 73-74). Markku Hyrkkänen toteaa tämän erottelun tarkoituksen ja sen perustelujen jäävän lopultakin hieman epäselväksi (Hyrkkänen 2002, 178). Mielestäni tärkeintä onkin tässä ainoastaan tiedostaa tämä ero Skinneriä luettaessa, ei niinkään problematisoida sitä pitemmälle. Päähuomio on kuitenkin nimenomaan *intentioissa*.

tentioiden ymmärtäminen. Keskeistä on siis kysyä, mihin kirjoittaja pyrki kirjoittaessaan tekstinsä. Skinner nostaa tässä kohdin esille myös kysymyksen tekstin vaikutuksista ja seurauksista sekä siitä, vastaavatko ne kirjoittajan intentioita, mutta jättää tämän näkökulman lopulta taka-alalle ja painottaa nimenomaan ensiksi mainitun kysymyksen pohtimista. (Skinner 1988b, 74-75.)

Tekstin tulkinnassa ja ymmärtämispyrkimyksessä on kaiken kaikkiaan kysymys sen sanoman tavoittamisesta ja merkityksen eksplikoinnista (Skinner 1988b, 68). Skinnerin mukaan tekstin merkitys – tai pikemminkin kirjoittajan tarkoittama merkitys – on saatu selville, kun kirjoittajan tarkoitukset on selvitetty. Tarkoitusten selvittäminen on siis toisin sanoen välttämätön ehto merkitysten tulkittamisessa. (Emt. 75-77.) Skinner nimittäin jakaa ”merkityksen” käsitteen kolmeen osaan. Voidaan siis ensinnäkin kysyä, mitä yksittäiset sanat tai lauseet merkitsevät sellaisenaan. Toinen näkökulma tekstin merkitykseen on se, mitä kirjoitus merkitsee lukijalle ja kolmas se, mitä kirjoittaja tarkoittaa sillä, mitä hän sanoo tekstissään. (Emt., 70.)

Näistä merkityksen aspekteista Skinner nostaa siis tärkeimmäksi nimenomaan kirjoittajan tarkoitukset – sen, mitä hän pyrki kirjoittaessaan tekemään. Hän korostaa kuitenkin, että kirjoittajan tarkoittamien merkitysten selvittäminen ei ole tulkitsijan ainoa tehtävä, koska teksteillä voi olla myös muita merkityksiä. Skinner ei tarkoita myöskään sitä, että tulkitsijan olisi hyväksyttävä kaikki kirjoittajan mahdollisesti tekemät tulkinnat omista intentioistaan ja pidettävä niitä lopullisena totuutena. On mahdollista, ettei kirjoittaja ole pystynyt täysin ilmaisemaan tarkoituksiaan tai ettei hän ole itse tunnistanut tai halunnut tunnistaa niitä. (Skinner 1988b, 76-77.)

Intentioita ei voida tavoittaa sen paremmin ainoastaan tekstiä kuin ainoastaan kontekstiakaan tutkimalla. (Skinner 1988a, 61; Skinner 1988b, 77). Skinner antaakin kaksi ohjetta kirjoittajan intentioiden ja siten myös merkitysten selvittämiseen. Tulkinnassa tulisi siis ensinnäkin keskittyä sekä tulkittavaan tekstiin että vallitseviin konventioihin, jotka määrittävät sitä, kuinka tekstin käsittelemiä aiheita tai teemoja on tapana käsitellä. (Skinner 1988b, 77.) Vaatimus konventioiden ja kontekstin huomioonottamisesta tulkinnassa liittyy Skinnerin R.G. Collingwoodin ajatteluun nojaavaan näemykseen siitä, että historialliset tekstit ovat puheenvuoroja nimenomaan omassa ajassaan ja paikassaan. Collingwoodin logiikassa on kysymys historian ja ilmiöiden ainutkertaisuuden tunnustamisesta sekä siitä, että tekstejä täytyy aina lukea suhteessa johonkin aikaan ja paikkaan sidottuun (ei siis ikuiseen) ongelmaan tai kysymykseen, johon tekstit ovat vastauksia. Collingwoodin mukaan tekstien tutkijan täytyy – ymmärtääkseen kirjoittajan tarkoitukset – tunnistaa myös tekstien taustalla olevat kysymykset. (Collingwood 1983, 135-136; Collingwood 1993, 282-283; vrt. Lappalainen 1992.)

Skinner näkee siis niin ikään, että ne keskeisimmät kysymykset, joihin kirjoittajat teksteillään vastaavat, kumpuavat poliittisesta elämästä – konkreettisesta ja ainutkertaisesta historiallisesta tilanteesta. Kussakin yhteiskunnassa tietyt asiat nousevat problemaattisiksi ja niitä vastaavat kysymykset puolestaan väittelyiden ja poliittis-ideologisten kamppailujen kohteiksi. (Skinner 1978, xi.) Kaiken kaikkiaan Skinner näkee tekstit nimenomaan ”siirtoina” (moves) keskustelussa. Kommunikointi merkitsee tämän mukaan tietyn position ottamista suhteessa aiempaan keskusteluun ja siinä esiintyneisiin argumentteihin. Tekstin ja siihen sisältyvien väitteiden ymmärtäminen vaatii sen ymmärtämistä, miksi teksti on esitetty – miksi kirjoittaja kirjoitti niin kuin kirjoitti. (Skinner 1988d, 274.) Skinner kuvaa tällaista tutkimusotetta kirjoituksen ”pointin” selvittämiseksi (Koikkalainen&Syrjämäki 2001, 8).

Lisäksi on pohdittava, miksi kirjoittajan kannatti tehdä juuri tämä siirto sekä minkälaisia edellytyksiä ja tarkoituksia siihen sisältyy. (Skinner 1988d, 274.) Näin ollen on tarpeellista tutkia viitekehyksenä yleisempää yhteiskunnallista, ideologista ja intellektuaalista kontekstia, josta tekstit nousevat. Kontekstoinnin avulla pystytään siis paremmin tulkitsemaan, mitä kirjoittajat tekivät kirjoittaessaan tekstinsä, mihin kysymyksiin he pyrkivät vastaamaan ja missä määrin he hyväksyivät, kyseenalaisivat tai jättivät kokonaan huomioimatta yleisesti poliittisessä keskustelussa vallinneet oletukset ja konventiot. (Skinner 1978, x-xi, xiii.) Tähän liittyy myös kysymys siitä, mitä uutta kirjoittaja ja tekstit toivat kyseiseen tilanteeseen (Kurunmäki 2001, 145).

Skinner huomauttaa toisaalta, että kirjoittajan pyrkiessä kommunikoimaan tekstillään ja myös tulemaan ymmärretyksi, on intentioiden sisällöstään riippumatta oltava konventionaalisia ainakin siinä mielessä, että ne tunnistetaan intentioiksi tehdä jotakin. Myös kielelliset konventiot määrittävät tekstissä käsiteltyjen teemojen ja kysymysten käsittelyä. Ymmärtääkseen, mitä kirjoittaja on voinut olla tekemässä käyttäessään tiettyä argumenttia tai käsitettä, tulkitsijan täytyy toisin sanoen selvittää ajankohdan poliittista sanastoa ja käsite-erotteluja. (Skinner 1988b, 77; Skinner 1978, xiii.) Tämä ei kuitenkaan, kuten jo todettu, tarkoita sitä, etteikö kirjoittaja voisi pyrkiä muuttamaan vallitsevia diskursseja, asenteita ja konventioita sekä siten irrottautua niistä (Skinner 1988c, 105). Skinner näkee Ludwig Wittgensteinin ja Austinin tapaan käsitteet ja kielenkäytön ennemminkin kirjoittajan resursseina kuin rajoittavina tekijöinä (Skinner 1988d, 262).

Konteksti ei ole valmiina löydettävissä, vaan sen muodostaminen on jo itsessään tulkintaa. Kontekstin rakentaminen ja konventioiden tunnistaminen vaatii ensinnäkin tutustumista aikalaiskirjoituksiin. (Skinner 1978, xiii-xiv.) Skinner toteaa melko löyhästi, että mikä tahansa konteksti, jonka avulla voidaan päätellä kirjoittajien tarkoituksia, on soveltuva. Ne kysymykset, joihin kirjoittajat

pyrkivät vastaamaan, ovat siis saattaneet syntyä ajallisesti ja paikallisesti aivan erilaisessa kulttuurissa eikä välitön konteksti näin ollen olekaan välttämättä relevantein lähtökohta. (Skinner 1988d, 275.) Aikaisemmista käsityksistään poiketen Skinner tunnustaa nyttemmin sen, että on olemassa erilaisia ajattelun traditioita ja että ajattelijat perehtyvät aina sekä toisten aikalaisten että aiempien ajattelijoiden kirjoituksiin (Koikkalainen&Syrjämäki 2001, 14).

Skinnerin toinen ohje koskee puolestaan keskittymistä kirjoittajan empiirisiin uskomuksiin, koska niiden ymmärtäminen on välttämätöntä intentioiden ymmärtämisen kannalta (Skinner 1988b, 78; Skinner 1988d, 278). Empiirisuus viittaa Hyrkkäsen tulkinnan mukaan tässä ainoastaan siihen, että tulkitsijan on perustettava uskomuksia koskevat päätelmänsä johonkin evidenssiin (Hyrkkänen 2002, 184). Tulkitsijan tehtävänä on siis identifioida ensin kirjoittajan uskomukset, jotka kiinnostavat häntä tietyn intention edellytyksenä. Sen jälkeen uskomukset tulee kontekstoida ja suhteuttaa ne erityisesti kirjoittajan muihin uskomuksiin. (Skinner 1988d, 246-248.) Se, mitä kirjoittaja itse sanoo uskomuksistaan, tarjoaa ensisijaisen avun niiden identifioinnissa (Emt., 258). Skinnerin mukaan uskomusten totuudellisuuden arviointi sinänsä ei kuulu tulkitsijan tehtävään eikä pyrkimykseen. Olennaista on se, mihin tutkittava kirjoittaja itse uskoi ja mitä hän piti totuutena. (Emt., 256.)

Skinner ei väitä, että tekstistä olisi mahdollista saavuttaa ainoastaan yksi oikea tulkinta (Skinner 1988b, 68). Lisäksi hän korostaa, ettei intentioiden selvittäminen edellytä empaattista eläytymistä kirjoittajan ajatuksiin vaan edellä kuvatun mukaista päättelyä ja pyrkimystä mahdollisuuksien mukaan tavoittaa kirjoittajien ajattelutapa (Skinner 1988d, 252, 279-280). Tässä kohdin Skinner on muuttanut alkuperäisiä näkemyksiään, joissa hän omien sanojensa mukaan sitoutui huomattavasti enemmän ”oikeisiin tulkintoihin”. Nyttemmin hän tunnustaa muun muassa tulkitsijan kulttuuristen esioletusten rajoittavan tulkintaa ja näkee siksikin tulkinnan prosessin päättymättömäksi. Tekstit näyttävät erilaisina ensinnäkin riippuen tulkitsijasta, ajasta ja paikasta, mutta ne muuttavat muotoaan myös sen mukaan, millaisiin konteksteihin ja muihin teksteihin ne suhteutetaan. (Koikkalainen&Syrjämäki 2001, 17.)

Koska Valan ajatukset ja hänen käsitteille antamansa merkitykset nousevat siis ajan vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta ja konventioista, tarkoitukseni on ollut luoda omista lähtökohdistani teksteille mahdollisimman kattava konteksti ja suhteuttaa ne aikalaiskeskusteluun sekä tutkielmani epookkikuvausosiossa että myös itse analyysiosassa. Tässä tehtävässä olen käyttänyt lähteinä paitsi aikalaiskirjoituksia myös erilaisia myöhemmin syntyneitä kuvauksia ja tutkimuksia kyseessä olevasta aikakaudesta. Tulenkantajien vuosikertoja lukiessa huomaa, että Erkki Vala seurasi aktiivisesti lehdistöä ja ehkä aivan erityisesti ns. vastafraktion edustajien julkaisuja. Vala tarttui herkästi

itseään tai Tulenkantajia koskeviin kirjoituksiin ja niissä esiintyviin väitteisiin sekä kommentoi näitä omasta näkökulmastaan, asemoi siis itsensä suhteessa aikaisempaan keskusteluun ja siinä esitettyihin argumentteihin. Pakinoita analysoidessani tarkastelen erilaisia vastavoimia ja niiden toimintaa sekä ajattelumaailmaa (AKS, IKL ja lapuanliike). Muun muassa Karl Mannheimin sukupolviteorian valossa on tarkoituksenmukaista käsitellä myös aikalaiskeskustelua laajempaa historiallista kontekstia. Valan tekstejä luettaessa on siis syytä kiinnittää huomiota myös siihen, miten hän mahdollisesti hakee vaikutteita häntä edeltäviltä intellektuelleilta.

4.2. Argumentaatiosta

Tässä työssä Erkki Valan pakinoista nousevia poliittisia ideoita ja rakenteita tarkastellaan kvalitatiivisen sisällönanalyysin avulla. Ryhmittelen teksteistä löytyvät teemat eri kategorioihin ja tulkiten niiden kautta Valan kirjoitusten ideologiaa ja sitä tukevaa poliittista argumentaatiota. Käytän taustalla apuna Chaïm Perelmanin käsityksiä argumentaation ja yleisön suhteista soveltamatta kuitenkaan suoranaisesti hänen käsitteistöään.

Argumentaatio edellyttää jo lähtökohtaisesti puhujan ja kuulijoiden kohtaamista ja tietynlaista yhteisymmärrystä. Jos yleisö ei voi tai halua vastaanottaa argumentaatiota, sillä ei voi olla vaikutusta. Kohtaamista voidaan vaikeuttaa, estää tai suosia erilaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa tilanteissa esimerkiksi viestintämonopoliin avulla. Argumentaatiota ei tällöin voi harjoittaa kuka tahansa ja missä tahansa tilanteessa. (Perelman 1996, 16-18.) Kaiken kaikkiaan yhteiskunnan historialliset olosuhteet, rakenteet, normit ja arvot ohjaavat ihmisten ajattelua ja toimintaa. Tilannesidonnaiset ehdot tulevat erityisesti esille silloin, kun toimintaa kontrolloidaan voimakkaasti kuten 1930-luvun Suomessakin tehtiin patriotistis-nationalistisen arvo- ja merkitysjärjestelmän avulla.

Argumentaatio vetoaa yhtä lailla järkeen kuin tunteisiin – keinot on sovittava aiheen ja yleisön mukaisiksi. Perelman korostaa yleisön merkitystä ja sen huomioonottamista. Yleisöllä hän viittaa kaikkiin niihin, joihin puhuja haluaa argumentoinnillaan vaikuttaa. Yleisö voi ääripäissään koostua joko ainoastaan puhujasta itsestään tai vaihtoehtoisesti kaikista niistä ihmiskunnan jäsenistä, jotka pystyvät ymmärtämään häntä. Jälkimmäisestä Perelman käyttää nimitystä ”universaaliyleisö”. Ääripäiden lisäksi on olemassa lukemattomia erilaisia ”erityisyleisöjä”. Tähän kategoriaan kuuluvat esimerkiksi eri alojen asiantuntijayleisöt, joiden oletetaan taustastaan johtuen automaattisesti hyväksyvän tietyt perusväittämät, joihin puhuja puolestaan voi nojata argumentoinnissaan. Universaaliylei-

sön ollessa kyseessä tällaiset ”valmiit totuudet” puuttuvat. Esiintyjän onkin puheessaan pyrittävä esimerkiksi vetoamaan terveeseen järkeen ja yleiseen mielipiteeseen sekä löydettävä väitteidensä tueksi sellaisia itsestäänselvyyksiä, yleispäteviä tosiseikkoja ja arvoja, jotka yleisön voi olettaa hyväksyvän. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että itse väitteet saisivat kaikkien kannatuksen. (Perelman 1996, 20-21, 23-24.)

Jokainen puhuja määrittelee universaaliyleisönsä itse mielessään omista lähtökohdistaan ilman, että käsitteellä olisi sen paremmin empiiristä sisältöä. Määrittelyn avulla puhuja pyrkii ylittämään sellaiset ristiriidat, jotka vaikuttavat hänen argumentaationsa vakuuttavuuteen ja löytämään yleisesti hyväksyttävissä olevat lähtökohdat argumentoinnille. Hilka Summa huomauttaa, että universaaliyleisö on nimestään huolimatta kulttuuri-, aika- ja paikkasidonnainen. Se siis ilmentää puhujan tiivistämänä tietyn kulttuurin arvoperustaa sekä sitä, mihin argumentoinnissa kulloinkin voi vedota. Summan mukaan universaaliyleisön käsite on Perelmanille argumenttien hyvyyden arvioinnin kriteeri. Sinällään käsite on ongelmallinen, mutta koska tarkoituksenani ei siis ole arvioida argumenttien hyvyyttä, sivuutan käsitteen tässä mielessä. Perelmanilainen yleisön erittely voi nähdäkseni kuitenkin osoittautua tarkoituksenmukaiseksi tarkasteltaessa Valan argumentointia siitä näkökulmasta, millaista yleisöä hän pyrkii retoriikallaan vakuuttamaan. (Summa 1996, 68-69.)

Perelman toteaa, että yhteiskunnallisen kritiikin ja muutosvaatimusten lähtökohdiksi sopivat usein paremmin abstraktit arvot, kun taas konkreettisia arvoja hyödynnetään enemmän konservatiivisessa ajattelussa (Perelman 1996, 36). Toisessa yhteydessä Perelman puolestaan kirjoittaa yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa, että laatuun liittyvät päättelysäännöt ovat ominaisia vallankumoukselliselle argumentaatiolle, joka pyrkii vallitsevien olojen muuttamiseen ja siten ns. normaalin kyseenalaistamiseen. Esimerkiksi jonkin tilanteen ainutkertaisuuteen pohjaava argumentti, jonka tarkoituksena on saada aikaan toimintaa, perustuu kvalitatiiviseen päättelysääntöön. Toisaalta on huomattava, että toiminnan perusteluun voi liittyä samalla myös määrällisiä argumentteja. (Summa 1989, 164-165.) Riikka Kuusisto toteaa, että määrällä argumentoimisesta on kyse myös, jos omaa toimeliaisuutta, sen aitoutta ja vilpittömyyttä korostetaan jatkuvasti ja useassa eri yhteydessä (Kuusisto 1996, 279).

Nähdäkseni abstrakteja ja konkreettisia arvoja tai määrään tai laatuun nojaavia päättelysääntöjä ei ole tarkoituksenmukaista kiinnittää erityisesti soveltuvaksi sen paremmin vallankumoukselliseen tai konservatiiviseen ajatteluun. Tarkastellessa esimerkiksi Valan tekstejä ja hänen argumentaatiotaan oletan, että hän nojaa sekä abstraktisiin että konkreettisiin arvoihin ja rakentaa päättelyään niin laadullisille kuin määrällisillekin perusteille. Laadulliseen päättelysääntöön tukeutuminen näkyy kir-

joituksissa varmasti pyrkimyksessä vallitsevien itsestäänselvyyksien kumoamiseen. Määrään perustuvaa argumentointia on nähtävissä myös Valan määrittelyissä Tulenkantajat-lehden yleisöstä tai sen tehtävästä. 1930-luvun puolivälissä hän saattoi vielä argumentoida, ettei kaikkia tyydyttävää lehteä voi olla olemassa (Vala 2/1935). Tämän päätelmän kanssa ristiriidassa hän toteaa muutamaa vuotta myöhemmin Tulenkantajien profiilin muuttuneen alkuvaiheen pääkaupunkilaisesta ”intellektuellilehdestä” yli koko maan levinneeksi ”tuhansissa kodeissa luetuksi aikakauslehdeksi, jonka mielipiteillä on yleistä kantavuutta” (Vala 3/1937).

Levikkitietojen mukaan Tulenkantajat-lehti sai kulttuurialan julkaisuksi 1930-luvun puolivälissä varsin suuren lukijakunnan: sitä painettiin pitkälti toistakymmentä tuhatta kappaletta. Tässä suhteessa se vetosi huomattavasti isompaan joukkoon kuin kilpailevat radikaalit lehdet pystyivät saattamaan. (Mauriala 2005, 268.) Oloissaan suhteellisen laajan levikin voi olettaa vaikuttaneen myös lehden ideologisiin kantoihin, jotka lähestyivät väljästi ymmärrettynä poliittista keskustaa.

4.3. Empiirinen tehtävänasettelu

Edellä kirjoittamieni näkökohtien perusteella tarkennan tässä omat tutkimuskysymykseni. Lähtökohtainen kysymykseni on, minkälainen kuva yhteiskunnasta piirtyy Erkki Valan silmin tarkasteltuna. Tarkemmin ottaen pyrin siis tarkastelemaan sitä, mitä vastaan Vala taistelee, minkälaisen vaihtoehdon hän antaa ja miten hän perustelee vaihtoehdonsa. Lisäksi tutkin, minkälaisen sisällön Vala antaa esimerkiksi edistyksen ja taantumuksen, kapitalismin ja sosialismin sekä fasismin ja kommunismin käsitteille. Tarkoitukseni on toisin sanoen tutkia Valan kirjoittamien pakinoiden perusteella, miten ja kenen näkökulmasta hän tulkitsee ja kritisoi olemassa olevaa yhteiskuntaa ja minkälaisena hän siis paljastaa sen lukijoilleen. Kolikon toisena puolena on puolestaan sen pohtiminen, minkälaisen arvojärjestelmän ja yhteiskunnan puolestapuhujana Vala esiintyy. Mielenkiintoista on tarkastella myös sitä, kuinka järjestelmällisesti kirjoittaja toimii vai löytyykö hänen kirjoituksistaan kahdeksan vuoden periodilta myös ristiriitaisuuksia tai suunnan tarkistuksia yhteiskunnallisten tai henkilökohtaisten tilanteiden muuttuessa.

Toisaalta tutkin sitä, miten Vala näkee oman toimintansa tai miten se tutkijan silmin suhteutuu muihin toimijoihin ja ideologioihin – erityisesti ääriivasemmistoon, sosiaalidemokraatteihin ja porvarillisiin ryhmiin – sekä miten Vala ylipäätään näkee oman roolinsa, identiteettinsä ja tehtävänsä yhteiskuntamuutoksen eteenpäinviejänä. Kuriositeettina on mielenkiintoista tutkia, miten ero SDP:stä

mahdollisesti vaikutti Valan itseymmärrykseen. Lisäksi tähän intellektuaalisen sitoutumisen ja itseymmärryksen näkökulmaan liittyy kysymys siitä, miten Valan sukupolvifraktion avainkokemus eli vuoden 1918 työstäminen näkyy hänen teksteissään.

Kaiken kaikkiaan Valan ideologisen paikantamisen problematisointi sekä erityisesti hänen suhteensa työväenliikkeeseen ja erilaisiin vasemmistolaisiin suuntauksiin ovat mielekkäitä kysymyksiä. Vaikka Valan voikin periaatteessa katsovan edustavan vapaata älymystöä, oli hänellä omat kytköksensä erilaisiin ryhmiin ja ideologioihin. Täten karkeahko jako elimelliseen ja vapaaseen älymystöön muuttuu siis pikemminkin tapauskohtaiseksi kysymykseksi kunkin intellektuellin kytköksen ja sitoumuksien luonteesta ja määrästä. Valan kohdalla tämän näkökohdan tekee mielenkiintoiseksi erityisesti se, että hän oli radikaali paitsi oman aikansa yhteiskunnassa myös vasemmiston sisällä.

Koska Erkki Vala on 1950- ja 1960-luvulla kirjoittanut lopulta julkaisemattomiksi jääneitä muistelmiaan, näen niin ikään mielenkiintoiseksi tarkastella niiden kautta hänen myöhempää itsereflektiotaan suhteessa hänen 1930-luvun kirjoituksiinsa ja toimintaansa.

Empiiristä analyysiani ohjaavat olettamukset ovat muotoiltavissa seuraavasti:

Erkki Vala näyttää etsineen tietoisesti oppositioasemia suhteessa eri ideologioihin oikeisto-vasemmisto-akselilla. Näin ollen häntä ei voikaan paikantaa ideologisesti käyttämällä tiukasti olemassa olevia jaotteluja ja käsitteitä. Olettamukseni on, että Vala sijoittuu älymystön kentässä jonkin elimellisen ja sitoutumattoman intellektuelliuden välille sekä tutkijan silmissä että omassa itsereflektiossaan. Hän korostanee toiseuttaan ja riippumattomuuttaan suhteessa esimerkiksi ideologisiin ääripäihin, fasismiin ja kommunismiin, ja sijoittuu erilaisten luokkien ja ryhmien välille. Toisaalta Vala joka tapauksessa myös kiinnittyy ainakin jossain määrin yhteen tai useampaan ideologiaan, josta pyrkimys poliittiseen toimintaan kumpuaa.

Vala kyseenalaistaa patriotistis-nationalistisen arvojärjestelmän ja kritisoi myös sen perustavaa laatua olevia käsitelmärittelyjä. Oletankin, että Vala täyttää ainakin jossain määrin ne kriteerit, jotka Quentin Skinner määrittää niin kutsutulle ”innovatiiviselle ideologille” (innovating ideologist). Tällä Skinner viittaa toimijaan, jonka tehtävänä on legitimoida vallitsevassa yhteiskunnassa epäsovinnaiselta näyttävää toimintaansa. Skinner lähtee liikkeelle siitä, että kielessä on olemassa erilaisia kuvaavia ja arvottavia termejä, joita käytetään tukemaan tai horjuttamaan asiantiloja ja tekoja sekä suostuttelemaan kuulijaa omaksumaan tietty näkökulma. Innovatiivisen ideologin toiminta nähdään vallitsevien kielellisten konventioiden ja moraalisen sanaston vakiintuneiden käyttötapojen valossa

epäsovinnaisena. Ideologin tehtävänä on osoittaa, että näitä käytössä olevia, myönteisesti kuvaavia ja arvottavia termejä voidaan joka tapauksessa soveltaa myös hänen toimintaansa. (Skinner 1988c, 111-112.)

Koska tutkimukseni laajuus ei kuitenkaan mahdollista varsinaisen käsitehistoriallisen perspektiivin mukaan ottamista, on syytä tarkentaa, etten tässä tutki Valaa sananmukaisesti mahdollisena skinneriläisenä innovatiivisena ideologina. Nähdäkseni ajatus tällaisesta toimijasta tarjoaa kuitenkin sovelletusti mielenkiintoisen näkökulman tutkimushypoteeseihini. Määrittelemällä esimerkiksi ”isänmaallisuuden” vastustajiensa kautta Vala saa sen luultavasti kuulostamaan lähinnä halveksittavalta käsitteeltä. Uskonkin, että hän antaa pakinoissaan oman, muista poikkeavan tulkintansa ja uudenlaisen merkityksen yhteiskunnassa yleisesti käytetyille patriotistis-nationalistisille käsitteille. Toisaalta tämä tarkoittaa myös sitä, että Vala pyrkii tällä tavoin käsitteitä määrittelemällä legitimoimaan omia, radikaaleiksi nähtyjä ajatuksiaan.

Vala seuraa pakinoitsijana oletettavasti paitsi kotimaista myös eurooppalaista keskustelua ja ammentaa ajatteluunsa sisältöä muilta intellektuelleilta. Lisäksi oletan, että hän tukeutuu teksteissään myös historiallisiin henkilöihin. Tämä tukeutuminen saattaa Mannheimin mallin mukaisesti kertoa ryhmäidentiteetin lujittamisen tarpeesta, fraktioon kuulumisesta, tai toisaalta kulttuuriperinnöstä nouseviin ajatuksiin nojaamisesta ja niiden kehittämisestä aikaan sopiviksi.

Oletan myös, että Valan ajatteluun kuuluu edelleen ainakin jossain muodossa (pan)eurooppalaisuuden, ihmisveljeyden tai kansallisvaltion tason ylittävän yhteisyyden tai yhteistyön etsiminen. Yhteisyyden hakeminen ilmenee oletettavasti esimerkiksi rauhanliikkeestä kumpuavana ajatuksena humanista yhteisyydestä sekä toisaalta käytännön politiikasta johdetusta tarpeesta laajempaan yhteistyöhön valtioiden välillä.

1930-luvun yhteiskunnan kontekstissa Vala reagoi kirjoituksissaan oletettavasti sekä ympäröivän yhteiskunnan että oman henkilökohtaisen poliittisen tilanteensakin muutoksiin. Pakinoitsijana Valan on tartuttava ajankohtaisiin aiheisiin nopeasti, minkä vuoksi myös johtopäätösten on oltava nopeita. Oletankin, että Valan kirjoituksista löytyy, jos ei ristiriitaisuuksia, niin ainakin linjanmuutoksia vastauksena muuttuneisiin olosuhteisiin.

5. ”MAJAVAN” PUHEENAIHEET JA PUHETAVAT

5.1. Intellektuellin paikanmäärittely

Quentin Skinnerin ohjeita mukaillen on heti alkuun syytä kysyä mihin Vala pyrki kirjoittaessaan tekstinsä? Miksi hän kirjoitti pakinoitaan ja ylipäätään lähti toimittamaan Tulenkantajat-lehteä? Mikä oli hänen motiivinsa lähteä mukaan toimintaan, johon liittyi monen rintaman taistelua ja jopa väkivallan uhkaa? Halu vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen oli varmasti yksi vaikuttava tekijä, mutta kenties motiivina saattoi olla myös vilpitön halu jakaa ”oikeaa tietoa” kansalaisille yhteiskunnallisesti vinoutuneen tiedonvälityksen keskellä. Vala itse ilmoittaa populistisesti Tulenkantajat-lehden tarkoituksena olevan kansan mielialojen julkituomisen:

Työväestön – ja yhä enenevässä määrässä myöskin talonpoikaisväestön keskuudessa on alettu käsittää, että Tulenkantajat puolustaa sen oikeuksia pyrkien rehellisesti ja ilman mitään mulistavia ajatuksia jakamaan kansanvaltaisessa maassa välttämätöntä poliittista tietoa. (Vala 27-28/1937.)

Poleemisiin keskusteluihin osallistuminen toi Valan joka tapauksessa osaksi yhteiskunnallista todellisuutta ja sen muodostumista. Lehden ja sen tuoman aseman avulla Vala sai äänensä kuuluviin ja hänellä oli myös vaikutusvaltaa. Keskustelemalla hän pääsi, Baumanin ajatuksia mukaillen, myös osaksi intellektuellien keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja roolia totuudenpuolustajana sekä kansan henkisenä johtajana. Valalla oli ilmiselvä halu taistella oikeaksi katsomiensa asioiden puolesta ja yrittää omalla esimerkillään saada myös muu kansa – erityisesti puolustamansa työväestö – heräämään ja toimimaan.

1930-luvun yhteiskunnallisessa tilanteessa aiheita pakinoihin varmasti riitti. Usein Vala tarttuikin kirjoituksissaan ajankohtaisiin poliittisiin tapahtumiin. Hänen tyyliinsä on hyökkäävä, iskevä ja kärkevä: hän kapinoi paitsi yhteiskuntaa yleensä myös lukuisia eri lehtiä, järjestöjä sekä henkilöitä vastaan. Vala seurasi ilmeisen tarkasti sanoma- ja aikakauslehdistöä poliittisen kentän laidasta laitaan. Hän mainitsee usein tekstissään, mistä lehdestä tai tapahtumasta on saanut kimmokkeen omalle kirjoitukselleen. Tämä korostaa entisestään Valan tekstien kontekstisidonnaisuutta. Hänen kirjoituksensa ovat puheenvuoroja ja vastauksia nimenomaan oman aikansa ja yhteiskuntansa ongelmiin, skinneriläisittäin sanottuna ”siirtoja” yhteiskunnassa yleisemmin käydyssä keskustelussa. Poliittisen pakinan perusluonteeseen kuulunee vastapuolen näkemysten tahallinen kärjistäminen, äärimmäinen tulkinta ja parodia. Nimimerkin suojassa Vala pystyi kenties purkamaan aggressioitaan vapaammin

kuin kirjoittaessaan omalla nimellään tai nimikirjaimillaan. Huomattavaa on, että Vala siis käyttää kaikkia näitä tapoja allekirjoittaessaan tekstinsä lehdessä, mutta Majava-nimimerkki on tarkoitettu nimenomaan pakinoille. Nimimerkki antaa mahdollisuuden myös siihen, että Vala useammankin kerran puolustaa itseään miltei kuin täysin ulkopuolista henkilöä.

Tulenkantajat-lehdessä Valalla oli siis joka tapauksessa mahdollisuus oman näkemyksensä esiintuomiseen. Merkittävää on mielestäni se, että hän argumentoi paitsi omasta puolestaan, usein myös ”Tulenkantajien” puolesta ryhmänä. Huomattavaa on myös se, missä määrin Valan argumentointi perustuu suoranaiseen omien pyrkimysten esittelyyn ja kuinka paljon taas vastakoodin luomiseen muiden näkemyksille eli negaatioihin. Kuten Chaïm Perelman toteaa, voidaan sama ajatus muotoilla sekä myöntävästi että kieltävästi, jolloin jälkimmäisessä tapauksessa väite näyttäisi kiistävän jonkun toisen esittämän myönnön (Perelman 1996, 56).

Vala lähtee pakinoissaan usein siitä asetelmasta, että hän kommentoi muita toimijoita ja tuo omat näkemyksensä esille vastapuolen kautta. Aivan kuten Eyerman kirjoittaa intellektuelleista ylipäänsä, Vala konstruoi siis jatkuvasti ”toista” ja muodostaa siten samalla omaa identiteettiään oppositiossa – etsien vihollisia tai heidän mielipiteitään, joiden avulla voi määritellä itsensä. Vala ei sinänsä rakenna mitään varsinaista ennenkuulumattoman uutta tai omaehtoista ohjelmaa, vaikkakin hän selvästi ilmaisee, mihin suuntaan politiikkaa ja yhteiskuntaa hänen mielestään tulisi ohjata. Loppujen lopuksi kaikki hänen pakinansa aiheet pyörivät kärjistetysti oikeisto-vasemmisto-jaon ympärillä saaden siitä olennaisen merkityssisältönsä.

Nimenomaan negaatioiden käytön kautta Valan kirjoituksissa korostuu teoreettisessa viitekehyksessä esitelty intellektuellin rooli yhteiskuntakriitikkona, jatkuvassa erimielisyyden tilassa olevana toisinajattelijana. Tähän liittyy myös hänen käsityksensä omasta riippumattomuudestaan ja jopa objektiivisuudestaan. Hän kokee selvästi olevansa (valtio)vallan käytön ulkopuolella ja siten pätevä kritisoimaan valtajärjestelmää sekä paljastamaan yhteiskunnan perimmäisiä arvoja ja käytänteitä. Kirjoituksessaan *Asioitten selvittelyä* vuonna 1934, Vala puhuu älymystön keskuudessa tapahtuneesta heräämisestä ja ”taantumuslehdistöä” vastaan suunnatusta uhmasta. Hän näkee Tulenkantajien olevan avainasemassa ”järkeisajattelun” edistämisessä ja taantumuksen vastaisessa taistelussa.

Nyt on Tulenkantajilla epäilemättä aivan erikoinen tehtävä edessään. Onhan se maassamme tällä hetkellä ainoa huomattavampi lehti, joka voi käsitellä asioita vapaasti ja objektiivisesti ilman puolueiden ja finanssipääoman holhousta. (Vala 23/1934.)

Raoul Palmgren on todennut, että 30-luvun älymystöläisenä oleminen merkitsi ”tulevaisuuden ta-juamista ja valloittamista, vaaksan verran ennen muuta ihmiskuntaa” (Koivisto 1997, 65). Vala identifioi itsensä niin ikään etujoukkoon kuuluvaksi ja määrittikin tehtävänsä hyvin tietoisesti. Hän kävi omaa taisteluaan oikeudesta merkitysten tuottamiseen ja totuuden määrittelyyn.

Valan linjanmäärittelyssä on varmasti aitoa uskoa omiin mahdollisuuksiin, mutta yhtä paljon myös uhoa ja itesesuggestiota, argumentaatiota ulospäin: oman hännän nostamista, oman arvon vakuutte-lua. Kuten Bauman toteaa, muodostaa valtio pakottamiskeinoineen ja ”rahvas” ”arvaamattomuudes-saan” ja ”tottelemattomuudessaan” intellektuelleille vihollisen tai vähintäänkin uhkan. Valan tapa-uksessa taistelu valtiota ja vallassa olevia piirejä vastaan vaatii kuitenkin kompromissin ja niinpä hän tukeutuukin selvästi ”rahvaaseen” yrittäen sinnikkäästi ja kärsivällisesti jakaa tietoa ja vedota työväestöön kirjoituksillaan. Toinen ryhmä, johon Vala tukeutuu, on älymystö. Hän toteaaakin use-assa yhteydessä Tulenkantajien saavan kannatusta intellektuellien keskuudessa (ks. esim. Vala 19/1934).

Edellä mainitut huomiot ”toiseudesta” yhdistyvät mielestäni myös mannheimilaiseen mobilisoi-tuneen sukupolven jakautumiseen erilaisiin antagonistisiin fraktioihin. Aikaisemmin esitetyn pe-rusteellahan fraktiot syntyvät nimenomaan vastareaktioina toisilleen, edustaen toisaalta omia pyr-kimyksiään ja toisaalta vastakoodia jollekin toiselle fraktiolle (Virtanen 2001, 32-33). Erkki Valan luotsaaman Tulenkantajat-lehden ympärille ryhmittyneestä joukosta voi kenties puhua omana frak-tionaan, joka kehitteli lehdessään omia perusideoitaan ja mielipiteitään. Valan ajoittaista taipumusta puhua ja esittää kannanottojaan Tulenkantajien nimissä kollektiivina voikin tulkita useammalla eri tavalla. Kyseessä voi ensinnäkin olla henkilökohtainen suojautumiskeino kirjoittajan itsensä ”pii-loutuessa” enemmän tai vähemmän ryhmän taakse. Toisaalta taas Vala oli lehden päätoimittaja ja siten varmasti myös oikeutetustikin keskeinen linjanmäärittelijä lehdessä. Asioiden esittäminen kol-lektiivi-muodossa saattoi olla lisäksi paitsi ryhmän yhteisöllisyyden ilmaisin myös sen kohottaja – ryhmän tiivistäjä ja yhteishengen nostattaja.

5.1.1. Kaiken takana vuosi 1918

Tulenkantajien ja Valan ikäpolven avainkokemus mannheimilaisessa mielessä oli kansalaissota. Sukupolven toiminnan perusteena puolestaan oli tämän sodan ohittaminen ja unohtaminen. Nuoreen sukupolveen pantiin toivo uuden kulttuurin luoja ja kansakunnan eheyttäjänä (ks. esim. Mauriala 2005, 314).

Vala tuo teksteissään useaan otteeseen suoraan esille kansalaissodan mobilisaation lähteenä. 1930-luvun alussa hän arvostelee vuoden 1918 tapahtumien, kansallisen onnettomuuden, juhlimista isänmaallisuuden nimissä kuvaillen, kuinka ”vanha Suomi” viettää ”tavanomaisia karnevaalejaan julistuksineen ja kirkollis-isänmaallisine kiihkokirjoituksineen”. Lisäksi Vala toteaa, ettei kansalaissodan aikaista punaisiin ja valkoisiin jakautunutta Suomea ylipäätään enää ole olemassa, koska maassa on hänen mielestään tapahtunut ”säätymäkierto”. Siten ”hyvin useat niistä, jotka v. 1918 olivat köyhiä, ovat nyt varakkaita, ja päinvastoin”. Suuri osa valkoisista talonpojista on kirjoittajan mukaan ”niin kurjassa asemassa, että he ovat siirtyneet suorastaan toiselle puolelle”. (Vala 5/1933.)

Kirjoittaja arvostelee suojeluskuntia siviiliväestön aseistamisesta ja maaseudun henkisen toiminnan valloittamisesta varsinaisen kulttuuriryön kustannuksella. Lisäksi Vala huomauttaa, ettei väitetty sodanuhka tunnu uskottavalta. Tätä hän perustelee Neuvostoliiton sisäisillä ongelmilla ja sen tarpeella pitää silmällä Japania. Sen sijaan Vala peräänkuuluttaa huomion kiinnittämistä Suomen sisäisiin oloihin ja niiden parantamiseen, ”rakentavaan työhön” ja ”luovaan sivistykselliseen ja taloudelliseen toimintaan ansaitaksemme oikeuden elää vapaana ja itsenäisenä kansakuntana”. (Vala 5/1933.)

Vala käyttää selvästi vuoden 1918 tapahtumia erityisenä talonpoikaisväestön vetoamisen keinona. Kivimäen hallituksen jätettyä ehdotuksia puhe-, kokoontumis- ja painovapauden, yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä kansalaisten tasavertaisuuden ”tehokkaasta supistamisesta”, Vala kirjoittaa siinä yhteydessä, kuinka on ”suunnatonta hölynpölyä” puhua ”kansan eheyttämisestä ilman riiston poistamista” ja kuinka ”huonosti on näin ollen isän maa palkinnut urhoollisen talonpoikaisarmeijan ponnistukset v. 1918”. Kirjoittajan mukaan maan hallitseva luokka ei luota edes talonpoikaiseen suojeluskuntaan, vaan luo ”uutta armeijaa mustapaitaisista ylioppilaista, pikkuvirkamiehistä ja työttömistä”. Vala kysyy edelleen: ”Ketä vastaan se tätä armeijaa oikein kokoaa, kun työväestö on jo nujerrettu? Pelkääkö se tyytymättömiä talonpoikia?” Hän vihjaa kirjoituksessaan, että IKL:n toiminta ja joukkojen järjestäytyminen tapahtuu nimenomaan talonpoikaisväestöä vastaan ja rinnastaa tilanteen vuoteen 1918: ”Silloin kapitalistit antoivat talonpoikien hakata työväestön, nyt he pyrkivät pamputtamaan työväestön avulla talonpojat. Kun kaksi tappelee, niin kolmas tyhjentää heidän taskunsa.” Niin tässä kuin muissakin kirjoituksissaan Vala painottaa siis talonpoikien ja työväestön yhteisiä etuja kapitalisteihin nähden. (Vala 7/1934.)

Pakinassaan *Vanha ja uusi polvi* vuonna 1936 Vala kirjoittaa koko Suomen itsenäisyysajan kulu- neen vuoden 1918 tapausten käsittelyyn ja kaikkien poliittisten taistelujen pohjautuneen siihen. Arvid Järnefeltin lausumaan tukeutuen pakinoitsija ennustaa kansalaissodan jälkien tulevan näkymään

Suomessa vähintäänkin sata vuotta. Hänen mielestään porvarilliset puolueet kilpailevat keskenään ”valkoisuudessa”, kun samaan aikaan työväenliike saa toimia vain tarkan valvonnan alla, viranomaisten karsastamana ja ”maanpetturiksi” leimattuna. Tätä kautta kirjoittaja siirtää samassa kirjoituksessaan huomion AKS:n edustaman saksalaisorientoitumisen ja Tulenkantajien kannattaman skandinaavisen suuntauksen vastakohtaisuuteen:

Käytännöllisesti katsoen ei Suomessa enää ole valittavanakaan muuta kuin kaksi tietä: Akateemisen Karjala-Seuran tie Natsi-Saksan liittoutumaan ja sotaan sekä Tulenkantajain tie, joka merkitsee liittymistä Skandinavian puolueettomuus- ja rauhanblokkiin niin lujasti, että saadaan myöskin sisäpoliittiset takeet seikkailupolitiikan loppumisesta. (Vala 21/1936.)

Nähtävästi Majava viittauksessaan AKS:n saksalaisorientaatioon ajattelee taustalla saksalaisten osuutta vuoden 1918 rintamilla valkoisen armeijan tukijoukkoina. Vala laajentaa kuitenkin kysymyksenasettelun vapaamielisen ja konservatiivisen suunnan rintamajakoon Euroopassa: ”Nythän ovat fascistinen ja edistysellinen maailmankatsomus vastakkain siinä määrin, että väli-ilmiöt pyrkivät häviämään.” Lainauksessa tulee esille Valan tiheästi käyttämä käsite ”edistysellinen” fasistisen maailmankatsomuksen vastapoolina. Hänen retoriikassaan ovat siis vastakkain edistysellinen ja taantumuksellinen, vapaamielis-demokraattinen ja fasistinen maailmankatsomus. (Vala 21/1936; vrt. Vala 48/1935.)

5.1.2. Tulenkantajien yhteiskuntakritiikin suuntimia

Tulenkantajat-lehti ymmärsi tehtäväkseen kritisoida vallitsevaa yhteiskuntamallia, jota varten Erkki Vala yritti pakinoissaan nostattaa taisteluhenkä. Temaattisesti keskeisenä juonteena kirjoituksissa nousee esille sodanvaara. Tämä aihepiiri tuli luonnollisesti ajankohtaiseksi, kun eurooppalaisessa politiikassa vastakohdat kärjistyivät ja erityisesti Saksa kiihdytti asevarustelua. Majavan pakinoissa eurooppalainen tilanneanalyysi siirtyi kotimaisten poliittisten suhdanteiden tarkasteluksi. Tämä näkyi muun muassa vuoden 1936 eduskuntavaalien ja vuoden 1937 presidentinvaalien edellä ja niiden jälkeen, jolloin Tulenkantajatkin osaltaan reagoi uuden poliittisen tilanteen – maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien yhteistyön – synnyttämiin odotuksiin.

Todellinen vapaamielisyys on pitkän taantumusajan jälkeen uudelleen nostanut päätään Suomessa ja kokoomus on luonnollisesti komentanut kaikki palvelijansa sen kimppuun. Taistelu tulee luultavasti olemaan kuuma lähiaikoina, mikäli kaikista ajanmerkeistä voidaan päätellä. (Vala 3/1936.)

[...] taantumus alkoi kyllä jo 1930 ja päinvastoin syksyllä 1932 alkoivat ensi merkit näkyä sen vastustamisesta. Tässä taistelussa nojaututtiin suureksi osaksi Englannin ja Skandinavian demokraattiseen kulttuuriin. (Vala 51-52/1936.)

Poliittisia vaihtoehtoja etsiessään Tulenkantajien kirjoittelu kohdistui nuoreen sukupolveen. Tämä oli luonnollista jatkumoa 1920-luvun liikkeen puhetavoille: Tulenkantajat-lehti ja useimmat sen avustajat olivat lähellä Nuoren Voiman Liittoa, jonka palstoilla Erkki Valakin oli esiintynyt. Vuoden 1933 alussa Majava kirjoittaa, ettei ”usko enää muuta kuin niihin uusiin voimiin, joita nuoren polven keskuudesta parhaillaan nousee, ja jotka tulevat astumaan sota- ja keinotteluajan perinpohjin turmeleman vanhemman polven tilalle” (Vala 4/1933). Kaiken kaikkiaan hän panee toivonsa nimenomaan nuorisoon ja ”uuden sukupolven ajattelutapaan” taantumuksen vastavoimana ja näkee maan kohtalon riippuvan nuoresta polvesta. Erkki Valan päättelyn mukaan ”kun uuden sukupolven ajatustapa on voittanut, ovat taantumuksen päivät luetut”. (Vala 24/1933.)

Majavan kirjoituksissa vedotaan ajankohtaisen keskustelun sisällä usein historiaan ja historiallisten vertausten tekeminen onkin kirjoittajalle hyvin tyypillistä. Se todistaa Valan lukeneisuudesta, mutta toisaalta myös tietynlaisesta perinteen painosta. Kirjoituksissa nousevat ylitse muiden vertaukset tsaarinvaltaan ja sen byrokratiaan. Toinen Valan teksteissä toistuva vertaus on viittaus noitavainoihin. Tämä historiallinen analogia selittyy ainakin osaltaan otettaessa huomioon lehteen kohdistetut painokanteet. Tunnetuin painokannetapaus sai alkunsa Pentti Haanpään puolidokumentaarisista teksteistä, kun hän dialogeissaan *Pulamiehet puhuvat* käytti raamatunlauseita yhteiskuntakritiikin välineenä (ks. Koivisto 1998, 225-227). Kun oikeuslaitos ryhtyi toimenpiteisiin lehteä vastaan, vaati Vala oikeusministerin eroa:

Ja varsin laajat kansalaispiirit lienevät yksimielisiä siitä, että ainakin hallituksen nykyisen oikeusministerin, hra Eric Serlachiuksen, joka toimeenpani keväällä niin perusteellisen sanomalehtivainon, ettei sen veroista ole nähty sitten venäläisvallan aikojen, olisi kansalaisrauhan nimessäkin jo syytä jättää paikkansa käytettäväksi. (Vala 29/1934.)

Valan kirjoituksissa Tulenkantajat-lehden suuntimena oli 1930-luvulla löytää uusia mahdollisuuksia ja keskustelun paikkoja modernisoituvan yhteiskunnan toiminnassa. Hakiessaan tilaa näkemyksilleen lehden päätoimittaja luotti uuteen nuorisoon ja sen ennakkoluulottomuuteen sekä perusti ajattelunsa sananvapauden ja demokraattisten oikeuksien periaatteille. Näiden vapauksien ja oikeuksien puolesta Erkki Vala oli mitä ilmeisimmin henkilökohtaisesti valmis uhrautumaan ja ottamaan vastaan ne sanktiot ja rangaistukset, joita painokanteista seurasi.

Valan tinkimättömyys sananvapauskysymyksissä tulee pakinoiden ulkopuolella näkyviin hänen kirjeenvaihdossaan Pentti Haanpään kanssa, jossa käsitellään painokanteiden ohella myös kirjankustantamiseen liittyviä sensuuri-ilmiöitä (Haanpää – Vala 1976). Vala puolustaa yksityiskirjeisään vahvasti Haanpään kirjoituksia Tulenkantajissa ja argumentoi selkeästi vasemmistolaisin painoituksin. Toisaalta Haanpään 1930-luvun päiväkirjoista voidaan päätellä, ettei kirjailija täysin luottanut Tulenkantajien päätoimittajan tukeen. Esimerkiksi eräästä 1930-luvun lopun tapaamisesta lehden toimituksessa, ”leijonan luolassa”, Haanpää kirjoittaa pettyneenä: ”Valalla oli kiire ja muutenkin hän osoitti huonotuulisuuttaan. Nähtävästi pohjalla oli pienoiset omantunnon vaivat.” (Haanpää 1976, 283.) Omantunnon vaivoilla kirjailija viitanee tässä siihen, ettei Vala päätoimittajana ja kustantajana välttämättä aina onnekkaasti huolehtinut avustajiensa eduista tai pitänyt kiinni lupauksistaan. Haanpää voi pitää 1930-luvun oloissa tyypillisenä sitoutumattomana, joskin vahvasti vasemmalle kallistuneena intellektuellina. Hänen riippumattomuutensa perustui kenties siihen, että hän – toisin kuin Erkki Vala – asuessaan kauempana pääkaupungista pysytteli tietoisesti etäällä kulttuurisista ja poliittisista kädenväännöistä. (Karonen 1985, 9-17.)

5.2. Sitoutunut vai sitoutumaton?

Lähdettäessä purkamaan Erkki Valan pakinoiden suhdetta 1930-luvun poliittisiin rintamiin on syytä tarkastella hänen kirjoituksissaan ilmenevää samaistumista erilaisiin ryhmiin. Tulenkantajien seuran ja sen takana olevien voimien ohella Majavalle tärkeitä ryhmittymiä olivat kirjailija- ja taiteilijaryhmä Kiila, sosiaalidemokraattinen puolue ja Edistyspuolue. Toisaalta pakinoitsija joutui oman paikkansa määrittelyssä ottamaan huomioon myös 1930-luvun yhteiskunnan valtablokki porvarillisella puolella sekä kommunistit. Olennaisinta oli kenties kuitenkin muotoilla ja kirjata lehden kanta suhteessa työväestöön sekä valtioon – kahteen intellektuellin toiminnan ja itsemäärittelyn kannalta keskeiseen osapuoleen.

5.2.1. Suhde ääri-vasemmistoon

Vala kehottaa pakinoissaan jatkuvasti aktiiviseen poliittiseen toimintaan, mikä kuului sinänsä olennaisena osana marxilaiseen ajatteluun. Kuten aiemmin jo todettu, Vala halusi erottautua Kirjallisuuslehdessä ja Soihdusta siten, että hän ei tahtonut Tulenkantajat-lehdestä täysin sosialistista jul-

kaisua. Näin ollen Vala otti myös etäisyyttä itse sosialismiin aatteena tai ei ainakaan sitoutunut siihen. Seväsen mukaan esimerkiksi kirjallisuuden yhteiskunnallinen merkitys oli Valalle tärkeä, mutta tässäkään suhteessa hän ei pohjannut puhtaaseen sosialismiin vaan myös radikaalis-demokraattiset lähtökohdat olivat Valalle tärkeitä. (Sevänen 1994, 278.) Vala kirjoittaa Tulenkantajista seuraavalla tavalla:

Tulenkantajat-lehdestä käytiin ankaria taisteluita ja joutui tämä lippu vasemmistoryhmän käsiin, joka pysähtyi tuonne edistysmielisten ja sosialidemokraattien keskivaiheille. Lehti on ollut Skandinaaviaan suuntautunut ja esitellyt samalla erikoisen runsaasti Englannin ja Amerikan kirjallisuutta samoin kuin lehtilausuntojakin. Tulenkantajista tuli antifascistinen lehti, joka kirjallisuudelta vaati sosiaalista mieltä ja realistista otetta, huomion kiinnittämistä varsinaisen kansan, työläisten ja talonpoikien elämään. (Vala 37/1937.)

Vala halusi 1930-luvun puolenvälin jälkeen irrottautua akateemisten julkisosialistien vaikutuspiiristä. Niinpä hän ilmoittikin, ettei ”Akateemisella Sosialistiseuralla ole mitään tekemistä Tulenkantajain kustantamisen kanssa” (Vala 25/1937). Vuonna 1937 hän oli toisaalta puolustavalla kannalla muiden sosiaalidemokraattisesta puolueesta erotettujen suhteen ja kirjoittaa ASS:sta sekä Marxin opeista seuraavasti:

Mutta seura on nyt reippaasti ryhtynyt jatkamaan tieteellistä tutkimustyötään ja julkaissut kunnioitustaherättävän teoksen ”Marxilaisuus” [...] se on hyvä alkuopastus niille, jotka haluavat ottaa selvää Karl Marxin opeista, jotka niin suuresti ovat vaikuttaneet myöskin Suomen kansaan, vaikkakaan Väinö Tanner, joka marxilaisuuden vuoksi on erotuttanut Akateemisen Sosialisti-Seuran sos.dem. puolueesta, ei tahdo sitä myöntää. (Vala 20/1937.)

Kannanoton taustalla voi tulkita olevan puolueesta erottamisen aiheuttama tyhjiö ja uuden vasemmistolaisen yhteisöllisyyden etsintä tai siihen tukeutuminen.

Vala puhuu pakinoissaan joka tapauksessa sosialismista yleisesti ottaen positiivisesti. Hän esimerkiksi siteeraa yhdessä pakinassaan Ranskan sosialistipuolueen johtajaa Leon Blumia, joka oli havainnut sosialististen puolueiden säilyneen demokraattisissa maissa ja hävinneen puolestaan sellaisissa maissa, joissa demokratia on ainoastaan ”ohut vernissaus” pohjimmiltaan autokraattisten hallitusten yllä, sekä ”kaikkiällä siellä, missä todellinen poliittinen kasvatus, kansalaishenki ja yksilöllinen vapaudentunne ovat puuttuneet”. (Vala 18/1939.)

Tulenkantajat-lehden alkuvuosina Majava kirjoittaa ”sosialistisesta tasavallasta” myönteiseen sävyyn. Intellektuellit menevät hänen mukaansa vankilaan työväen puolesta ”ryhtyäkseen suunnittelemaan sosialistista tasavaltaa, jossa myös tiede ja taide saavat niille kuuluvan arvon” (Vala

25/1934). Hän ei kuitenkaan ymmärrä sosialismin ”muotiin tuloa” tai sen hyväksikäyttöä esimerkiksi kansallissosialismi-sanassa (Vala 21/1933). Erona moniin Kirjallisuuslehden tai Soihdun avustajiin Vala ei selvästikään luottanut sokeasti tai yksisilmäisesti sosialismin kaikkivoipaisuuteen tai etenkin hyväksynyt sen diktatorisia piirteitä.

Työväestön oikeuksien ja etujen ajamisen Vala näkee pakinoissaan ensiarvoisen tärkeäksi. Työläisten ja suurten joukkojen edun puolustaminen harvainvaltaa vastaan oli Tulenkantajat-lehden yhtenä keskeisenä teesinä (ks. Vala 36/1936; Vala 38/1936). Konkreettisesti Majava puuttuu kirjoituksissaan esimerkiksi alhaisiin palkkoihin ja työväen huonoon asemaan niin työpaikoilla kuin yhteiskunnassa ylipäätään. Hän puhuukin porvarillisten piirien ”sortopolitiikasta”. (Vala 44/1939.) Kysymys kietoutuu yleensä ajatuksiin demokraattisesta yhteiskunnasta, jossa Vala näkee keskeisenä työväestön aseman. Toistuvasti Majava kirjoittaa työväestön elintasosta yhdistäen ne tasa-arvoon ja kansalaisoikeuksiin:

Mutta palkkataso on Suomessa yhä edelleen hyvin alhainen. [...] Pula-aika torjuttiin täällä kansan terveyden kustannuksella. [...] Ja kokoamiensa pääomien avulla otti vientiteollisuus Suomessa vallan käsiinsä niin täydellisesti, että sen intressejä edustava hallitus ei tahdo lähteä tiensä vaikka kuinka kehoitettaisiin [...] taloudellisten olojenkin arvostelu voidaan leimata maan- ja valtiopetokseksi. [...] työnantajat holhoavat ja määräävät työläistensä elämästä [...] määräävät vielä senkin, mitä työläiset saavat lukea. [...] Suomen työläiset tukevat Tulenkantajia juuri sentakia, että lehti taistelee kansalaisten perustuslaillisten oikeuksien puolesta, joihin kuuluu yhdistymis- ja kokoontumis- ja sananvapaus [...] Työläiset käsittävät ettei elintaso nouse, jollei kansalaisoikeuksia turvata. (Vala 36/1936.)

Kommunismiin Vala ottaa pakinoissaan tiettyä välimatkaa. Ensinnäkään hän ei missään nimessä anna olettaa kuuluvansa itse kommunisteihin vaan puhuu heistä selvästi itselleen ulkopuolisena ryhmänä. 1930-luvulla suomalaisen porvariston suhtautumista Neuvostoliittoon väritti lähinnä pelko, koska itänaapuri koettiin uhkaksi Suomen valtiolliselle itsenäisyydelle. Pelkoja lisäsi Suomen Kommunistisen puolueen toiminta Neuvostoliitosta käsin. Näin ollen itsenäisyyden puolustus liitettiin perustellusti Neuvostoliiton ja kommunismin vastaisuuteen. Tämä johti laajemmin ottaen jo aikaisemmin mainittuun ”kansalliseen” arvojärjestelmään. (Sevänen 1994, 100-101.)

Varsinaisesta kommunisminvastaisuudesta eli omien sanojensa mukaan ”kommunistikauhusta” tai ”kommunistimetsästyksestä” Vala kirjoittaa kuitenkin pakinoissaan toisinaan kummastellen tai ironiseen sävyyn, toisinaan vakavammin sekä selvästi loukkaantuneena Tulenkantajiin kohdistuneiden kommunismisyytösten johdosta. Hän yhdistää oikeistolaisten toiminnan kommunismikysymyksessä muun muassa erääseen jo edellä mainittuun vertailukohtaan eli keskiaikaisiin noitavainoihin.

Vala pyrkii myös kyseenalaistamaan oikeistolaisen kommunisminvastaisen toiminnan perustan vähätlemällä kommunistien aiheuttamaa uhkaa Suomessa. Hän kirjoittaa muun muassa seuraavasti:

S.K.P:llä ei näytä olevan mitään omaa toimintaa, vaan sen jäsenet häärivät varsin umpimähkääisesti kaikenlaisissa asioissa, sekaantuvat muitten harrastuksiin, juttelevat nykyaikaisen tieteen ja taiteen problemeista jne. Jos he ovat innostuneet Raoul Palmgrenin Snellman-tutkielmiin tai Arvo Turtiaisen ”Rautakouriin”, niin sellainen harrastus nyt ei tätä yhteiskuntaa kaada eikä siinä ole mitään rikollista. (Vala 9/1939.)

Toisaalta Vala tekee pilkkaa Suomessa eri tahoilta kommunismille annetuille merkityksille ja kyseenalaistaa niitä. Hänen mukaansa ismin tuhlaileva käyttö johtaa ennen kaikkea käsitteen merkitysten purkautumiseen:

Suomen oikeisto halusta leimaa pienimmänkin Saksan nykyistä järjestelmää vastaan kohdistuvan toiminnan kommunismiksi. Tämä tosiasia tekee suomalaisen yleisön entistäkin varovaisemmaksi kommunisti-nimitykseen nähden, On aivan ilmeistä, ettei tämän nimityksen käytössä ole enää päätä eikä häntää. (Vala 31-32/1937.)

Kommunisteiksi leimaamista pakinoitsija havaitsi erityisesti myös Akateemisen Karjala-Seuran piirissä. Majava näki Isänmaallista Kansanliikettä lähentyneiden AKS:n jäsenten esiintyvän intohimoisina saksalaisen orientaation kannattajina samalla kun he leimasivat skandinaavisen suuntauksen tukijat ”kommunistien kätyreiksi”. Arvostellessaan muiden lehtien kirjoituksia Majava kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka Tulenkantajien poliittista suuntaa määritellään eri tavoin eri yhteyksissä ja eri tahojen toimesta. Kommentissaan pakinoitsija viittaa samanaikaisesti Uuden Suomen ja Suomen Sosialidemokraatin kirjoittajien luonnehdintoihin Tulenkantajista:

Timo [...] julisti Tulenkantajat ”edistysmielisten mukuloiksi”. Nyt hän äkkiä on kääntänyt kelkkaa ja julistaa meidät ”sosialidemokraattien mukuloiksi”. Suomen Sosialidemokraatti taas julisti presidentin valitsijamiesten vaalien edellä Tulenkantajain olevan ”edistysmielisellä linjalla” ja vaalien jälkeen tultuaan itse samalle linjalle katsoi tämän linjan sosialidemokraattiseksi linjaksi. Ja nyt se on pistänyt Tulenkantajat samaan nippuun Soihdun ja Kirjallisuuslehden kanssa, jotka puolestaan tituleeraavat Tulenkantajia porvarilehdeksi. (Vala 11/1937.)

Kommunismin emämaahan, Neuvostoliittoon, Majava suhtautui nähdäkseni ymmärtävästi ja päätelikin, kuten jo todettu, 1930-luvun alussa, ettei se muodostanut sodanuhkaa (Vala 5/1933). Suhtautuminen itäiseen naapurivaltioon oli siten periaatteessa myönteinen tai ainakin neutraali. Tosin Majavan pakinoista paistaa varauksellinen suhtautuminen esimerkiksi poliittisiin puhdistuksiin ja kuolemanrangaistuksiin, joista myöhemmin kantautui tietoja Suomeen (Vala 9/1939; vrt. Sevänen 1994, 101). Tämä on luonnollinen seuraus Valan pasifismista.

Vuonna 1934 Vala kuitenkin tulkitsee, että maailmansodan rintamat olivat 1930-luvun puolivälissä muodostuneet uudelleen ja että läntisen Euroopan maat olivat asettuneet ystävällisiin suhteisiin Neuvostoliiton hallituksen kanssa. Vala nostaa useaan otteeseen esiin Neuvosto-Venäjään suuntautuneen propagandan vaarallisuuden ja painottaa vaihtoehtoina Suomen puolueettomuutta ja skandinaavista suuntautumista:

Raivo on ennen muuta johtunut siitä, että Tulenkantajat ei ole asettunut vihamieliselle kannalle Neuvosto-Venäjään nähden, vaan kieltäytynyt ottamasta osaa sitä vastaan käytyyn propagandaan. [...] katsomme kansainvälisen tilanteen niin vaaralliseksi, että Suomen ehdottomasti on säilytettävä puolueettomuutensa uhkaavan maailmansodan kynnyksellä. Jos Euroopan mantereen voimakkain sotilasvaltio Ranska liittolaisineen on asettunut ystävällisiin väleihin Venäjän kanssa, niin silloin on myöskin Suomen tiedettävä kohtuuden raja. Me olemme suositelleet Suomelle samaa asennetta, jonka ovat ottaneet Skandinavian maat, siinä kaikki. Se ei ole mikään vallankumouksellinen vaan ainoastaan järkevä kanta. (Vala 23/1934.)

Suhtautumisesta Neuvosto-Venäjään on tullut kannanotto, joka alkaa merkitä samaa kuin Natsi-Saksan puolesta tai sitä vastaan. [...] Puolueettomuuden tie, joka merkitsee demokratian turvaamista – poliittista, sivistyksellistä ja taloudellista liittymistä Skandinaviaan – edellyttää korrekkeja suhteita *kaikkiin* naapurimaihin. (Vala 28-29/1936.)

Tässä suhteessa Tulenkantajien linja ennakoi virallisen politiikan muuttumista, kun vuosikymmenen lopulla Suomi otti suunnakseen puolueettomuuden.

Vesa Maurialan väitöskirjan perusteella Tulenkantajat-lehden suhtautuminen Neuvostoliittoon oli ilmeisesti yleisesti ottaen myönteisempi kuin mitä Majavan pakinoista voi tulkita. Mauriala mainitsee muun muassa vuoden 1934 joulukuussa julkaistun laajan artikkelin, joka tarkastelee itäistä naapurimaata myönteisesti. Artikkelissa Neuvostoliiton kerrotaan toteuttavan Ranskan vallankumouksen arvoja ”tieteellisellä marxilaisella pohjalla” ja käsitellään siis Neuvostoliiton kansainvälisen arvovallan palautumista. (Mauriala 2005, 266.)

5.2.2. Suhde sosiaalidemokraatteihin

”Omasta puolestani olen kokenut, miten vaikea on olla työläismielisenä sanomalehtimiehenä”, Erkki Vala kirjoitti 1930-luvun puolivälissä pakinassaan *Kansaa tehdään harmaaksi*. Porvarillisen journalistin tehtäväksi hän määritteli ironisesti niiden asioiden etsimisen, ”joiden kimppuun voi yllyttää poliisin”. Sen sijaan sosialistin hän koki saavan ”hikoilla puolustaessaan ihmisiä hyökkäyksiä vastaan”. (Vala 19/1935.)

Valan suhde sosiaalidemokratiaan ja sen poliittisiin johtajiin oli 1930-luvun mittaan hyvin vaihteleva. Vuonna 1933, sosiaalidemokraattien voittaessa eduskuntavaalit, pakinoitsija kirjoitti innostuneesti, että maassa oli tapahtunut suuri henkinen muutos: ”pitkäaikaisen taantumuksellisen kehityksen tielle” lyötiin hänen mukaansa sulkku (Vala 24/1933). Samaan aikaan Vala teki jokseenkin selvän eron sen välille, miten asennoitua toisaalta puolueen johtoon ja toisaalta kansan tukemaan liikkeeseen. Vuonna 1934 Vala kirjoittaa, että sosiaalidemokraattisen opposition, johon hän itsekin kuului, pyrkimyksenä on ollut uudistaa puoluetta ja ennen kaikkea lopettaa sen ”yhteistoiminta” Kivimäen hallituksen kanssa (Vala 27/1934). Vala on näiden aikojen kirjoituksissaan ilmeisen pettynyt siihen, ettei Tulenkantajat-lehti saanut tukea sosialidemokraattiselta puolueelta eikä myöskään sen julkaisulta Suomen Sosialidemokraatilta, joka päinvastoin ”hyökkäsi” Tulenkantajien kimppuun (Vala 30/1934).

Puolueen politiikan arvosteleminen huipentui Majavan kirjoituksissa vuoden 1937 presidentinvaalien aikaan, jolloin hän asettui SDP:n puoluejäsenyydestä huolimatta tukemaan K.J. Ståhlbergiä eli porvarillista ehdokasta, jonka Edistyspuolue oli asettanut presidenttiehdokkaaksi. (Vala 27-28/1937; Vala 46/1937.) Samana vuonna Erkki Vala erotettiin virallisesti Suomen Sosialidemokraattisesta Puolueesta.⁶ Oman käsityksensä mukaan hän katsoi tulleensa erotetuksi nimenomaan sen vuoksi, että oli tukenut presidentinvaalissa Ståhlbergiä. Kirjoituksissaan hän kokee erottamisen merkitsevän laajemmin ottaen hyökkäystä sananvapautta ja asiallista journalistiikkaa vastaan. Kysymys ei Valan oman tulkinnan mukaan siis hänen tapauksessaan ollut vasemmistoradikalismista tai kommunismista. (Vala 21/1937; Vala 25/1937.)

Sosiaalidemokraattisen puolueen presidenttiehdokkaana oli tuolloin Väinö Tanner, jota vastaan Vala muutoinkin hyökkäsi pakinoissaan jatkuvasti ja jonka politiikasta hän oli muun muassa vuonna 1934 joutunut Suomen Sosialidemokraatin kanssa väittelyyn (ks. Paavolainen 1984, 321). Tanner muodostikin Valalle yhden keskeisimmistä ”toisista”, vastapoolista, jonka kautta Vala määritteli linjaansa. Erityisen merkittäväksi Tannerin tekee tässä suhteessa se, että hän sosiaalidemokraattisen puolueen johtajana kuului siis lähtökohtaisesti Valan omaan viiteryhmään ja näin Tannerin vastustaminen on selvä merkki Valan intellektuaalisesta sitoutumattomuudesta. Presidentinvaalien ollessa kyseessä Vala ei ”sattunut pitämään sellaisesta demagogiasta, että suuri puolue panee esille leikki-presidenttiehdokkaan” (Vala 27-28/1937). Kaiken kaikkiaan Valan syytökset kohdistuvat erotta-

⁶ Tulenkantajat-lehden numerossa 20/1937 uutisoitiin ”Viikon merkintöjä” -palstalla Sos. dem. puoluejohtajan päätöksestä erottaa puolueesta Soihdu-lehden entinen päätoimittaja Mauri Ryömä, nykyinen päätoimittaja Raoul Palmgren, Tulenkantajat-lehden päätoimittaja Erkki Vala sekä eräitä muita yksittäisiä henkilöitä. Samassa päätöksessä kielletään puolueen järjestöjä ja jäseniä millään tavoin myötävaikuttamasta Soihdun, Kirjallisuuslehden ja Tulenkantajien levittämiseen ja toimittamiseen. Kirjallisuuslehden päätoimittajaa Jarno Pennasta, joka ei ollut SDP:n jäsen, kiellettiin esiintymästä puolueen tilaisuuksissa.

mistapauksessakin nimenomaan ”tannerilaisiin” ja erityisesti tietenkin itse Tanneriin sekä hänen näkemyksiinsä puolueen linjasta:

[...] tannerilaisten keskuudessa on vallalla jonkinlainen vainoamismania ja heidän puheistaan päättäen on ainakin 95 prosenttia puolueen jäsenistä sellaisia, joiden paikka ei ole sos. dem. puolueessa (Vala 23/1937).

Vala syyttää Tanneria – samoin kuin myöhemmin oikeistolaisia Skandinaviaan suuntautumisen kohdalla – siitä, että tämä puolueen jäsenten painostuksesta vaihtoi lopulta linjaansa siirtyen ”Kivimäen manttelin perijästä” ”työläis-talonpoikaisemmalle” linjalle ja lähentyi näin ollen sitä politiikkaa, jota Vala ja Tulenkantajat olivat jo kauan ajaneet:

Sellainen teko, että otetaan arvostelijain ohjelma ja ruvetaan sitä osittain totuttamaankin, mutta samalla isketään arvostelua edustaneita henkilöitä, ei ole mitään uutta poliittisessa historiassa. (Vala 15/1937.)

Lisäksi Vala kehottaa sosiaalidemokraatteja suuntaamaan toimintaansa hallituskysymyksiin ja todelliseen politiikkaan eikä opposition vaimentamiseen. Toisaalta pakinoitsija päätteli sosiaalidemokraattisen puolueen Tannerin johtamana tekevän itseään hallituskelpoiseksi ottamalla vastaan neuvoja oikeistolehdistöltä. (Vala 11/1937.) SDP:n oikeiston politiikan hän tulkitsee jatkavan edellisen hallituksen linjaa väittäen, että Tanner ”ystävänsä” Kivimäen puolesta ”vihaa kaikkia EK:n ´muistioissa´ mainittuja kuin myrkyä” (Vala 20/1937).

Kuten edellä on jo todettu, Vala puuttuu kirjoituksissaan useaan otteeseen myös kommunisti-nimityksen käyttöön suomalaisessa yhteiskunnassa ja katsoo sen perustuvan epäoikeudenmukaisuuteen:

Henkilöt, jotka ovat esittäneet hyvin maltillisia demokraattisia vaatimuksia, leimataan ilman mitään perusteluita kommunisteiksi. Eikä siinä kyllin: kun mitään radikaalia vasemmistolaisuutta ei ole esiintynyt, keittävät oikeistolaiset sanomalehtimiehet itse kokoon juttuja tästä vasemmistolaisuudesta. (Vala 25/1937)

Vala toteaaakin, että ”kaikki muut paitsi kokoomus ja IKL” ovat Etsivän keskuspoliisin muistioiden mukaan kommunisteja (Vala 48/1936).

Valan mukaan Tannerin johtama SDP oli 1930-luvulla liukunut oikealle päin ja erottautui tiukasti äärimmäisestä vasemmistosta. Pakinoitsija esittää vuonna 1937 käsityksensä, että työväenliike oikein johdettuna voi parhaiten tuoda parannuksen myös sivistyksellisessä suhteessa. Sen edellytyksenä Vala näkee suuremman suvaitsevaisuuden mielipiteisiin nähden ja vähäisemmän ”johtajakes-

keisyyden” kuin mitä Tannerin johtamassa ryhmässä oli käytäntönä. (Vala 46/1937.) Hän vastustaa tällaista ”yhdensuuntaistettua” työväenliikettä ja painottaa, että liikkeellä on oltava mahdollisimman laaja pohja ja että työväestöä pitää kannustaa yritteliäisyyteen omassa toiminnassaan demokratian puolustamiseksi (Vala 18/1938). Vastapainoksi SDP:lle ja sen politiikalle Vala puhuukin vuonna 1938 tarpeesta luoda Suomeen ”sosiaaliradikaali” puolue (Vala 16/1938).

Jo saman vuoden loppupuolella hän kuitenkin tasoittaa tietä ja antaa – kenties taktisista syistä – paljon positiivisemmän kuvan puolueesta, josta hänet oli erotettu:

Toivon, että Tulenkantajain ja sosialidemokraattisen puolueenkin aikoinaan tapahtunut yhteenotto vähitellen siirtyy historialliseksi muistoksi. Nykyisinhän ei mitään pahoja ristiriitoja enää ole ilmennyt [...] (Vala 45/1938.)

Tästä voidaan päätellä, että Erkki Vala pakinoitsijana ja hänen lehtensä yleisemminkin asettui uuden punamultayhteistyöhön perustuvan hallituspolitiikan taakse. Timo Soikkasen terminologiaa soveltaen kansallisen yhteisyyden varaan rakentuva ”luottamusmalli” oli saamassa sijaa, ja myös Tulenkantajat-lehti oli tekemässä entistä selvemmin pesäeroa äärivasemmistosta ja liittymässä osaksi konsensusta. Samaa yhteisymmärryksen politiikkaa Majava oli väläytellyt jo aiemmin kirjoituksessaan *Kerrankin yksimielisyyttä*, jossa hän pyrki kumoamaan myyttiä Suomen kansan eripuruudesta. Hänen mukaansa, kun kansanvalta joutuu vaaraan, kansa nousee. Pakinoitsijan naiivia hämmästyttä osoittaen Majava kysyy edelleen: ”Onkohan maailmassa mitään luonteeltaan niin läpikotaisen demokraattista kuin Suomen kansa?” (Vala 23/1936.)

Valan konsensushakuisuus ei kuitenkaan lopultakaan ulottunut Tanneriin, josta kertoo muun muassa hänen ennen kesän 1939 eduskuntavaaleja kirjoittamansa pakina *Huomioita vaalilistoista*, jossa hän näennäisen satunnaisesti nostaa esiin ehdokkaiden nimiä: Mikko Ampuja, K. H. Wiik, Cay Sundström, K. M. Rydberg, E. J. Paavola, Kauko Kalevo Andersson, Väinö Meltti ja Yrjö Räisänen (Vala 24/1939). Tästä joukosta löytyvät kaikki myöhemmin ”kuutosiksi” kutsutun ryhmän jäsenet, jotka Valan tavoin kritisoivat Tannerin tapaa johtaa SDP:tä porvariston ehdoilla. ”Kuutoset” irtosivatkin aikaisemmin SDP:n puoluesihteerinä toimineen Karl Harald Wiikin johdolla puolueen eduskuntaryhmästä vuonna 1940 ja olivat myöhemmin mukana Suomen Kansan Demokraattisessa Liitossa. (Hentilä 2006, 191, 227-228.) Nostamalla vaalilistoilta esiin nimenomaan sosiaalidemokraattien vasemmisto-oppositioon kuuluneita ehdokkaita Vala kertoo samalla myös omasta poliittisesta suuntautumisestaan.

5.2.3. *Suhde porvarillisiin ryhmiin*

Erkki Vala esiintyy pakinoissaan selkeästi kapitalismin vastaisin argumentein. Tämä liittyy ensinnäkin työläisten oikeuksien puolustamiseen suhteessa kapitalisteihin, kuten edellä on jo todettu. Valan lähtökohtana on, että ”kapitalistit ja työntekijät ovat auttamattomasti vastakkain joka alalla” (Vala 19/1934). Toisaalta taas hänen kapitalisminvastaisuutensa kiteytyy heti ensimmäisessä näyte-numerossa esitettyyn toteamukseen ”raha on hengen surma” (Vala 1/1932). Pakinoitsija siis asettaa vastakkain henkisen työn ja rahan vallan, ”rahamoraalin” (Vala 1/1933). Lehden loppuaikoina hän analysoi kapitalistisen järjestelmän toimivuutta ja kiinnittää huomiota sen ristiriitaisiin tendensseihin erityisesti oikeudelliselta kannalta:

Näinä aikoina on käyty keskustelua mm. marxilaisuudesta. Tähän teoreettiseen keskusteluun en halua tässä yhteydessä puuttua, mutta tahdon kuitenkin huomauttaa, että oikeusperiaatteitten kannalta katsoen on kapitalistinen yhteiskunta, sosialistisen vastakohta, nykyisin niin heikoissa kantimissa, että sen kannattajien pitäisi olla hiukan varovaisia muita tuomitessaan. Voipa sanoa, että oikeuskäsityksissä kapitalistiset valtiot ovat suistumassa täyteen anarkiaan. Ei ainoastaan yksilön oikeusturva vaan myöskin omistusoikeuden pyhyys, tuo kapitalismin perusta, on pantu viralta, ja raaka väkivalta nostaa kaikkialla päätään.

Kaiken kaikkiaan Vala toteaa kapitalistisen talousjärjestelmän estävän kansainvälisen oikeusjärjestyksen kehittymistä. (Vala 33-34/1938.)

Päättylleen johdonmukaisesti kirjoittaja hyökkää myös liberaaleja vastaan taloudellisin argumentein. Vala kannatti pakinoissaan liberaaleja ajatuksia sananvapaudesta, joka hänen lehdessään oli alituisesti uhanalaisena. Entisenä Edistyspuolueen jäsenenä hän oli pettynyt puolueeseen ja väittisen samastuvan kokoomukseen (Vala 16/1933). Vala puhuu kokoomuksen ja tannerilaisten ”mentaliiteettiyydestä”, minkä hän näkee perustuvan ”siihen samankaltaiseen pyrkimykseen, että suurten joukkojen tyytymättömyys on ´johdettava pois´ kiihoittamalla ne köyhiä henkisen työn tekijöitä vastaan, jotka asemansa vuoksi joutuvat elämään kansan keskuudessa ja ovat senvuoksi sopivia kohteita kansan vihanpurkauksille” (Vala 35/1939).

Valan johtopäätös liberaalien muuttuneesta asemasta 1930-luvun poliittisessa tilanteessa oli kategorinen: ”Ei meillä ole liberaaleja” (Vala 25/1934). Toisessa yhteydessä hän kirjoittaa kapitalistista järjestelmää arvostellen, että kaikkialla maailmassa – myös Suomessa – kehitys on kulkenut monokapitalismiin, ja liberalismi on jäänyt tarpeettomaksi. Kaiken kaikkiaan hänen mielestään on toteutunut seuraavanlainen paradoksi: ”Vapaa kilpailu on johtanut monopoleihin, jotka kieltävät vapaan kilpailun!” (Vala 7/1934.)

Edistyspuolueen olivat Majavan mukaan hävittäneet puolueen ”taantumukselliset”, jotka hänen mielestään olivat siis omaksuneet kokoomuksen katsomustavat ja joiden hän näki 1930-luvun tilanteessa haluavan sulauttaa puolueen oikeistolaiseen liittolaiseensa. Vastuun Edistyspuolueen tilasta Vala säilytti myös Helsingin Sanomille, joka tosiasiallisesti, vaikkakaan ei virallisesti, oli yhä edelleen puolueen äänenkannattaja. Helsingin Sanomat esiintyykin Tulenkantajien kirjoittelussa jatkuvan kritiikin kohteena. Majava tulkitsee lehden ensin olleen vapaamielinen, mutta heittäytyneen sitten taantumukselliseksi. (Vala 28-29/1936.)

Vala näki Edistyspuolueen yleisemminkin ”taantumuksen” tukipuolueena. Hänen mielikuvissaan kummitteli kaiken takana Kivimäen virkamieshallitus, jonka toiminnan arvosteluun Majava hyvin aggressiivisesti osallistui. Valan pettymys Edistyspuolueeseen henkilöityikin pitkälti Kivimäkeen, joka Tannerin ohella edusti Valalle hyvin selvästi ”toista” ja ”väärää tietoa”. Hän toteaaakin eräässä pakinassaan ”kivimäkeläisyyden” merkinneen ”surmaa edistysmieliselle puolueelle” ja peräänkuuluttaa siis samassa yhteydessä Suomeen ”sosiaaliradikaalia” puoluetta (Vala 16/1938).

Tulenkantajat-lehdessä Erkki Valan linjana oli korostaa toimintaa vapaamielisyyden ja kansanvaltaisuuden puolesta. Kärjistyneiden vastakohtaisuuksien keskellä ja toisinajattelijoiden ollessa jatkuvan kontrollin kohteina lehden pääpakinoitsija muistutti, että Suomessa kaivataan ”vapaamielistä, todella kansanvaltaista politiikkaa” ja määritteli sen tarkoittavan kansalaisyhteiskunnan turvaamista, määrätietoista rauhanpolitiikkaa ja taloudellisten epäkohtien tasoittamista. Lehden mukaan ”Kivimäen linjan” päättehtäviin oli kuulunut kansanvaltaisen lehdistön järjestelmällinen vainoaminen, jonka ilmentymiä olivat siis muun muassa Tulenkantajien saamat painokanteet. (Vala 28-29/1936.) Lisäksi Vala syyttää Kivimäkeä näennäisestä demokratian puolustamisesta ja ”taantumuksellisten”, demokratiaa nakertavien lakien laatimisesta (Vala 18/1938).

5.2.4. Kohti skandinaavista yhteiskuntamallia

Hakiessaan 1930-luvun äärimmäisen kiristyneessä kansainvälisessä tilanteessa ja suomalaisten vastakohtaisuuksien keskellä tietään, Tulenkantajat-lehti puhui selkeästi pohjoismaisen suuntautumisen puolesta (ks. esim. Vala 39/1936; Vala 22/1936). Tästä lehti sai Valan mukaan myös paljon negatiivista palautetta ja se leimattiin tavalla, joka liittyy 1930-luvun ilmapiiriin. IKL:n äänenkannattaja Ajan Suunta nosti Tulenkantajien ulkopolitiikan silmätikukseen ja julisti lehden ja sen skandinaavisen orientoitumisen kommunismiksi. Erkki Vala puolestaan puolustautui pakinoissaan tar-

mokkaasti leimaamalla Ajan Suunnan ”göbbelsiläisesti lemuavaksi hengeksi” ja analysoiden tilannetta välittävien ryhmien kannalta. Tavallaan tässä tilanteen erittelyssä heijastuu kirjoittajan asema intellektuellina, taistelevien osapuolten väliin asettuvana pohtijana:

[...] väli-ilmiöt AKS:n ja Tulenkantajain välillä joutuvat nyt ratkaisemaan kantansa, tarkoitin ylioppilaita ja kulttuurityöntekijöitä, jotka tähän asti ovat pysyneet ”puolueettomina” tai usko-
neet jonkin muunkin tien olevan olemassa kuin Suomen liittyminen joko demokraattiseen Skandinaviaan tai natsilaiseen Saksaan. (Vala 22/1936.)

Lehden palstoilla Majava otti tehtäväkseen skandinaavisen suuntauksen ohella puhua ”sotakiihkoilua” vastaan ja rauhan puolesta (esim. Vala 44/1933; Vala 4/1934). Tulenkantajien suhteellisen lyhyen historian aikana, varsinkin sen loppuvaiheissa, sodan merkkejä ja rintamalinjoja alkoikin olla yhä enemmän näkyvissä (ks. esim. Vala 28-29/1936).

Mielenkiintoista ja kuvaavaa myös se, että Vala kirjoittaa pakinoissaan myönteisesti suomenruotsalaisista poliitikoista ja pyrkii kirjoituksissaan hyvin selvästi vetoamaan suomenruotsalaisiin, joiden piirissä skandinaavinen suuntaus sai kielellisistä ja kulttuurisista syistä jalansijaa. Majava käytti myös kielikysymystä hyväkseen argumentoinnissa oikeistoa vastaan:

[...] ruotsalaisten joukossa on paljon rehellisiä demokratian kannattajia, jotka ovat valmiit yhteistoimintaan muiden kansanvaltaisten ryhmien kanssa. Mutta huomioon on myös otettava, että puolueessa on vahva oikeisto. [...] Kyllä kai Suomen ruotsalaisetkin sentään ymmärtävät, ettei fascismia voida luoda ilman kansalliskiihkoa ja kansallisuussortoa. Ja Suomessa ei ”koh-teita” tähän tarkoitukseen ole saatavissa muuta kuin ruotsalaisista. (Vala 37/1936.)

Kuten edellä on tullut esille, kohdistui aitosuomalaisuusliike paitsi kommunisteja myös ruotsinkielisiä vastaan. Tässä rintamanasettelussa Tulenkantajat asemoitui Erkki Valan johdolla vähemmistö-kulttuurin tukijaksi, mihin kytkeytyi siis myös argumentaatio ahdashengistä nationalismia vastaan. Majava argumentoi kirjoituksissaan vastakohtaisuuksien liennyttämisen puolesta: ”On jo tosiaankin aika lopettaa väittely siitä, kuka on suomalaisempi kuin joku toinen.” Samassa yhteydessä hän lähestyy kysymystä toisestakin näkökulmasta: ”Mutta rumaa on taistelun noustessa suurista asioista vetäytyä suomalaisuuden viitan suojaan.” (Vala 13/1933.)

Vala viittaa kirjoituksissaan jatkuvasti sensuurin tiukentumiseen ja Suomessa yleisesti vallitsevaan epäluuloisuuteen niitä kohtaan, jotka esittävät vapaamielisiä ajatuksia. Hän vaatii useaan otteeseen suomalaiseen yhteiskuntaan suvaitsevaisuutta sekä toisten vakaumusten kunnioittamista. Tämä argumentaatio näyttäytyy kuitenkin toisinaan ristiriitaisena sen kanssa, kuinka hyökkäävästi kirjoittaja

itse esittää asiansa pakinoissaan. Periaatteessa Majava vaatii kirjoittelussaan intellektuellin rooliin kuuluvasti dialogia, sivistyksellisten näkökohtien huomioonottamista, asioiden objektiivista tarkastelua sekä poliittista kasvatustyötä. 1930-luvun loppua kohden pakinoitsija tuo yhä enemmän esille ajatuksen kaikkien kansanvaltaisten ryhmien (s.o. porvarillisten demokraattisten puolueiden ja sosiaalidemokraattien) yhteistyöstä, mikä toteutuikin vuoden 1937 presidentinvaalien jälkeen. (Vala 23/1937; Vala 28-29/1936.)

Oletettavasti Valalla oli mallina Ruotsissa vähän aiemmin muodostettu sosiaalidemokraattien ja talonpoikaispuolueen yhteistyöhallitus (ks. Juva 1967, 297). Hänen kannanottojaan lukiessa tuntuu hieman paradoksaaliselta, että Vala erotettiin presidentinvaalien jälkeen SDP:stä, kansanrintaman keskeisestä puolueesta, vaikka A. K. Cajanderin hallitus ryhtyi toteuttamaan sitä kansanvaltaisten ryhmien yhteistyön ja skandinaavisen suuntautumisen ohjelmaa, jota Tulenkantajatkin lehtenä halusi edistää. Pohjoismaisiin esikuviiin Majava vetosi myös puhuessaan sananvapaudesta paradoksina. Pakinassaan *Miekkailua* hän kertoi Ruotsin ulkoministerin kommentoineen haastattelussa hyökkäyksiä hallitusta vastaan: ”Siinä maassa on hyvä olla, jossa hallitusta saa haukkua.” (Vala 30/1934.)

Tällaisesta demokratian ihanneltilasta 1930-luvun Suomessa voitiin vain haaveilla. Vala näkeekin muut Pohjoismaat tässä suhteessa esimerkillisiksi ja toteaa Suomen olevan vielä kaukana Skandinaviassa vallitsevasta kansanvaltaisesta ajattelusta (Vala 50/1935). Niinpä Vala, vahvasti yleistäen, väitti vielä 1930-luvun lopulla, että Ruotsissa demokratia on vakiintunut, kun taas Suomessa ”vasta pyritään demokratiaan” (Vala 23/1938).

5.3. Yhteiskuntakriitikko

Intellektuelleja tarkasteltaessa voidaan hypoteettisena lähtökohtana pitää sitä Baumanin ilmaisemaa käsitystä, jonka mukaan poleemisiin keskusteluihin osallistuminen nähdään yhtäältä yhteenkuuluvuuden luomisena ja toisaalta intellektuellin asemasta käsin myös totuuden puolustamisena, taisteluna ja kansan henkisenä johtamisena. Tämän ajatusmallin mukaan kritisointi siis auttaa pääsemään osaksi yhteiskunnallista todellisuutta. Baumanilaisittain tulkittuna kritiikistä tulee näin elinehto intellektuellien ryhmälle.

Tulenkantajien palstoilla Erkki Vala keskittyi Majavan nimimerkillä kirjoittamissaan pakinoissa taistelemaan erityisesti porvarillisen yhteiskunnan ääri-ilmioita vastaan. Hän näki punaista puhuesaan oikeistoradikalismien erilaisista muodoista, joihin kuuluivat keskeisesti lapuanliike ja sen jatkeena Isänmaallinen Kansanliike. Majava yhdisti usein samaan kuvioon myös kokoomuksen piirissä esitetyt kannanotot, joiden ääriluonnetta hän oli taipuvainen liioittelemaan.

5.3.1. ”Taantumusta” vastaan

Erkki Vala käytti 1930-luvun kielenkäytössä yleistä nimitystä ”taantumus”, jolla hän tarkoitti kaikkea vanhoillista ajattelua suomalaisessa yhteiskunnassa: muun muassa mystisyyttä, taikauskoa, diktatuuria ja komentovaltaa, militarisuutta, oikeistolaista uskonnollisuutta ja isänmaallisuutta sekä ”yliorganisaatiota”. Termin voi siis katsoa olevan miltei kaikenkattava käsite sille, mitä vastaan hän halusi kirjoituksillaan taistella. Taantumuksellisia ilmiöitä Vala havaitsi vuosien 1932-1939 pakinoissaan hyvin monissa erilaisissa konkreettisissa tilanteissa. Syksyllä 1934 julkaistussa pakinassa *Taantumukset huvittavat piirteet* Majava keskittyi määrittelemään sitä, mitä hän käsitteellä tarkoitti:

Taantumus on synkkä maailmankatsomus, siinä on hyvin vähän huumoria, hyvin vähän uskoa, toivoa ja rakkautta, jos minun sallitaan puhua raamatun tyylillä. Ennen muuta vetoaa taantumus epäluuloon ja mystiikkaan. Kummitusmaiset tarinat kiertävät ihmisestä toiseen, kirjakaupat ovat täynnä uskonnollista, mystillistä, militaristista kirjallisuutta, elokuvissa esitetään vakoojafilmejä, sanomalehdet pursuavat muistelmia menneiltä ajoilta, rikosuutisia, isänmaallisia kokousselostuksia ja artikkeleita rangaistusten koventamisesta. (Vala 39/1934.)

Samassa pakinassa Vala viittaa ajan ilmiönä helsinkiläisiin ravintoloihin, jotka hänen kertomansa mukaan ovat muuttuneet ”tuiman- ja tärkeännäköisten pikkuporvareiden” kokoontumispaikoiksi ja joihin ”Musta Karhu” ja lapualaisuus on painanut leimansa. Majava argumentoi, että taantumuksen taipumuksena on yliorganisoida kansalaisten elämää, ja ottaa esimerkkejä ”organisoitumisvimasta” 1930-luvun Saksasta. Urkintajärjestelmään ja ”fascistiseen painostukseen” Majava viittaa myös kirjoituksessaan *Virallinen optimismi* (Vala 21/1935).

Pakinoitsija näkee merkkejä yliorganisoinnista myös Suomessa ja luettelee järjestöjä, jotka hänen mielestään tunkeutuvat lehtineen, kokouksineen, ”geschäftineen ja tarkkailuineen” ihmisten yksityiselämään: Suojeluskunta, Lotta Svärd, Itsenäisyyden Liitto, Suomen Lukko, Lapuan Liike, Isänmaallinen Kansanliike, Akateeminen Karjala-Seura, Ilmapuolustusyhdistys, Kaasusuojeluyhdistys,

Suomen Kansan Järjestö, Kustannusosakeyhtiö Vasara, ”Suur-Suomi” ja Kansalaisvastuu. Viimeksi mainitun Majava määrittelee ”kyläkurin” toimeenpanijaksi. Kirjoituksensa lopuksi hän perääkin vastaliikettä näille järjestöille ja ”koko tätä menoa vastaan”. (Vala 39/1934.)

”Taantumuksen” yhtenä ilmentymänä ovat pakinoitsijan mukaan siten patrioottiset organisaatiot. Majava käyttää kirjoituksissaan usein käsitettä ”isänmaa” tai sen johdannaisia. Hän liittää siihen yleensä hyvin negatiivisen kaiun puhumalla isänmaasta ja isänmaallisuudesta nimenomaan vastustamiensa oikeistolaisten ajatusten yhteydessä. Määrittelemällä isänmaallisuuden vastustajiensa kautta Vala saa sen kuulostamaan lähinnä halveksittavalta käsitteeltä. Tätä vaikutelmaa tukee paitsi ivalinen kirjoitustyyli myös se huomio, että Vala puhuu oikeistolaisten isänmaallisuudesta usein lainausmerkeissä. Nationalistista arvojärjestelmää kehitettiin toki Suomessa tuolloin lähinnä porvariston ehdoin. Vala antaa pakinoissaan oman tulkintansa oikeistolaisten käyttämälle isänmaallisuuden käsitteelle. Merkittävää on se, että hän yhdistää suomalaiset isänmaalliset liikkeet ja oikeistolaiset suoraan Natsi-Saksan nationalismiin tai fasismiin. Vala siis väittää tässä yhteydessä oikeistolaisten hakevan sekä isänmaallisuudelle että kansalliselle sisällöt aivan toisenlaisesta kulttuurista.

Adolf Hitler, kansallissosialistinen Saksa sekä kaikki sen kannattajat tai ymmärtäjät ovat pakinoissa Valan jatkuvan kritisoinnin kohteena. Hän puhuu teksteissään korostetusti oikeistolaisten yhteyksistä Saksaan sekä sen ja kansallissosialismin sokeasta ihannoinnista. Vala viittaa eräässä pakinasaan myös Suomelle aikanaan valittuun saksalaiseen kuninkaaseen ja vihjaa suomalaisten oikeistolaisten nytkin haluavan itselleen saksalaisen hallitsijan. Aivan tuulesta temmattuja Valan puheet Suomessa vallitsevasta saksalaismyönteisyydestä eivät olleet. Suomen poliittinen johto pyrki pitämään Suomen suurvaltaristiriitojen ulkopuolella, mutta ongelmia aiheutti se, että ulkopoliittisella saksalaissuuntauksella oli Suomessa vaikuttavia kannattajia IKL:n ja AKS:n piirissä. (Sevänen 1994, 103.)

Kirjoituksessaan *Alemmuuskompleksi* Vala tulkitsee kansallissosialismin olevan seuraus keskiluokan alemmuuskompleksista ja kuulumattomuudesta. Valan mukaan keskiluokan viha kohdistuu sekä älymystöä, kapitalisteja että työläisiä kohtaan, mutta loppujen lopuksi työväestö on kuitenkin ainoa, jota vastaan keskiluokka uskaltaa nousta. Työväestö puolestaan on hänen mukaansa ”vapauttanut itsensä alemmuudentunteesta voimakkaiden järjestöjensä avulla”. (Vala 30/1933.)

Vala toteaa Hitlerin taistelun olevan päämäärätöntä, aatteetonta ja ohjelmatonta, taistelua pelkän terrorin avulla (Vala 24/1934). Hän kirjoittaa Hitlerin ja hänen kannattajiensa ajavan ennen kaikkea omaa etuaan – itsehän Vala korosti olevansa suurten joukkojen eli työväestön ja sitä kautta koko

yhteiskunnan asialla. Hän kirjoittaakin Hitlerin toiminnasta seuraavasti viitaten *Mein Kampf* -teokseen:

Kysymyksessä ei ole suurten joukkojen taistelu kohti onnellisempaa ja parempaa yhteiskuntaa, vaan ”minun taisteluni”, erään yksilön pyrkimys valtaan ilman mitään ajatusta muista yksilöistä, ilman vastuuta suurten joukkojen elämäntarpeista. (Vala 38/1936.)

Kansallissosialismiin viitaten Vala toteaa, että käsitteitä ”kansallinen” ja ”sosialistinen” käytetään yhä yleisemmin keinottelun välineenä, mutta ”erikoisen vaarallisia ovat nimitykset, joissa on koetettu yhdistää sekä kansallinen että sosialistinen” (Vala 28/1934).

Natsismi on Majavalle ensisijaisesti ”sotaan valmistautumista”, jonka rinnalla ”kaikki muu on ikään kuin vaan silmänlumeeksi” (Vala 39/1934). Argumentaatioissaan pakinoitsija vastustaakin järjestelmällisesti, usein Natsi-Saksan varustautumiseen viitaten, puolustusmenoja ja sen myötä militarismia. Alkuperäisten tulenkantajien hengessä hän kannattaa edelleen pasifistista aatetta ja taistelee sodan edellytyksiä vastaan:

Vaikka olenkin sitä mieltä, että demokratioitten tulee lujasti puolustautua hyökkääviä fascistivaltioita vastaan ja sen vuoksi pitää puolustuslaitoksensa kunnossa, pidän pasifismia kuitenkin välttämättömänä vastapainona militarismia vastaan. (Vala 8/1939.)

Toisaalta Vala – ristiriidassa omien aikaisempien kannanottojensa kanssa – hyväksyy kuitenkin alkusyksystä 1939 puolustusmenojen kasvattamisen ja toteaa sekä Tulenkantajien että työväenluokan olevan ”puolustusystävällistä”. Vala painottaa siis yhteistä tahtoa ja sitä, että maanpuolustusvalmiutta tulee ylläpitää koko kansan tasolla, työväestö mukaan luettuna. Hän tähdentää koko kansan ja erityisesti myös siviiliväestön kattavaan väestönsuojeluun varautumista. (Vala 33-34/1939; Vala 16/1939.) Syynä mielipiteiden ristiriitaisuuteen on selvästikin kansainvälisen tilanteen kiristyminen 1930-luvun loppua kohti ja toisaalta jonkinasteisen konsensus-hengen syntyminen Suomessa.

Suursodan uhkaa käsiteltiin 30-luvun kirjallisuudessa ikään kuin väistämättömänä tapahtumana ja puolustustahtoa yritettiin lujittaa. Sotaan valmentavassa ns. henkisessä maanpuolustustyössä korostettiin sankaruuden teemaa, jota myös kirjallisuus hyödynsi. Rauhanaate puolestaan kyseenalaisti samaisen teeman. Pasifistisia runoja 1930-luvulla kirjoitti muun muassa Katri Vala. Hänen ensimmäinen sodanvastainen runonsa *Pedot* on syntynyt samana vuonna (1932) kuin Tulenkantajat-lehti alkoi ilmestyä uudelleen. (Koskela 1999, 332.)

Majavan pakinoiden perusteella myös Erkki Vala aavisteli jo varhain uuden maailmansodan mahdollisuutta. Esimerkiksi vuonna 1934 ilmestyneessä pakinassaan hän puhuu Sarajevon laukausten uudelleen pamahtelusta ja seuraavana vuonna huomaa sotavarustelujen kasvaneen sekä maailmansodan rintamien syntyvän uudelleen (Vala 35/1934; Vala 41/1935). Sodan merkkejä Vala havaitsee ensinnäkin Euroopan sisällä, vaikkakin hän toisaalta vuoden 1935 alussa näkee eripuraisuuksista huolimatta kehitystä kohti ”jonkinlaista fascistista Paneurooppaa”, joka suuntautuu Neuvosto-Venäjää vastaan (Vala 4/1935). Myöhemmässä kirjoituksessaan *Huomautuksia* Majava viittaa joka tapauksessa siihen uhkakuvaan, että Suomi sotketaan suurvaltojen väliseen sotapolitiikkaan (Vala 49/1936). Sodan uhkan ja rintamien muodostumisen teema toistuu pakinoissa kaiken kaikkiaan läpi vuosien ja tihentyy 1930-luvun loppua kohti.

Sotien välillä porvariston ideologian keskeisiä rakennusaineita olivat nationalismi ja patriotismin ohella juuri maanpuolustusvalmius sekä kirkolliset hyveet. Kirkon sisällä vallinneelle poliittiselle orientaatiolle oli tyypillistä vahva samaistuminen oikeistoon ja sen arvoihin (Sevänen 1994, 111-112.) Valan suhtautuminen kirkollisiin instituutioihin olikin tämän vuoksi jo sinällään kriittinen. Hän liittää pakinoissaan usein koulun ja kirkon ”taantumuksen” tukijoiksi (ks. esim. Vala 25/1934; Vala 10/1935).

1930-luvun kuvaan kuului myös varhaisnuorison radikalisoituminen. Oppikouluikäisten äärioikeistolainen järjestö Sinimustat syntyi jo lapuanliikkeen alkuvaiheessa. Vuonna 1933 järjestössä otettiin käyttöön johtajaperiaate sekä järjestöasu, johon kuuluivat musta paita ja sininen solmio. 30-luvun jälkipuolella Sinimustat, Akateeminen Karjala-Seura ja Isänmaallinen Kansanliike muodostivat ohjelmaltaan yhtenäisen radikalismiliikkeen, jossa edettiin iän mukaan järjestöstä toiseen. (Virtanen 2001, 143.) Majavan pakinoissa Sinimustat, AKS ja IKL ovat ”taantumuksen” edustajina jatkuvasti tulilinjalla ja muodostavat hänen ajattelussaan uhkakuvan demokratian toteutumiselle.

5.3.2. Harvainvaltaa ja valvontaa vastaan

Erkki Vala näki selvästi oman roolinsa joukkojen johtajana ja valistajana. Hän kirjoitti levittääkseen tietoa asioiden tilasta ja osoittaakseen kritiikillään yhteiskunnassa ilmeneviä puutteita sekä toisaalta tuodakseen ilmi kansan mielialoja. On vaikea määritellä sitä, kuinka usein Valan pakinat saivat aiheita niin kutsutun ”kansan” omasta aloitteesta tai kertomista tarpeista ja kuinka usein taas Vala itse

määritteli työväestön näkökannan ja yritti muuttaa sitä vastaamaan omia tavoitteitaan, kuten Hanne Koivisto on todennut vasemmistointellektuellien 1930-luvulla olleen taipuvaisia tekemään.

Kirjoittaessaan kansanvallasta Vala perää joka tapauksessa poliittista kasvatustyötä ja ”asiallista valistustyötä” koskien kansalaisoikeuksia ja demokratiaa. Hän on huolissaan todellisen demokratian ja kansanvaltaisen politiikan puutteesta Suomessa ja puhuu ”autokratiasta”, jonka yllä on ”ohut demokraattinen vernissaus” sekä virkamiehistöön ”itsevaltiudesta”. (Vala 18/1939; vrt. Vala 23/1937.) Tämä näkyy Valan tulkinnan mukaan ennen kaikkea sensuurissa ja sanomalehdistön kirjoittelussa, joka puolustaa kansalaisten sijaan viranomaisia. Vala kuvaa virkamieskuntaa seuraavalla tavalla:

Mutta niin tavatonta tapausta, että vieraan valtakunnan intressejä palveleva ryhmäkunta miltei sotilaallisesti organisoidun järjestön avulla holhoaisi virkamieskunnan kasvatusta itsenäisessä maassa, kuten Suomessa AKS:ään nähden on asianlaita, ei sentään tunneta missään vanhassa demokratiassa. (Vala 18/1939.)

Valan mukaan maata hallittiin siis ennen kaikkea ”poliittisen taikauskon” ja oikeistolehdistön valhepropagandan avulla, kansanvaltaisten voimien kustannuksella (Vala 2/1938). Hänen mukaansa ”taantumuksellisina lapualais- ja kivimäkeläisvuosina” vakiinnutettiin tietty ”yhteiskunnallinen ja poliittinen pohjarakennelma”, joka oli säilynyt pakinan kirjoittamishetkeen miltei sellaisenaan (Vala 23/1938). Aikaisemmin, Kivimäen ollessa vielä pääministerinä, Vala kirjoittikin, kuinka kyseisen hallituksen aikana Suomessa oltiin merkittävästi lähestytty harvainvaltaisuutta (Vala 40/1933).

Vuonna 1938 Majava kirjoittaa, että Suomessa on havaittavissa jyrkkiä luokkavastakohtaisuuksia varsinaisen ”kansan”, työväen ja talonpoikien, sekä ”suurporvariston” välillä. Siinä missä ensiksi mainitut ovat eheytyneet ja muodostaneet ”voimakkaan demokraattisen kansanyhteisön”, toinen taho ”panee kaikki pillinsä soimaan kylvääkseen hajaannusta ja epäluottamusta kansan keskuuteen”. (Vala 18/1938.) Kansanvallan lujittaminen vaati Valan mukaan niin kutsutun kansanvaltaisen lehdistön aktiivisuutta ja ”taistelevaa asennetta” totalitarismia vastaan. Hän hakee jälleen kerran vertailukohdan Ruotsista ja valistaa myös tässä yhteydessä lukijoitaan siellä vakiintuneesta demokratiasta. (Vala 23/1938.)

Vala haluaa kuitenkin erikseen korostaa, että taistelu esimerkiksi natsismia vastaan kohdistuu järjestelmään eikä kansaan. Hän tähdentää, että ”kansat ovat eri asia kuin niitä hallitsevat pienet väkivaltaiset ryhmät”. (Vala 45/1938.) Tässäkin toteamuksessa tulee siis esille se, kuinka Vala tukeutuu ”kansaan” taistelussaan valtaapitäviä vastaan ja vetoaa lukijoihinsa näiden kahden tahon vastakkainasettelua korostamalla. Luokkavastakohtaisuuksia kritisoiva Vala osallistui siis itsekin ristiriit-

tojen luomiseen ja vastakohtaisuuksien ylläpitämiseen ja jopa jyrkentämiseen omalla toiminnallaan ja kirjoituksillaan.

Majavan yhteiskuntakritiikki Tulenkantajien pakinoitsijana huipentui ja tiivistyi, kun Etsivän Keskupoliisin muistiot paljastuivat syksyllä 1936 Suomen Sosialidemokraatin julkaistua niistä paljastavan kirjoituksen (Juva 1967, 296). Myös Tulenkantajat käyttivät runsaasti palstatilaa muistioiden siteeraamiseen ja kommentointiin (Vala 39/1936). Keskusta- ja vasemmistopuolueiden taholta muistiot saivat julkisuudessa runsaasti kritiikkiä, mutta kokoomus ja IKL puolustivat niitä. Julkitulon myötä sekä Kivimäen hallituksen että Etsivän Keskupoliisin päällikön oli kuitenkin jätettävä tehtävänsä. (Sevänen 1994, 127.)

Erkki Seväsen mukaan näistä reaktioista ja tapahtumista voi tehdä sen johtopäätöksen, että porvariston enemmistön keskuudessa kommunismin vaaraa ei Suomessa enää tuolloin nähty niinkään relevanttina uhkana vaan pikemminkin oikeiston keinona rajoittaa demokratiaa. Sevänen toteaa Etsivän Keskupoliisin arkistoaineiston perusteella, että EK:n suorittama valvonta kuitenkin jatkui vielä muistioiden julkitulon jälkeenkin. (Sevänen 1994, 127.) Myös Erkki Valan kirjoituksissa Tulenkantajissa ilmenee sama käsitys, kun vielä vuoden 1939 puolella, kolmatta vuotta muistioiden paljastumisen jälkeen, Majava palaa pakinassaan EK:n raportteihin ja vertaa niitä ”Lilliputian juorukalenteriin” (Vala 9/1939).

Vala reagoi muistioihin voimakkaasti heti niiden tultua julkisuuteen. Ensimmäisessä aihetta koskevassa pakinassaan *Ohrana-viikko* kirjoittaja vertaa EK:a tsaarinvallan aikaiseen valtiolliseen poliisiin. Hän tähdentää myös Etsivän Keskupoliisin yhteyttä IKL:seen ja AKS:aan ja toteaa näiden kaikkien tahojen pyrkimyksenä olevan kansanvaltaisten puolueiden hävittäminen. Hänen mukaansa AKS on saksalaisen orientoitumisensa lomassa tuominnut kaikki skandinaavista suuntausta edustavat tahot ”kommunistien kätyreiksi”. Muistioiden myötä hän kyseenalaistaa myös hallituksen Skandinaviaan orientoitumisen:

Kysyä täytyy, voidaanko sellaisen hallituksen virallista Skandinaviaan orientoitumista ottaa vakavalta kannalta, joka valtiollisella poliisillaan laitattaa lausunnon, jossa natsilaisen AKS:n kanta hyväksytään ja skandinaavisen orientoitumisen kannattajat yritetään leimata Moskovan käskyläisiksi? (Vala 39/1936.)

Pakinoitsija on ensireaktioissaan tuhtunut siitäkin, että Tulenkantajat on muistioissa liitetty ”kansan- eli kulttuuririntamaan”. Hän pitää nimitystä muistioiden tekijän omana keksintönä ja tulkitsee sen tarkoituksena olleen ”saada kirjailijat, professorit, ylioppilaat ym. kulttuurityöntekijät poliittisen

kansanrintama-nimityksen alle selittämällä, että kansan- ja kulttuuririntama on yksi ja sama asia”. Vala puolustaa nimimerkin suojissa samalla omaa Kirjailijain Kustannusliike -nimistä yritystään toteamalla, että esimerkiksi muistioissa osaksi ”yhteis- ja kansanrintamakirjallisuuteen” kuuluvana mainitun *Kunnon sotamies Švejkin seikkailut maailmansodassa* -teoksen julkaisun aikaan ei koko kansanrintama-käsitettä ollut vielä olemassakaan. (Vala 39/1936.)

Myöhemmin Majava nostaa esille Etsivä Keskuspoliisin johtajana toimineen Esko Riekin haastattelun Hufvudstadsbladetissa ja moittii valtiollista poliisia siitä, että se on keskittynyt yksipuolisesti vain kommunistien ilmiantamiseen valtiollisesti vaarallisina. Pakinoitsija muistuttaa, että valtion poliittisen turvallisuuden näkökulmasta EK:n ”ennakkoestävä toiminta” ei ole ulottunut todellisiin uhkiin, ”Mäntsälän kapinaan ja Viron vallankaappausjuttuun”. Sen sijaan Majavan mukaan EK oli ”yhdistänyt tietoja” ja laatinut promemorioita ”rauhallisten professoreiden ym. kunnianarvoisten kansalaisten päänmenoksi.” (Vala 48/1936.)

Lehti käytti EK:n muistioita puolustuksensa tukena painokannetapauksessa, jota käsiteltiin vuoden 1936 lopulla Turun hovioikeudessa. Majavan pakinan mukaan muistioihin viittaaminen kääntyi itseään vastaan ja tuomiota korotettiin lieventämisen sijaan (Vala 49/1936). Tätä tapahtumaa pakinnassa tulkitaan yleisemmin esimerkkinä ”kivimäkeläisen hallituskauden” demoralisoitumisesta. Majavan käsityksen mukaan maata hallitaan ”talousmiesten” suljetuissa istunnoissa. Siitä huolimatta hän tulkitsee vuoden 1937 presidentinvaalien valmisteluissa ”talousmiesten” joutuneen suostumaan K.J. Ståhlbergin ehdokkuuden taakse. (Vala 49/1936)

Johtopäätöksinä EK:n muistioista – jotka Tulenkantajat-lehti lähes järjestelmällisesti varusti lainausmerkein osoittaen näin halveksuntansa niitä kohtaan – Majava näki ne oman aikansa legendoina ja vertasi niitä J.L. Runebergin epähistoriallisiin kuvauksiin Suomen sodan taisteluista *Vänrikki Stoolin tarinoissa*. ”Kun legenda on hyödyllinen hallitseville piireille, niin se elää”, Majava argumentoi ja totesi, ettei ”kukaan kysy esim. sitä seikkaa, kuka EK:ssa runoili kokoon ne ´sitaatit´ Tulenkantajista, joita lehdessä ei koskaan ollut julkaistu”. (Vala 20/1937.)

5.4. Arvojärjestelmän työstäjä

Majavan ensimmäisten vuosien kirjoituksissa painottuu taantumuksesta varoittaminen ja uuden sukupolven ajattelun sekä kulttuurin merkityksen korostaminen. Pakinoitsija painottaa ajan kohtalokkuutta ja merkittävyyttä tulevaisuuden kannalta (Vala 38/1933). Taantumuksellisen kehityksen esittämiseen tarvitaan Valan mukaan henkisen ja sivistyksellisen työn korostamista ja erityisesti kansaan kohdistuvaa kulttuuri- ja sivistystyötä, ”kulttuuriaktivismia”. Vala uskoo J.V. Snellmania seuraten, että ”pienen kansan tehtävät ovat sivistyksellisellä alalla” ja että Suomen kansa on nimenomaan tällainen tulevaisuuden sivistyskanssa, kunhan uusi ajattelu saa voiton vanhasta taantumuksellisuudesta. (Vala 44/1933; Vala 2/1932.) Kaiken kaikkiaan Majava korostaa aiemmin todetun mukaisesti nimenomaan nuoren polven ja nuorison vastuuta uuden ajattelun esiintuonnissa ja Suomen tulevaisuuden takaajana (Vala 24/1933). Tulenkantajat kulttuuri- ja mielipidelehtenä merkitsee hänelle nimenomaan uuden sukupolven, kansanvaltaisuuden ja sivistyksen äänitorvea (Vala 1/1932; Vala 42-43/1933).

Käyttämällä tällä tavoin eri ajattelutapojen erottelussa perinteisten poliittis-aatteellisten linjojen lisäksi myös sukupolven käsitettä Vala näyttäisi vahvistavan käytännössä Mannheimin sukupolvi-teoriaa. Kuitenkin pakinassaan *Vanha ja uusi polvi* hän hieman yllättäenkin irtautuu sukupolvien vastakohtaisuuden konseptista ja korostaa tulenkantajien ja vanhan polven ”kulttuurivapaamielisten” yhteisymmärrystä. Syyksi tähän konsensukseen hän tulkitsee muuttuneen taistelutilanteen, demokratian puolustamisen vaatimukset: ”Kaikki, niin vanhat kuin nuoretkin kulttuurityöntekijät näkevät, että suuret arvot ovat vaarassa, ja valmistautuvat vakavaan taisteluun Suomen kansan oikeuden puolesta työhön, leipään ja rauhaan.” (Vala 21/1936.)

5.4.1. Isänmaa ja kansallisuus

1930-luvun kulttuuririntaman etujoukoissa liikkuvien, edellisellä vuosikymmenellä ikkunoita Eurooppaan avanneiden intellektuellien oli muuttuneissa oloissa paikannettava itsensä suhteessa kansalliseen kulttuuriin. Millainen sitten oli Valan käsitys isänmaallisuudesta ja kansallisesta? Kovin kattavaa ja hyvää määritelmää sellaisenaan pakinoista on vaikea löytää. Kansallisen politiikan perusarvoista Majava kirjoittaa kuitenkin tapansa mukaan negation kautta, reaktiona poliittisten vastustajien teeseihin:

Ajan Suunnan on aivan tarpeetonta uskotella ainakaan järkeville ihmisille, että IKL olisi mikään kansallinen liike. Kansallista politiikkaa on Suomessa vain se, joka perustuu ikivanhan pohjoismaisen vapauden, persoonallisuuden kunnioituksen, työn ja oikeuden periaatteille. (Vala 22/1936.)

Erityisen huolissaan Erkki Vala on pakinoissaan Suomen kansan henkisestä ja kulttuurisesta tilasta, joita toisaalta sensuuri ja kulttuurimäärärahojen puute, toisaalta yhteiskunnassa yleisesti vallitseva henki vaurioittivat. Vala peräänkuuluttaa kansallisuudelle oikeanlaista henkeä kuitenkin varsinaisesti nimeämättä tai luonnehtimatta sitä. Vallitseva henki on hänen mukaansa kaukana kansallisesta ottaessaan mallia menneisyyteen kurkottavasta Saksasta ja sitä kautta menneisyyden tapahtumista. Ajan Suunta -lehden Vala väittää vetävän jopa ”yhtäläisyysmerkin saksalaiskansallisen ja suomalaiskansallisen välille” (Vala 43/1934).

Kaiken kaikkiaan Vala kritisoi oikeistolaisia kansalaisten isänmaallisuuden kiinnittämisestä natsilaisten tarkoituksien palvelemiseen eli kansallisuustunteen käyttämisestä kansan omien intressien vastaisesti. Tällaisesta ”valheisänmaallisuudesta” hän puhuu sekä IKL:n että kokoomuspuolueen lehtiä referoidessaan. Reagoidessaan vuonna 1938 Ajan Suunnan kirjoitukseen ”kansallissosialistien vallankaappauksen 5-vuotismuistosta” Majava vihjailee, että oikeistopiireille ”Suomen kansan itsenäisyys ja vapaus ei tosiaankaan ole pennin arvoinen” (Vala 6/1938). Myöhemmin tarkastellessaan saman lehden kirjallisuusaiheisia kirjoituksia pakinoitsija tulkitsee sen nationalistisen linjan Natsi-Saksan mallin mukaiseksi:

Kun nyt saksalais-kansallinen Ajan suunta kirjoittelee täällä Suomessa kirjallisuudesta ja vaatii sille määrättyä ”kansallista” suuntaa, niin täytyy ulkomaisia esikuvia ajatellen sanoa, että ”jäljet peloittavat”. (Vala 43/1938.)

Valan käsitystä kansallisesta voi ehkä konkreettisimmin pohtia tarkastelemalla mitä hän kirjoittaa kansalliseepos *Kalevalasta*. Vuonna 1935 vietettiin *Kalevalan* riemuvuotta, eepoksen valmistumisen 100-vuotisjuhlaa, jonka inspiroimana Valakin kirjoitti teoksesta (Vala 1/1935). Keskustelua *Kalevalan* olemuksesta ja keskeisestä teemasta käytiin laajalti muuallakin ajan lehdistössä ja muun muassa Katri Vala otti napakasti kantaa puolustaen teosta nimenomaan rauhaneepoksena (Saarenheimo 1984, 247-248). Nationalismille on tyypillistä, että se legitimoii olemassaoloaan hakemalla – ja jopa keksimällä – pyrkimyksilleen perusteita menneisyydestä (Syväoja 1998, 26). Kansanperinnettä oli aikaisemmin käytetty Suomessakin vahvan kansallistunteen luomiseen sekä korostamaan suomalaisten eroavaisuutta, joskus myös ylemmyyttä muihin kulttuureihin nähden. Vuonna 1935,

keskellä *Kalevalan* juhlintaa, kansanrunouden hyväksikäyttö isänmaallisiin ja poliittisiin tarkoituksiin saavutti uuden huipun. (Wilson 1985, 133, 139.)

Kirjoituksestaan päätellen Vala löysi *Kalevalasta* – etenkin verrattuna muihin kansalliseepoksiin – paitsi kansallisesti arvokkaita myös universaaleja arvoja ja teemoja, esimerkiksi ihmisyyden ja rauhanaatteen sekä työväenaatteen, jotka kaikki olivat hänen ajatusmaailmassaan keskeisiä:

Minun täytyy tunnustaa, että Niebelungin laulun rinnalla on suomalainen Kalevala suorastaan suurenmoinen eepos: lyyrillinen, ajatusrikas ja viisas. Sen sankareina eivät ole teurastajat, kuten Niebelungin-laulussa, vaan taitava seppä Ilmarinen sekä laulaja ja filosofi Väinämöinen. (Vala 1/1935.)

Vala lukikin kansalliseeposta kenties ainakin osittain samoin kuin Zachris Castrén Suomen Sosialidemokraatissa julkaistussa artikkelissaan vuonna 1921. Hänen mukaansa *Kalevala* oikein ymmärrettynä – siis työläisen näkökulmasta tulkittuna – laajentaisi yksilön ihmisystävällisyyttä. Siten se ei nostaisi esiin vihan tunnetta toisia kansoja kohtaan vaan pikemminkin haluan lähestyä niitä. (Wilson 1985, 139-140.)

Kansallisen menneisyyden uudelleenarviointiin Majava ei pakinoissaan lähtenyt, vaikka siihen 1930-luvun ilmapiirissä olisikin ollut yhteiskunnallista tilausta. Aikakauden keskeinen lajityyppi oli historiallinen romaani, joka usein haki aiheitaan idän uhasta ja sen vastapainona nationalismista. Pakinoissaan Vala pyrki joka tapauksessa riisumaan auki ja kyseenalaistamaan suomalaisten nationalististen liikkeiden tuottamia merkityksiä ”isänmaallisuudelle” ja ”kansalliselle”. Hän halusi kirjoituksissaan antaa näille käsitteille erilaiset sisällöt, vastadiskurssin, verrattuna niihin merkityksiin, joita hän tulkitsee oikeiston muodostaneen ja levittäneen eteenpäin. Vala esitti siis mielestäni eräänlaisen kansallisen tradition sovelluksen, johon kuuluivat paitsi isänmaallisuus ja kansallishenki, myös universaalius, rauhanaate ja ihmisuus.

5.4.2. Kansainvälisyys

Kansallisen vastavoimana Erkki Valan ajattelussa nousee myönteisessä mielessä esiin myös kansainvälisyys monissa muodoissaan. Kansojen välinen yhteistyö merkitsee hänen kirjoittelussaan sekä positiivisen kehityksen edistämistä että negatiivisten vaikutusten torjumista, kuten muun muassa taistelua fasismia vastaan. Samalla tavalla kulttuurityö ja kulttuurinen aktivismi eivät ole vain kansan henkisten virikkeiden kehittämistä tai sivistysystävällisyyden edistämistä uuden sukupolven

ajattelutapana. Olennaista on myös henkisen taantumuksen tai taikauskon vastustaminen ja vastavasti järkeisajattelun, objektiivisen asioiden tarkastelun ja arvioinnin tarjoaminen tilalle.

Majavan pakinoissa positiivisia assosiaatioita liittyy ennen kaikkea edistysmielisyyteen, uudistuksiin ja opposition tarpeellisuuteen. Olennaista Tulenkantajien pääpakinoitsijan visioissa on myös huomion keskittäminen maan sisäisiin ja varsinaisen kansan oloihin, älymystön ja työväestön yhteyden vahvistamiseen sekä puolueettomuus- ja rauhanpolitiikkaan skandinaavisine ja anglosaksisine orientoitumisineen. Luetteloon voi lisätä myös maan itsenäisyyden ja vapauden turvaamisen, kansainvälisen oikeusjärjestyksen ja ihmisoikeudet sekä uskonnonvapauden.

Retorisena keinona Erkki Vala vetoaa pakinoissaan usein kansallista kontekstia laajempaan yhteyteen. Viittaukset menneisyyden kokemuksiin, tapahtumiin ja uskomuksiin nousevat päivänpolitiikasta ja ilmenevät kirjoituksissa enimmäkseen opetuksina ja varoittavina esimerkkeinä. Muun muassa 1930-luvun puolivälissä natsi-Saksan vahvistuessa ja kääntyessä ulospäin Vala viittaa Saksan aikaisempaan vilpilliseen toimintaan ja suomalaisten hyväuskoisuuteen saksalaisia kohtaan. Hänen tulkintansa mukaan saksalaiset tekivät maailmansodan aikana Suomesta kauppaa joka taholle (”veti junkkerihallitus kaikin tavoin nenästä heihin rakastuneita Suomen oikeistolaisia”), mikä johti muun muassa ”kuningashullutukseen”. (Vala 22/1936.)

Kansainvälisyys säilyy Majavan pakinoissa 1930-luvullakin toistuvana motiivina tai johtavana teemana ikään kuin osana Tulenkantajien alkuperäistä eurooppalaista visiota. Paneurooppalaisuutta ei kirjoituksista 1930-luvulla kuitenkaan enää tapaa, joskin Vala aika ajoin kirjoittaa rauhanliikkeestä ja puolustaa Clarté-liikettä, joka vuosikymmenen puolivälissä joutui suomalaisen porvarillisen lehdistön hampaisiin (Vala 45/1935). Eräässä pakinassa Majava viittaa esikuvana ranskalaiseen kirjailijaan André Gideen, jonka kontaktit saksalaiseen ja englantilaiseen sivistyselämään hän nostaa seurattavaksi esimerkiksi älymystön kulttuurisesta kansainvälisyydestä (Vala 35/1933). Myös englantilaisen esikuvan (Union of Democratic Control) mukaan perustettu Ihmisoikeuksien Liitto liittyy Majavan listalle esimerkkinä positiivisesta kansainvälisyydestä. Sen toimintaa pakinoitsija vertaa tsaarinvallan ajan perustuslailliseen taisteluun. Ihmisoikeuksien Liiton puheenjohtajaa, professori Väinö Lassilaa pakinoitsija puolestaan kiittelee erilaisten piirien yhdistämisestä demokratian peruskysymysten ympärille. (Vala 21/1936; Vala 23/1936.)

Kansainvälisyyden jatkuvasta merkityksestä radikaalissa julkisuudessa todistaa myös se, että käännöskirjallisuudella oli merkittävä osuus Tulenkantajat-lehden sisällössä 1930-luvulla. Pohjoismaisen suuntauksen ohella lehti esitteli uutta anglosaksista, mutta myös keskieurooppalaista kirjalli-

suutta. Erkki Valan perustaman Kirjailijain kustannusliikkeen merkkituotteena ilmestyi 1930-luvun puolivälissä kohua herättänyt Jaroslav Hašekin romaani *Kunnon sotamies Švejkin seikkailut maailmansodassa*, jota julkaistiin alun perin jatkosarjana Tulenkantajat-lehdessä. Romaani nostatti yhden Tulenkantajien saamista painokanteista: teoksen sodanvastainen henki ja ironia eivät sopineet 1930-luvun nationalistisesti orientoituneeseen aateilmastoon.

Valan ajatusmaailmassa oli siis 1930-luvullakin samoja rakennusaineiksia kuin edellisellä vuosikymmenellä, jolloin tulenkantajat ymmärsivät itsensä maailmankansalaisiksi ja ulottivat veljeysaatteen Eurooppaa ja koko maailmaakin koskevaksi. Se, mikä oli oman kulttuurin ulkopuolella, nähtiin kansakunnalle mahdollisuutena eikä uhkana. Nimenomaan länsieurooppalaisuus oli 1920-luvulla Tulenkantajia yhdistävä tekijä ja merkitsi heille suvaitsevaisuutta ja moniarvoisuutta. 1930-luvun yhteiskunnallinen tilanne ja nationalististen voimien vaikutus kuitenkin taltutti kansainvälisyyttä ja paneurooppalaisuutta korostavien ryhmien toimintaa. Vaikka Vala vielä 30-luvullakin uskoi kansainväliseen yhteistyöhön erityisesti rauhanliikkeen ja ihmisoikeuskysymysten kohdalla, voi paneurooppalaisuuden utopian hänen kirjoitustensa pohjalta todeta syrjään siirretyksi ja painopisteen siirtyneen englantilaisen ja aivan erityisesti pohjoismaisen suuntautumisen ja yhteistyön korostamiseen vastapainona saksalaissuuntaukselle. Valalle kyse oli ennen kaikkea demokraattisen ja fasistisen maailmankatsomuksen välien selvittelystä.

Kuten edellä on käynyt ilmi, Vala kirjoitti pakinoissaan useaan otteeseen kansainvälisen oikeusjärjestyksen merkityksestä sekä ihmisoikeuksista ja argumentoi näillä arvoilla sekä kapitalistista järjestelmää että fasismia vastaan (ks. esim. Vala 33-34/1938). Tähän keskusteluun liittyen hän syyttää vuonna 1938 pakinassaan *Entistä ja nykyistä Suomea ja Ruotsia juutalaispakolaisten käännättämisestä Saksaan* ja kirjoittaa Suomen näin yhtyvän juutalaisvainoon: ”Suomen viranomaiset ovat lähettäneet tänne saapuneet pakolaiset joko keskitysleiriin tai itsemurhan tielle” (Vala 35-36/1938).

Eräänlaisena loppukaneettina Vala kirjoittaa Tulenkantajat-lehden kaiken kaikkiaan neljänneksi viimeisessä numerossa vuonna 1939 seuraavasti:

Nyt ovat siis Suomenkin ”reaalipoliitikot” saavuttaneet sen ihannetilän, johon he ovat pyrkineet: ei ole enää kansainliittoa, ei rauhanrintamaa, ei kansainvälistä oikeusjärjestystä, ei ”puolustuksen kannalta vaarallisia” kauppasopimuksia eikä muita ”idealistic pilvilinnoja”.

Vala toteaa kirjoituksessaan Euroopan pienten valtioiden kohtalon olevan nyt harvojen käsissä ”Berliinissä ja Moskovassa”. (Vala 38/1939.) Kirjoituksen taustalla olivat oletettavastikin uutiset maailmalta, suursodan alku, ja niinpä lopputuloksena oli pettymys paitsi ”reaalipoliitikkojen” ja

Suomen porvariston toimintaan, kenties myös omaan idealismiin koskien kansojen välisen yhteistyön mahdollisuutta.

5.5. Itsereflektio, ”toiseus” ja identiteetti

Työni teoriaosasta nousevaan keskeiseen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi on tarkasteltava sitä, miten Vala määrittelee pakinoissaan intellektuaalista toimintaa ja millaisia kytkentöjä sosiaaliseen todellisuuteen hän tekee siltä pohjalta. Vala yhdistää pakinoissaan intellektuaalisen toiminnan lähtökohtaisesti taisteluun demokratian puolesta. Hän näkee selvästi itse itsensä intellektuellina, etujoukkoon kuuluvana ja korostaa samalla älymystön tarvetta palvella yhteiskunnan työtätekevää väestöä, työväenluokkaa. Älymystön asemaa Vala näyttääkin pohtineen erityisesti reflektoimalla intellektuellien suhdetta työväestöön sekä korostamalla intellektuaalisen toiminnan vaikeutta erityisesti sananvapauteen kohdistuvien rajoitusten myötä. Ajankohtaisena virikkeenä Valalla olivat intellektuellien toimintaedellytykset Natsi-Saksassa, joista musiikkitaiteilija Bronislaw Hubermann vuoden 1936 alussa oli käynnistänyt keskustelua Manchester Guardianissa:

Intellektuellit voivat saada äänensä kuuluviin vain oloissa, joissa vallitsee edes jonkinlainen sananvapaus ja laillisten muotojen noudattaminen. [...] Nykyisissä oloissa pystyvät vain kaikkein lujatahtoisimmat ja uskossaan horjumattomimmat työläiset ylläpitämään Saksassa ”oppositiota” - intellektuellit voivat tietysti auttaa heitä. (Vala 13/1936.)

Edellä siteeratussa kirjoituksessaan *Intellektuellit ja kehitys kohti sitä tunnettua* Vala viittaa älymystön toimintaedellytyksiin, asemaan yhteiskunnassa sekä sitoutumisasteeseen suhteessa erilaisiin ryhmiin. Hän kirjoittaa edelleen seuraavasti:

Intellektuellit sellaisenaan eivät muodosta mitään luokkaa eivätkä vaikutusvaltaista yhteiskunnallista tekijää. He ovat ainoastaan yksilöitä, joilla on kulttuuriystävällinen, edistystä ja kehitystä suosiva ja siihen luottava maailmankatsomus. Jos he tahtovat saada jotakin aikaan, on heidän tuettava yhteiskunnallista liikettä, joka vie kehitystä kulttuuria rakentavaan suuntaan. Monesti olen ihmetellyt sitä passiivisuutta, jolla Suomen intellektuellit osoittavat kysymyksissä, jotka koskevat heidän työtänsä – jopa heidän elämisenmahdollisuuttaankin. [...] Mitä typerin demagogia tehoa heihin yhtä hyvin kuin mihin tahansa ”tavalliseen kansalaiseen” tahansa. (Vala 13/1936.)

Vala erottaa siis ensinnäkin intellektuellit ja työläiset selvästi toisistaan, mutta näkee, ettei älymystö voi toimia, esimerkiksi torjua fasismia, muuten kuin yhteistyössä työväenluokan kanssa. Valan katsoessa heijastuu gramscilainen näkemys intellektuellin asemasta ja tehtävästä. Gramscin tekemän

jaon mukaanhan orgaaniset intellektuellit ovat tietoisesti kiinnittyneitä johonkin ryhmään, tavoitteenaan tehdä se tietoiseksi tehtävästään. Valan kirjoituksissa heijastuu nimenomaan tällainen pyrkimys valistaa ja yhdistää työväestö sekä vahvistaa sen tietoisuutta itsestään. Pakinoiden pohjalta tulkituna Valan suhde joukkoihin on dialoginen. Tulenkantajat ja Vala itse tarjoavat siis työväestölle ennen kaikkea tietoa, kun taas joukot kertovat vastaavasti intellektuelleille ongelmistaan ja tarpeistaan. Varsinaisena muutoksen eteenpäin viejänä on työväestö yhteiskunnallisena liikkeenä, siis kollektiivi. Kuten edellä lainatusta tekstistä käy ilmi, intellektuellien tehtävänä on Valankin mukaan, edelleen Gamscin ajatuksia heijastellen, toimia auttajia – he ovat siis perimmiltään joukkojen palveluksessa.

Vala korostaa kirjoituksissaan älymystön ja työväestön yhteyttä sekä painottaa älymystön asemaa työtätekevien oikeuksien puolustajana eli eräänlaisena etujoukkona. Omaperäisellä, populistisella argumentaatiolla Vala näkee yhteyksiä älymystön ja tavallisen kansan tavassa suhtautua yhteiskunnalliseen retoriikkaan ja saavuttaa yhteisymmärrys perustavissa asioissa:

Älymystöllä ja ”tavallisella kansalla” on tavallisesti läheinen yhteisymmärrys. Molemmat ajattelevat luonnollisesti ja terveesti asioista, he näkevät kauniitten fraasien alta todellisuuden useinkin hyvin rumat kasvot, ja tämä yhdistää älymystön ja työväestön salaiseen liittoon ”puolivillaisia” vastaan, joiden typeriä, kaunisteltuja puheita he yhtä hartaasti halveksivat. (Vala 30/1933.)

Puhuessaan intellektuelleista toisinaan he-muotoa käyttäen Vala ikään kuin etäännyttää itsensä pois älymystön joukosta. Toisaalta yllä vuodelta 1936 siteeratussa kirjoituksessaan Vala puhuu intellektuelleista ja heidän asemastaan ensinnäkin yleisellä tasolla sekä toiseksi erityisesti niistä intellektuelleista, jotka ovat silloisessa yhteiskunnallisessa taistelussa osoittaneet passiivisuutta tai uskoneet ”demagogiaa”. Pääsääntöisesti Valan kirjoituksissa Tulenkantajat kuitenkin identifioidaan työläisiä edustaviksi intellektuelleiksi. Tältä ”salaisen liittolaisuuden” pohjalta määritellään myös Tulenkantajien linja kulttuurijulkaisuna:

Tulenkantajat on vähitellen kehittynyt nykyiseen vaiheeseensa. Se on julkaissut ja julkaisee edelleen sosialistisia kirjoituksia, mutta suvaitsee myöskin vapaamielisten kannanottoja palstoillaan. [...] Kannanotot määrää työtätekevien joukkojen etu, sillä Tulenkantajat on ja pysyy kapitalisminvastaisena aikakauslehtenä. Sellainen ”liberalistinen” kanta, että on ”ymmärrettävä” kaikkea, siis mitä sortoa tahansa, on kaukana Tulenkantajista. Sellaista lehteä, joka tyydyttäisi kaikkia, ei ole olemassakaan. Ainoata oikeata politiikkaa onkin se, että taistelee mahdollisimman suuren joukon edun ja onnen puolesta. Käytännössä tämä merkitsee yhteiskunnan työtätekevien – työläisten, talonpoikien ja henkisen työn tekijäin – parasta. (Vala 2/1935.)

Tulenkantajat pyrki myös mahdollisimman laajaan levikkiin sekä niin sanotun yleisen mielipiteen edustajaksi. Valan kirjoitukset 30-luvun loppua kohti antavatkin ymmärtää, että lehden levikkikampanja ainakin jossain määrin onnistui:

Vuosien kuluessa on sen [Tulenkantajien] asemassa tapahtunut se muutos, että oltuaan alussa vain pääkaupunkilainen ”intellektuellilehti” on se nyt yli koko maan levinnyt tuhansissa kodeissa luettu aikakauslehti, jonka mielipiteillä on yleistä kantavuutta. (Vala 12/1937.)

Tulenkantajien päätoimittaja argumentoi Majavan pakinoissaan, että lehti on kasvattanut piirissään laajaa intellektuelliryhmää (Vala 37/1937). 20-luvun Tulenkantajat-lehteä voidaankin kutsua älymystölehdiksi, mutta 30-luvun lehdessä populistinen tyyli ja pyrkimys vedota laajoihin kansanjoukkoihin tulee lehden politisoitumisenkin myötä ilmeiseksi. Edellä Vala korostaa taistelevansa ”mahdollisimman suuren joukon edun ja onnen puolesta”, minkä hän siis esittää vastavoimaksi kritisoimalleen harvainvallalle ja kapitalististen piirien ylivallalle yhteiskunnassa. Populismilla ja värikkäällä kielellä sekä kärjistyksillä vedottiin työväestöön ja kerättiin lehdelle lisää lukijoita. Vala piti joka tapauksessa myös itseään intellektuellina ja sitä kautta etujoukkoon kuuluvana. Tähän avantgardeasemaan kuuluu tavallaan velvoituksena, että lehden tekijöiden on houkuteltava työväestöä lukijoiksi ja tukijoiksi siihen vetoavalla retoriikalla. Kirjoituksissaan Majava lukee ”yhteiskunnan työtätekeviksi” työläisten ohella myös talonpojat. Henkisen työn tekijöiden ja työväen yhteys ja yhteisymmärrys asettuu tässä katsannossa vastakohtaksi porvarillisten piirien eriseuraisuudelle. (Ks. Vala 30/1933; 44/1933; 25/1934.)

Valan argumentoinnissa vastakkaisiksi suuntauksiksi nousevat tässä yhteydessä myös kapitalistinen ja työn ideologia sekä henkinen työ, johdonmukainen ajattelu ja ”henkinen keinottelu”, kapitalismi. Näiden vastakkaisten ideologioiden taistelusta ja älymystön asemasta Vala kirjoittaa mahtipontisesti:

19:nneen vuosisadan historia osoittaa, että jokainen ryhmä, joka on ryhtynyt taisteluun maan älymystöä vastaan, lopulta on hävinnyt. Niin on käyvä nytkin, Tulenkantajat ottavat vastaan taisteluhansikkaan. (Vala 17-18/1934.)

Vala puhuu niinkään valtioiden rajat ylittävästä älymystön solidaarisuudentunteesta, ”intelligenssin internationaalesta” (Vala 30/1933). Hänen itsereflektioonsa kuuluu tyypillisesti ajatus riippumattomuudesta ja pyrkimyksestä kohti yleispäteviä arvoja sekä oikeudenmukaisuutta. Näitä universaaleja arvoja edustavat hänelle erityisesti ihmisoikeudet ja sananvapaus, joiden puolustaminen on Majavan pakinoiden keskeisiä teemoja läpi koko 1930-luvun. Kirjoituksessaan *Persoonallisuuksia vaaditaan*

marssimaan esiin Vala agitoi intellektuelleja käyttämään vapaasti kynäänsä ja ottaa esimerkiksi siviilirohkeudesta sisarensa Katri Valan Helsingin Sanomien yleisönosastoon kirjoittaman kannanoton sukupuolineuvonnasta. Majavan mallina sananvapauden puolustajasta esiintyy myös J.V. Snellman, jonka 1930-luvun radikaalit nostivat edistyksellisen linjan pioneeriksi. (Vala 25/1934; 23/1936.) Intellektuellin tehtävän Vala näkee joka tapauksessa walzerilaiseksi yhteiskuntakriitikoksi, joka kyseenalaistaa vallitsevia arvoja ja moraalisiakin ihanteita.

Identiteetin puute, sen etsintä sekä tämän myötä leijuminen erilaisten yhteiskunnallisten ideologioiden välillä ja populismi kuvaavat Valan asemaa 1930-luvulla. Hän sitoutui toisaalta työväestön palvelukseen, mutta uskoi toisaalta samalla edistävänsä yleispäteviä arvoja. Valaa voidaankin ainakin osittain luonnehtia Seväsen sanoin vapaaksi, osallistuvaksi intellektuelliksi tai yhtä hyvin suhteellisen riippumattomaksi yhteiskunnalliseksi toimijaksi mannheimilaisessa merkityksessä.

Valalla oli kirjailijana, kirjankustantajana ja journalistina yhteiskunnassa intellektuellin asema, josta käsin hän pystyi toimimaan. Vasemmistolaisten tapaan hän syytti oikeistoa, kokoomusta ja IKL:ää, kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestyksen kaatamisyriytyksestä. Toisaalta Majava ei pakinoissaan juurikaan nähnyt vastaavasti tarvetta arvostella kommunistien toimintaa demokratian horjuttamiseksi. Liioin Tulenkantajien palstoilla ei puhuttu Stalinin puhdistuksista tai muista Neuvostoliiton sisäisistä ongelmista, toisin kuin esimerkiksi ajan porvarillisissa lehdissä tai kirjankustantajien julkaisemissa paljastusteoksissa (vrt. Immonen 1987). Valan kirjoituksissa suhtautuminen kommunismiin tai Neuvostoliittoon ei ärhäköitynyt samalla tavalla kuin oikeistoa käsiteltäessä. Tosin luotettavaa tietoa itäisen naapurin politiikasta ei 30-luvun oloissa todennäköisesti ollut juuri saatavissa.

Valan argumentoinnissa kaiken kaikkiaan korostuva negaatio vahvistaa myös sellaisia piirteitä, joissa ilmenee niin kutsuttu ”toiseus”: hänen roolinsa yhteiskuntakriitikkona johtaa erimielisyyden tilaan, toisinajattelijan asemaan. Vala alleviivaa siis ulkopuolisuuttaan vakiintuneista instituutioista ja vallan käytöstä ja tulkitsee sen sijaan puolustavansa universaaleja arvoja. Eyermanin intellektuelleille määrittelemän tehtävän mukaisesti Vala katsoo paljastavansa yhteiskunnan perimmäisiä arvoja ja käytänteitä olemassa olevaa valtajärjestelmää kritisoidulla.

5.6. Julkaisemattomien muistelmien näkökulma

Kommunistiyhteyksistä epäiltyjä henkilöitä, mukaan lukien Erkki Valaa, seurattiin enemmän tai vähemmän toisen maailmansodan päättymiseen asti. Sodan aikana Valaa epäiltiin muun muassa nimimerkkien suojassa harjoitetusta kirjailija- ja tiedustelu-/vakoilutoiminnasta. (Mauriala 2005, 286-289.) Tämän vuoksi hän ryhtyikin kertomansa mukaan kirjoittamaan muistelmiaan vasta 1960-luvulla, jolloin hän uskoi yleisten ajattelumallien muuttuneen ja jolloin ”sosiaali-vapaamielisillekin” näkökohdille annettiin arvostusta (Vala 1965, 132). Valan muistelmien sisältämiä kannanottoja arvioitaessa on muistettava, että hän oli 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla lähellä sosiaalidemokraattisen puolueen oppositiota, Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattista Liittoa, ja avusti sen pää-äänenkannattajaa Päivän Sanomia (Launonen ym. 1981, 480). Vala oli siis samankaltaisessa oppositiosuhteessa sosiaalidemokraattisen puolueen johtoon sekä 1930-luvulla että 1950-luvulla. Väinö Tanner oli kumpanakin kautena puolueen oikeistosuuntauksen keulakuvana.

Kuten pakinoissaankin, myös myöhemmin kirjoitetuissa, julkaisemattomiksi jääneissä muistelmissaan Vala määrittelee itsensä vapaamieliseksi, jolle suursuomalaisten propaganda oli vastenmielistä. Tulenkantajat-lehti joutui Valan mukaan sekä kommunistien että oikeiston ajojahdin kohteeksi. Syyksi tähän Vala arvioi sen, että 1930-luvun yhteiskunnassa molemmille ääriryhmille oli kiusallinen se Tulenkantajain esittämä käsitys, jonka mukaan länsivallat ja Neuvostoliitto ennen pitkää joutuisivat yhdessä taistelemaan Rooman-Berliinin akselia vastaan. (Vala 1959.)

5.6.1. Puoluejäsenyys turvana?

Muistelmissaan ja erilaisissa haastatteluissa Vala on määritellyt poliittista linjaansa suhteessa sosialistien ja marxistien tavoitteisiin. Nämä lähteet vahvistavat sen, mitä aineistostani on havaittavissa. Valan kirjoitusten ja toiminnan lähtökohtina olivat vapaamielisyyden ja demokraattisuuden ihanteet. Näissä puitteissa hän pyrki kuitenkin sitoutumattoman intellektuellin ideaaliin, itsenäiseen ja erilaisista tiukoista ismeistä riippumattomaan ajatteluun (Vala 1965, 131). Jälkikäteisarviossaan Vala toteaa Tulenkantajista ja heidän radikalismistaan yleisesti ottaen, että Tulenkantajat olivat yksilöllisiä ja haluttomia ”sitoutumaan” (Vala 1959). Kuten hän itsekkin myöhemmin kirjoittaa, oli itsenäisen ja sitoutumattoman toimijan ideaalia kuitenkin vaikea toteuttaa 1930-luvun kontekstissa, jossa Valan sanoin ”kaikki poliittinen toiminta, joka meni vasemmalle Väinö Tannerin määräysvallan alaisesta sosiaalidemokratiasta, leimattiin ilman muuta kommunismiksi”. (Vala 1965, 149).

Valan muistelmien mukaan ero Tulenkantajien ja Akateemisen Sosialistiseuran, Kiilan sekä Kirjallisuuslehden välillä oli se, että hän itse toimi käytännöllisemmällä pohjalla kuin tiukasti sosialistiseen valtioon pyrkivät vasemmistolaiset. Valan mukaan hänen tavoitteensa olivat jokseenkin yhtenevät sodanjälkeisen Paasikiven linjan kanssa, joka siis korosti hyvien suhteiden merkitystä Neuvostoliittoon nähden ja Suomen sotaan joutumisen välttämistä. Valan pyrkimyksenä oli ennen kaikkea ihmisoikeudet turvaava demokraattinen valtio. (Muistoja 1920-luvulta ja 1930-luvulta/1979, 33-35.) Suhteestaan 1930-luvun vasemmisto-oppositioon Vala kirjoittaa muistelmissaan painottaen siis samuuden sijaan eroa:

Kun toisen Tulenkantajat-lehden aikana jouduin kosketuksiin sosialistien kanssa, hämmästytti minua usein se ahdasmielinen ”marxilaisuus”, joka heidän keskuudessaan oli vallalla. Samoin kuin ensimmäisen Tulenkantajat-lehden aikana olin joutunut ristiriitaan kiihkomielisten AKS:läisten kanssa, jouduin 1930-luvulla torjumaan akateemisten sosialistien jyrkkiä vaatimuksia. [...] Henkiselle joustavuudelle ja vapaamielisyydelle ei sellaisissa oloissa annettu arvoa. (Vala 1965, 131.)

Erkki Vala käsittelee myöhemmästä näkökulmasta laajemminkin syitä ristiriitoihinsa ”vasemmistolaisten piirien” kanssa. Valan mukaan perussyy erimielisyyksiin oli se, että hän oli katsomustavoiltaan ”stählbergiläinen edistysmielinen” eikä siksi halunnut sekaantua sosiaalidemokraattisen puolueen opposition toimintaan (Vala 1965, 148.) Nähtävästi Vala ei ollut muiden SDP:stä erotettujen kanssa perustamassa uutta vasemmistopuoluetta, joka olisi edustanut kolmatta linjaa SPD:n ja SKP:n välissä. Tällaisia keskusteluja käytiin todistettavasti ainakin Akateemisen Sosialistiseuran piirissä. (Kalemaa 1984, 105-106.) Tosin vuoden 1938 alussa Erkki Vala nosti Majavan pakinasaan – erityisesti ”kivimäkeläisyyteen” pettyneenä – esille ajatuksen ”sosiaaliradikaalisen uudistuspuolueen” perustamisesta Ranskan malliin. Tällaisen puolueen hän uskoi pakottavan myös sosiaalidemokraattisen puolueen ”luopumaan nykyisestä virtailevien aatosten politiikasta”. (Vala 16/1938.)

Majavan pakinoissa heijastuvan käsityksen mukaisesti epävakaa olosuhteet, jotka olivat syntyneet maassa lapualaisen terroritoiminnan seurauksena, voitiin muuttaa ainoastaan ”työväenluokan yhteisrintaman” avulla. Vala näki muutokseen tarvittavan ”maan kaikkien kansanvaltaisten piirien myötävaikutusta” ja korosti parlamentaarista ja demokraattista tietä olojen parantamiseen. (Vala 1965, 148.) Totta onkin, että Valalla oli yhteyksiä sosiaalidemokraattien lisäksi maalaisliittolaisiin, edistysmielisiin ja ruotsalaisiin piireihin. Niinpä marxilaisten tiukat luokkataistelunäkemykset eivät istuneet hänen ajattelumaailmaansa.

Muistelmissaan Vala kirjoittaa puoluejäsenyydestään tulkiten sen lähinnä pragmaattiseksi valinnaksi:

Koetin rauhoittaa heitä tekemällä muodollisia myönnytyksiä – liitynpä maksavana jäsenenä sos.dem. puolueeseenkin, vaikka en muuten osallistunut sen toimintaan. Annoin marxilaisten vapaasti puhua myös Tulenkantajain Seurassa. (Vala 1965, 149.)

Eri asia oli kuitenkin se, että hän joka tapauksessa toisessa yhteydessä toteaa hakeneensa puoluejäsenyyksistä turvaa (Muistoja 1920-luvulta ja 1930-luvulta/1979, 36-37). Turvan hakeminen viittaa siis nimenomaan selustan turvaamiseen marxilaisten varalta, mutta todennäköisesti yhtä lailla tuen hakemiseen taistelussa oikeistolaisia arvoja vastaan. Jälkikäteen Vala argumentoi häntä vaivanneen SDP:n muodollisena jäsenenä 1930-luvulla se, että Tulenkantajain Seuraan liittyneet akateemiset sosialistit ”sananvapauden nimessä alkoivat vaatia lehdessä tilaa sos.dem.puoluetta koskeville lausunnoilleen”. Tämä ei Valan mukaan sopinut hänen suunnitelmiinsa. Tulenkantajain tuli jälkikäteisarviossa olla ”puolueettomuus- rauhanpolitiikkaa ajava sivistyksellinen aikakauslehti, joka ei sekaantunut pikkumaiseen puoluepolitiikkaan”. (Vala 1965, 153.)

5.6.2. 1930-luvulla aikaansa edellä?

Myöhemmästä perspektiivistä Vala määrittelee 1930-luvun päämääräkseen lähentymisen kohti Pohjoismaita ja kansallissosialistisen suuntauksen vastustamisen. Hän huomauttaa Tulenkantajat-lehden poliittisen sisällön näyttävästi 60-luvulla aivan erilaisena kuin omassa ajassaan. Valan mukaan aikanaan täysin vasemmistolaiseksi leimatussa lehdessä esitettiin ne puolueettomuus- ja rauhanpolitiikan ajatukset, jotka sittemmin 1960-luvulla saavuttivat vallitsevan aseman. (Vala 1965, 132.) Vala korostaa siis myös jälkeenpäin omien ajatustensa olleen edellä aikaansa ja myöhemmin käytökelpoiseksi osoittautuneen toimintamallin mukaisia. Muistelmissa yleisesti näkyvän omaa toimintaa puolustavan ja oikeuttavan sekä vastustajiin kohdistuvan paikoin jopa hieman katkeran sävyn taustalla lienee juuri kirjoittajan rajallinen mahdollisuus tuoda esille ja saada hyväksytyksi mielipiteitään 30-luvun yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Tulenkantajien politisoitumisen kirjallisesta ja aatteellisesta lehdestä koskemaan myös päivänpoliittisia kysymyksiä Vala selittää muistelmissaan itsepuolustukseksi. Tulenkantajat vastasivat myös kirjallisen alueen sananvapauteen kohdistuviin hyökkäyksiin puuttumalla Valan tulkinnan mukai-

sesti ”vastustajan heikkoihin kohtiin – sosiaalisiin ja sivistyksellisiin kysymyksiin sekä ulkopoliittikkaan”. (Vala 1965, 133.)

Painokanteet ja erityisesti EK:n muistiot osoittavat Valan jälkiarvion mukaan, että ”hallitusvallan taholla suunniteltiin siirtymistä totalitääristen valtioiden menettelytapoihin”. Hänen tulkintansa mukaan tarkoituksena oli diskriminoida ns. kulttuuriliberaalit piirit samaan tapaan kuin totalitäärisissä valtioissa. Yleisen mielipiteen muuttuessa voimakkaasti näiden pyrkimysten vastaiseksi suunnitelmia ei kuitenkaan voitu toteuttaa. Tässä kohdin Vala viittaa Kivimäen hallituksen kaatumiseen. (Vala 1965, 6.)

Valan mukaan Tulenkantajien piiriä hallitsi vapaamielis-humanistinen suuntaus (Vala 1965, 8). Uusi Tulenkantajat-lehti ei siten ollut irrallinen ilmiö vaan kehitys vastaavaan ”sosiaalivapaamieliseen suuntaan” oli ollut näkyvissä jo 1920-luvulla (Emt., 119). Muistelmissaan Vala määrittelee Tulenkantajissa ilmestyneiden kirjoitustensa pääsanomaksi Suomen mahdollisuuden säilyä yleismaailmallisen sodanvaaran lisääntyessäkin puolueettomana valtiona, mikäli se hoitaisi taitavasti ulkopoliittikkansa eikä sitoisi itseään Saksaan. (Emt., 130-131). Vala puuttuu vielä muistelmissaankin siihen ”demokratian harhaan”, josta hän kirjoittaa paljon pakinoissaan:

Vaikka hallitus vakuutti, että maassa vallitsivat lailliset ja demokraattiset olosuhteet, joutuivat natsilaisuutta vastustavat henkilöt vainon kohteiksi. [...] 1930-luvulla lehdistö silloin omaksui säännöllisesti viranomaisten kannan eikä minkäänlaista periaatekeskustelua sananvapaussasioista ollut.

Tulenkantajien saamia painokanteita Vala kuvaa jälkeenpäinkin sanoilla ”huvittava” ja ”naurettava” (Emt., 137, 139).

Vala tulkitsee jälkikäteen myös, että sellaiset ilmiöt kuin yritys palauttaa kuolemanrangaistus ja raipparangaistus kouluihin saivat hänet vastatoimiin. Tässä kohdin hän nostaa muistelmissaan esille myös EK:n muistiot, joissa Ihmisoikeuksien liitto tuli mainituksi ja joissa ”todisteltiin, että humanitääriset harrastukset kuuluivat Kominternin julistamaan kansanrintamataktiikkaan”. Valan mukaan ajatus kuolemanrangaistuksen vastustamisesta nimenomaan kommunistisena tavoitteena oli ”järjetön”, kun sosialistisessa Neuvostoliitossa samanaikaisesti käytettiin nimenomaan kuolemanrangaistuksia. Vala puhuukin ”humaanien ihmisten” syrjinnästä natsilaisuuden aikana. (Vala 1965, 143-145.)

Tulkintani mukaan Erkki Vala yritti vielä muistelmissaankin tietoisesti etäännyttää itsensä sekä kommunismista että marxilaisuudesta. 1930-luvulla oli hänen mukaansa pakko toimia käytännöl-

listen tulosten saavuttamiseksi ”vastoin kaavoittuneita luokka- ja puoluekäsityksiä”. Hän korostaa, että vaatimukset ”työväenluokan yhtenäisyydestä” ja kansanvaltaisten puolueiden parlamentaarisesta yhteistoiminnasta olivat täysin erilaisia pyrkimyksiä. (Vala 1965, 150.) Yleistäen voidaan sanoa, että 1930-luvun suomalaisessa ympäristössä marxilaiset pyrkivät ensiksi mainittuun tavoitteeseen ja Vala itse puolestaan jälkimmäiseen.

Vala painottaa myöhemmässä arviossaan, että akateemiset sosialistit moittivat häntä ”aatteellisuuden puutteesta”. Hän korostaa näkemyseroja todeten, että ”rauhallisen, tasaisen kehityksen aikoina” aatteilla ja todisteluilla on merkitystä, mutta ei ”väkivallan kausina”. Hän toteaa lähtökohtanaan olleen sen, että maassa lapuanliikkeen jälkeen vallitsi tosiasiallisesti oikeistodiktatuuri, jossa presidentti Svinhufvud sivuutti demokraattiset toimintamallit muun muassa pitämällä suurinta parlamentaarista puoluetta, sosiaalidemokraatteja, hallituskelvottomana. (Vala 1965, 156-157.)

Vala kirjoittaa Tulenkantajien ryhtyneen oikeistodiktatuurin vastaiseen taisteluun parlamentaariselta pohjalta. Oikeaoppiset marxilaiset pitivät tätä linjaa ”kurjana revisionismina” siinä missä oikeisto omista lähtökohdistaan leimasi Tulenkantajat äärimmäiseksi vasemmistoksi ja ”Moskovan kätyriksi”. Valan mukaan erityisesti oikeiston hermostutti Tulenkantajissa usein toistettu ajatus sosiaalidemokraattien ja maalaisliiton välisestä yhteistyöstä demokraattisten oikeuksien suojelemiseksi. Oikeiston tarkoituksena oli Valan mukaan ”laillisin keinoin” vakiinnuttaa terrorikauden saavutukset ja supistaa eduskunnan valtaa. (Vala 1965, 157-158.) Vala korostaa omaan rooliaan 1930-luvun vapaana ja joustavana intellektuellina esittämällä päässeensä yhteistoiminnassaan edistysmielisten ja ruotsalaisten kanssa poliittisen elämän kulussien taakse. Hän huomauttaa, että niiden henkilöiden ryhmä, jotka ratkaisivat maan ja kansan kohtalot, oli varsin vähälukuinen. Toisaalta Vala katsoo tulenkantajien piirillä olleen ulkopoliittisissa kysymyksissä jonkin verran vaikutusvaltaa länsieurooppalaisten suhteidensa vuoksi (Emt., 184).

Tulenkantajain kaksi viimeistä vuotta olivat rauhallista kautta lehden historiassa. Cajanderin hallituksen aikana ei nostettu enää painokanteita, minkä vuoksi lehdellä ei Valan mukaan enää ollut syytä esiintyä oppositiolehtenä. Tulenkantajat oli Valan jälkiperspektiivissä lojaali hallitusta kohtaan ja kehotti kansalaisia maltillisuuteen Suomen ja Neuvostoliiton välisten neuvottelujen aikana syksyllä 1939. (Vala 1965, 185.)

6. MIKÄ MIES, MILLAINEN LINJA?

Yhteiskunnalliselta näkemykseltään Erkki Vala oli 1920-luvun oloissa sitoutumaton radikaali ja aatteellisesti lähellä myös Arvid Järnefeltin edustamaa tolstoilaisuutta (vrt. Vala 1982, 7-11). 1930-luvulla hänen poliittinen suuntautumisensa liikkui porvarillisen radikalismien ja sosiaalidemokratian välisessä harmaassa maastossa. Kun Vala keväällä 1937 erotettiin SDP:stä, hän etsi poliittista kotia edelleen vasemmiston suunnalta. Jatkosodan aikana Vala näyttää toimineen virallista politiikkaa vastustaneen opposition piirissä. Sotien jälkeen hän sai poliittisen mandaatin maan alta nousseelta kansandemokraattiselta liikkeeltä työskennellessään Hella Wuolijoen johtaman Yleisradion esitelmäpäällikkönä. Näiden tehtävien ohella Vala kirjoitteli Työkansan Sanomiin, Suomen Kommunistisen Puolueen päivälehteen. Myöhemmin hän palasi sosiaalidemokraattien riveihin ja avusti mm. Sosialistista Aikakauslehteä, kunnes siirtyi – Väinö Tannerin tultua uudelleen puoluejohtajaksi vuonna 1957 – sosiaalidemokraattisen opposition kannattajaksi. Poliittiselta karriääriltään Erkki Valaa voi siten pitää jonkinlaisena tuuliviirinä. Sellaisena hänet – Heikki Viirin hahmossa – kuvaa myös Raoul Palmgren, aatetoveri ja kiistakumppani, 1950-luvulla R. Palomeren nimellä julkaisemassaan avainromaanissa *30-luvun kuvat*. (Kalemaa 1984, 230-233.)

Kirjoituksessaan *Käsitteiden selvittelyä* Vala pohti lehtensä linjaa suhteessa sosiaalidemokraattiseen puolueeseen ja päätti pakinansa omanlaiseen linjanmäärittelyyn: ”Tulenkantajain vapaamielisyyden ja ulkomaisten lehtien valikoitujen suomennosten ei luulisi loukkaavan dogmaattistakaan puoluepuokaria” (Vala 45/1938). Intellektuaalisen toiminnan itsemäärittelyn näkökulmasta Erkki Vala kirjoittautui mielellään vapaasti leijuvien intellektuellien kategoriaan ja korosti joka vaiheessa riippumattomuuttaan puolueista, vaikkakin sitoutui selvästi ajamaan työväestön asioita. Tätä asemanmäärittelyä tuki hänen persoonallinen tapansa johtaa Tulenkantajat-lehteä, joka johti usein hankauksiin muiden lehdentekijöiden ja sen taustayhteisön kanssa. Toisten kuvaamana hänen nähtiin toimivan omavaltaisesti muun muassa Tulenkantajat-lehden omistusta ja linjaa koskevassa kriisissä vuonna 1935, jonka yhteydessä on puhuttu Valan ”palatsivallankumouksesta” (Kalemaa 1984, 55).

Oliko Erkki Vala – omista määrittelyistään huolimatta – loppujen lopuksi mieluummin riitaa haastava oppositiomies, ”puoluepukari”, kuin sitoutumaton intellektuelli? ”Puoluepukariutta” omalla tavallaan todistaa Pentti Haanpään päiväkirjamerkinnöissään Erkki Valasta piirtämä muotokuva vuodelta 1932, jolloin toinen Tulenkantajat-lehti perustettiin:

Merkillisen näköinen mies, fanaatikkoa, innostusta, ehkä teennäistäkin johonkin ”uuteen kulttuurivallankumoukseen”. Tunsin jonkinlaista pettymystä. Tämän ja tällaisten miesten avulla eivät ”ympyräni”⁷ löydä julkisuutta. (Haanpää 1976, 214.)

Samanlaista kuvaa Erkki Valasta on luotu muissakin aikalaislähteissä. Tulenkantajat-lehden avustajana ja toimittajana lähes koko sen ilmestymisajan vaikuttaneen Viljo Kajavan muistelmista välittyy yhtä lailla värikäs muotokuva joka suuntaan siltojaan polttaneesta radikaalista (Kajava 1990, 152-162). Kirjailija- ja taiteilijaryhmä Kiilan jäsenten näkökulmasta Vala oli itsetietoinen ja lankoja käsiinsä keskittävä persoona, omassa piirissään voimakas journalistinen ja kulttuurinen vallankäyttäjä (Rinne 2006, 24-34). Hieman äkkiväärää kuvaa vahvistaa se tapa, jolla Vala reagoi lehden näytenumeroiden saamaan vastaanottoon. Kirjeessään Haanpäälle vuoden 1932 lopussa Erkki Vala valitti Tulenkantajat-lehden joutuneen heti alussa ”ajojahdin” kohteeksi porvarillisen lehdistön taholta. Sen vuoksi hän organisoi ilmoituksensa mukaan ”vasemmistolaisten kirjailijain” vastalausekampanjan ja pyysi siihen myös Haanpään allekirjoitusta. ”Kaikki Voimat on nyt kohdistettava maan ainoan riippumattoman lehden suojelemiseen”, Vala kirjoitti kirjailija- ja aatetoverilleen. Vasemmistolaisten kirjailijoiden varaan rakennettu kampanja riippumattoman lehden tukemiseksi kärsii uskottavuusongelmista tai ainakin siihen sisältyy ristiriita, joka avaa olennaisen näkökulman Tulenkantajien perustamisen ideologiseen motivaatioon. (Haanpää 2005, 131.)

Erkki Valan ja Pentti Haanpään yhteistyö toimi 1930-luvun ahtaissa oloissa kuitenkin suhteellisen kivuttomasti ja heidän intellektuaalisissa profiileissaan on havaittavissa joka tapauksessa analogisia piirteitä. Valan ottaessa sodan jälkeen yhteyttä Haanpäähän kahden poliittisesti vasemmalle kallistuvan kirjailijan valinnoissa ilmeni yhtäläistä poikkeamista politiikan päälinjoilta. Kirjeessään 23.2.1945 Vala kirjoittaa kaipaavansa yhteyttä ”tovereihin, joita pitää henkisinä sukulaisinaan”. Samalla hän luonnehtii itseään ”yksinäiseksi ihmiseksi”. Kirjeeseen sisältyy kriittisiä arvioita vasemmistolaisista kirjailijoista, joiden Vala arvelee turmeltuvan koska heitä käytetään niin paljon politiikassa ja journalistiikassa. Haanpäättä hän ei luokittele näiden joukkoon vaan korostaa tämän riippumattomuutta puolueista ja rahasta. (Haanpää 2005, 399-401.)

Nimimerkillä Majava Tulenkantajat-lehden vuosina 1932-1939 kirjoittaneen Erkki Valan pakinoista voidaan tiivistyneessä muodossa lukea 1930-luvun suomalaisen politiikan keskeisiä aatteita ja kysymyksiä. Valan kirjoituksista paljastuvien näkemysten voi tulkita edustaneen laajempaa aikaistodellisuutta, mutta niiden totuudellisuuden arviointi ei kuitenkaan kuulu tämän tutkielman

⁷ ”Ympyröillä” Haanpää tarkoittaa käsikirjoitusta romaaniinsa *Noitaympyrä*, joka ilmestyi vasta hänen kuolemansa jälkeen *Kootuissa teoksissa* (1956).

tehtävänasetteluun. Pakinoiden kiinnostavin anti liittyy erityisesti lehden alkuvaiheisiin, jolloin Majava haki itselleen ja foorumilleen omaa linjaa ja teki sen paljolti rakentamalla konfrontaatioita suhteessa koko poliittiseen kenttään. Lehden vuosikertoja analysoidessa havaitsee selviä eroja. Alun intensiivisen taistelun ja intellektuaalisen itsemäärittelyn jälkeen vuonna 1935 ideat olivat välillä lopussa: pakinat kertasivat samaa, kirjoittajan loputonta kamppailua niin poliittista konservatismia kuin sosiaalidemokraattisen puolueen tannerilaista enemmistöä vastaan. Vastaavasti kun tilanteet kansallisessa ja kansainvälisessä politiikassa muuttuivat, lehden viimeisissä numeroissa vuonna 1939 ilmenee konsensus-suuntaus. Kansallinen yksimielisyys talvisodan alla tarttui Tulenkantajiinkin ja sen pääpakinoitsijaan.

Miksi Erkki Vala sitten valitsi Tulenkantajat-lehden kirjoituksiinsa nimimerkikseen juuri Majavan? Majava on suurikokoinen jyräjä, terävä hampaistaan, nokkela pesän ja patojen rakentaja. Poliittisen pakinoitsijan rooli suomalaisessa lehdistössä on perinteisesti ollut oppositioon hakeutuva. Ns. offensiivisen pakinan yhtenä keskeisenä muotona on nähty 1920- ja 1930-luvun vasemmistolainen kulttuuripakina. (Ks. Taanila 1970, 295-297.) Erkki Valakin on nimimerkillä kirjoittaessaan tietoisesti halunnut provosoida kansalaiskeskustelua ja sitä kautta majavan tapaan pyrkinyt nakertamaan yhteiskunnan perusteita. Yhtä hyvin kuin repinyt hän on myös rakentanut uusia pesiä ja houkutellut niihin samanmielisiä kanssansa asumaan.

Suurin linjoin hahmotettuna Valan pakinoissa havaitsee toistuvana sisältöelementtinä demokraattisen ja fasistisen maailmankatsomuksen välienselvittelyä. Valan ajatusketju voidaan nähdäkseni karkeasti ottaen tiivistää seuraavasti: kapitalismi, militaristinen ideologia ja pappisvalta johtivat Valan mukaan henkiseen taantumukseen ja niin kutsuttuun valheelliseen isänmaallisuuteen. Tätä vastaan vasemmistoporvariston ja kaikkien kansanvaltaisten piirien oli käytävä taisteluun ja talonpoikien sekä työväestön oli ymmärrettävä yhteiset etunsa kapitalisti-luokkaan nähden. Toisin sanoen Vala agitoi joukkoja fasismia vastaan demokraattisuuden ja kansanvallan puolesta. Älymystöllä ja kansalla oli Valan mukaan erityinen yhteys ja älymystön roolina olikin kansan oikeuksien puolustaminen ja etujoukkona toimiminen. Suomen tuli hänen mukaansa nojata Skandinaviaan, pysyä puolueettomana ja erillään Euroopan sodasta sekä pitää yllä ystävällisiä suhteita myös Neuvostoliittoon. Vala korosti teksteissään lisäksi muun muassa edistysmielisyyttä, uudistuksellisuutta, opposition tarpeellisuutta, ”järkeisjattelua” ja ”sivistysystävällisyyttä”.

Vala etsi tietoisesti oppositioasemia sekä suhteessa oikeistoon että vasemmistoon. Pakinoitsijalle oli ominaista tukeutuminen historiallisiin henkilöihin ja sitä kautta hän pyrki ryhmäidentiteetin jäsentämiseen, kulttuuriperinnön jatkamiseen oman fraktionsa sisällä. Hän argumentoi jatkuvasti taiste-

levansa ”taantumusta” vastaan, jolle hän antoi kirjoituksissaan monenlaisia merkityksiä. Valan pakinoissa korostui läpi vuosien myös sanan- ja mielipiteenvapauden teema. Kirjoittaja kritisoi lehdistön yhdenmukaistamista, sensuuria sekä vapaan ajattelun ja yksilöllisen yritteliäisyyden tukahduttamista. Hänen mukaansa kansaa pidettiin pimennossa ja uutisoinnilla yritettiin virheellisesti pitää yllä mielikuvaa Suomesta demokraattisena ja Saksasta riippumattomana valtiona.

Mannheimilaisesta sukupolvinäkökulmasta katsottuna Erkki Valan mobilisaation lähteenä on nähtävissä vuosi 1918, jolloin sen muistumat asettuvat hänen viiteryhmänsä avainkokemukseksi. Pakinoitsija palaa kirjoituksissaan usein myös luokan ja kansakunnan vastakkaisuuteen. Kun 1930-luvun kommunistit antoivat vaihtoehdoksi vain internationaalisen, Vala yritti kirjoituksissaan työstää ja purkaa tätä vastakkainasettelua.

Valan arvomaailmaan kuuluivat uskonnonvapaus, pasifismi, ihmisoikeudet sekä muun muassa kuolemanrangaistuksen vastustaminen. 1920-luvun Tulenkantajille tyypillinen paneurooppalaisuus, ajatus ihmisveljeydestä ja rauhanliike olivat lehden linjassa alkuvaiheessa mukana, mutta reaalipoliittinen kehitys muutti tämän idealismin lopulta utopiaksi. Molotovin-Ribbentropin sopimus, ns. epäpyhä allianssi, yllätti 1930-luvun lopulla koko maailman, myös Tulenkantajien toimituksen, ja muutti sen suhtautumista eurooppalaisuuteen. Vala korosti kautta linjan myös kansainvälisen oikeusjärjestyksen ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen tärkeyttä, mutta joutui tässäkin suhteessa vuosikymmenen lopussa sodan alla pettymään.

Erkki Vala ei pakinoissaan ollut vasemmisto-orientaatiosta huolimatta puhdasoppinen marxilainen, mikä näkyi erityisesti suhteessa Kirjallisuuslehteen, toiseen 30-luvun vasemmistosuuntautuneeseen kulttuurijulkaisuun. Kirjallisuuslehden tekijöistä poiketen Vala halusi tehdä Tulenkantajista liberaalin ja suhteellisen moniarvoisen foorumin. Tärkein asia lehden linjan kannalta ei ollut puoluekantasuus, jonkin aatteen ajaminen. Pikemminkin julkaisulle oli sen pakinoiden perusteella olennaista fasismin vastainen taistelu. Tässä suhteessa Tulenkantajat muistuttaa englantilaisia vasemmistovirtauksia ja esimerkiksi niiden julkaisuja nimeltä *Left review* ja *New writing* (vrt. Heinemann 1988, 118-119).

Valan avainsanoina olivat vapaamielisyys ja kansanvaltaisuus. Myös myöhemmissä muistelmissaan hän sanoo, ettei halunnut sotkeutua sosiaalidemokraattisen opposition toimintaan vaan ajoi kaikkien kansanvaltaisten piirien yhteistyötä, mihin hän kutsui mukaan erityisesti Edistyspuolueen. Vala oli omana aikanaan radikaali, muttei vallankumouksellinen. Hänen voidaan katsoa pyrkineen parla-

mentaariseen yhteistyöhön ja vaikuttamiskeinoihin, vaikka kirjoituksissa häivähtää välillä myös taisteleva henki, esimerkiksi vaatimukset kamppailusta työpaikoilla.

Vala liikkui Mannheimin intellektuellikuvausten mukaisesti erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien välillä ja määritteli näkökantansa joustavasti, poimien aineksia erilaisten ryhmien agendoilta tai vaatimuksista. Tämä oli sekä osa hänen itsereflektiotaan että myös hänen kirjoituksistaan paljastuva toimintamalli. Vala ei halunnut määrittellä itseään tai omaa asemaansa liian tiukasti, jotta lukijakunta pysyisi laajana. Hänen näkökulmansa vaihteli kirjoituksissa riippumattoman intellektuellin näkökulmasta sitoutuneeseen joukkojen johtajaan ja aina jopa työväestön edustajaan. Toisinaan hän pysytteli kokonaan älymystön kategorian ulkopuolella, vaikka toisinaan taas korostikin omaa rooliaan joko vapaana tai työväestön joukkoja johtavana intellektuellina. Lisäksi hänen suhteensa etenkin Edistyspuolueeseen ja sosiaalidemokraatteihin oli horjuva. Toisinaan Vala korosti puoluejäsenyyttään ja toisinaan taas etäännytti itsensä tietoisesti näistä puolueista ja etenkin niiden johdosta.

Tämä pragmaattinen kanta ja näkökulmien vaihtelu oli siis kenties lehdentekijän ja kustantajan reaalipoliittikkaa. Tärkeintä oli, että lukijat pystyivät samaistumaan hänen kirjoituksiinsa ja siten hyväksymään hänen poliittiset tavoitteensa. Koska Valan tekstejä kritisoitiin muissa aikalaiskirjoituksissa ja hänen toimintansa ja maineensa kärsi erilaisista sanktioista, leimaa kirjoituksia jatkuva puolustautumisen tarve. Merkittävää on, että Valan kirjoittamissa muistelmissa puolustautuva asenne jatkuu ja populistisuus sekä itsensä nostaminen hallitsevat argumentaatiota. Muistelmissaan Vala analysoi laajalti omaa 30-luvun toimintaansa ja toimintaympäristöään. Kuten Skinnerkin toteaa, lukijan ei kuitenkaan tarvitse eikä pidäkään hyväksyä kirjoittajan tulkintoja omista intentioistaan sellaisenaan.

Kirjoituksistaan päätellen Valan pyrkimyksenä oli selvästikin asioiden ja tapahtumien objektiivinen tarkastelu ja siten vapaan intellektuellin riippumattomuuden saavuttaminen. Todellisuudessa hän oli kuitenkin tehnyt valintansa oikeisto-vasemmisto-akselilla ja lähti mukaan äärimmäisyyksien väliin taisteluun, jossa olosuhteet ja muiden toimijoiden siirrot oletettavasti vaikuttivat hänen kirjoitustyyliinsä ja kannanottoihinsa. Vala kyseenalaisti hegemonian ja oikeistolaisen fraktion tuottaman todellisuuskuvan sekä antoi erilaisen vastauksen aikakauden ongelmiin. Tässä historiallisessa tilanteessa hänen toimintatilansa oli kuitenkin rajattu ja myös sanktioitu. Valan kirjoitukset osoittavat mielestäni sen, että hän ei tyytynyt kompromisseihin vaan taisteli ennen kaikkea itsenäisesti, joskin tietysti myös kytköstensä tuella. Kuitenkaan hän ei kaihtanut myöskään aika ajoin polttaa siltoja takanaan, jatkuvasti leijuen ja hakien paikkaansa. Näin Vala lähenee siis jossain määrin Mannheimin ideaa vapaasti leijuvasta intellektuellista ja erityisesti Seväsen määrittelemää vapaata, osal-

listuvaa intellektuellia, joka loppujen lopuksi kävi omaa taisteluaan mihinkään yksittäiseen ryhmään kiinnittymättä.

Tästä huolimatta Valalla oli siis joka tapauksessa omat kytköksensä erilaisiin ryhmiin ja ideologioihin. Näin intellektuellien karkeahko jako elimelliseen ja vapaaseen älymystöön muuttuu Valan kohdalla ennen kaikkea kysymykseksi kytkösten ja sitoumusten luonteesta ja määrästä. Koska Vala lähtökohtaisesti liitetään kirjallisuudessa osaksi 1930-luvun vasemmistointellektuelleja, olen tässä työssä nähnyt erityisen tärkeäksi käsitellä hänen suhdettaan erilaisiin vasemmistolaisiin ryhmiin. Tarkoitukseni on ollut Skinnerin historiallisten tekstien tutkimista koskevien näkemysten mukaisesti olla kiinnittämättä Valaa etukäteen aikansa vasemmistointellektuellien suureen kertomukseen, jotta ajattelun ristiriitaisuudet eivät jäisi piiloon. Hän oli radikaali paitsi oman aikansa yhteiskunnassa myös vasemmiston sisällä. Vala etsi tietoisesti oppositioasemia suhteessa koko vasemmistooikeistoakseliin ja näin häntä ei voidakaan paikantaa ideologisesti käyttämällä tiukasti vakiintuneita jaotteluja ja käsitteitä.

Vala ei alun perin itse kuulunut työväenluokkaan. Hän otti kuitenkin ajaakseen erityisesti työväen asioita ja siten mukautui tämän ryhmän tarpeisiin ja näkökantoihin – kiinnittyi siis työväestöön ja pyrki eräänlaisena joukkojen johtajana, intellektuellina, ohjaamaan ryhmän mielipiteitä ja toimintaa sekä levittämään tietoa ja luomaan siten tietoisuutta yhteiskunnan tilasta. Kuten todettu, hän kuitenkin samalla uskoi selvästi edistävänsä yleispäteviä arvoja, esittävänsä objektiivisia näkökohtia ja toimivansa siten vapaana intellektuellina. Vala oli suhteessa työväestöön joka tapauksessa Gramscin näkemysten mukainen käännyttäjä, joka edusti työväestön intressejä ja kritisoi hegemonista ajattelutapaa. Sitä, mitä työväestö ajatteli Valasta ei Tulenkantajat-lehden palstoilta voi luotettavasti havaita, joskin levikin nostokampanjoista on mahdollista päätellä, että lehti menestyi tässä yrityksissä ainakin merkittävimpiä kilpailijoitaan paremmin.

Mistä sitten Valan osittainen sitoutuminen ja ennen kaikkea työväestöön kiinnittyminen johtui? Sitoutumisen voi ymmärtää ensinnäkin kompensationsa omalle kiinnittymättömyydelle tai oman identiteetin vahvistamisena. Lisäksi Vala totesi pakinoissaankin joukkojen, kollektiivin, voiman olevan suuri. Saadakseen ajatuksiaan läpi Vala tiesikin tarvitsevänsä kannatusta. Toisaalta hänen liikkuvuutensa ja kiinnittymättömyytensä pohjalta voidaan myös todeta hänen linjansa kenties perustuvan pikemminkin siihen, että hän pettyi yksittäisiin ryhmiin. On mahdollista tulkita niinkin, että Vala todellisuudessa haki identiteettiään viimeiseen asti.

Muistelmissaan Erkki Vala toteaa yksilöiden toiminnan olevan ”kulloinkin paitsi heistä itsestään riippuvaa myös ´olosuhteitten pakon sanelemaa””. Hän katsoo oman sukupolvensa toimineen pitkälti ”pakonalaisissa olosuhteissa”, mikä on Valan mukaan myös ”syytä muistaa sen työtä arvosteltaessa”. (Vala 1959.) 1930-luvun yhteiskunnassa elettiin äärimmäisyyksien aikaa, jossa poliittiset mielipiteet jaettiin melko mustavalkoisesti kahtia. Kyseisenlaisessa toimintaympäristössä tällaisten perustavanlaatuisien ristiriitojen ja taistelun yläpuolelle asettuminen onkin vaikeaa.

Kytköstensä vuoksi Valaa ei loppujen lopuksi kuitenkaan voida kutsua autonomiseksi eikä käsitteäkseni myöskään ajassaan erityisen poikkeavaksi intellektuelliksi. Erkki Valaan verrattuna esimerkiksi Jarno Pennanen, Raoul Palmgren ja Katri Vala olivat kiinteämmin puolueiden jäseniä. Samalla he olivat kuitenkin kaikki yhteiskuntakriitikkoja ja ennen kaikkea oman tiensä kulkijoita. Jürgen Habermasin kehittämää intellektuellien luokittelua sovellettaessa viimeksi mainitut kuuluivat ns. itsenäisiin, mutta kuitenkin poliittisesti sitoutuneisiin intellektuelleihin. Tähän kategoriaan Valakin kuului suuren osan Tulenkantajien ajastaan, mutta hänen sidonnaisuutensa oli löyhempi kuin muiden kirjalliseen vasemmistoelehtiin kuuluneiden. Vala sijoittuikin siis jonnekin elimellisen ja sitoutumattoman intellektuelliuden välimaastoon.

Kuten tutkielman luvussa ”Älymystön autonomisuuden ongelmasta” käy ilmi, on kysymys intellektuellien poliittisesta sitoutumisesta kaikessa pulmallisuudessaan synnyttänyt useita malleja, kun älymystöä on kritisoitu sekä sitoutumisesta että sitoutumattomuudesta. Vala itse käytti Tulenkantajien toimittajana ja pakinoitsijana näitä molempia näkökohtia hyväkseen argumentoidessaan erityisesti oikeistolaisia intellektuelleja vastaan. Hän arvosteli ensinnäkin intellektuelleja asettumisesta valtaapitävien sanansaattajiksi ja siten oman autonomisuuden ja totuudenvartijan roolin hylkäämisestä. Toisaalta hän puolestaan kritisoi älymystöä siitä, että he eivät 1930-luvun oloissa sitoutuneet tavallisten kansalaisten etujen ajamiseen vaan irtaantuivat ja muodostuivat omaksi elitistiseksi ryhmäkseen. Erkki Valan käsitys intellektuellien asemasta lähenee mielestäni selvästi Antonio Gramscin näkemyksiä erityisesti niin kutsutuista orgaanisista intellektuelleista, jollainen Valan itsekin voidaan melko suurelta osin katsoa olleen.

Mielestäni on perusteltua kysyä miksi älymystön sitoutumattomuudelle tai sitoutuneisuudelle pitäisi löytyäkään yksi johtava malli? Toisaalta herää myös kysymys siitä, voiko kukaan toimija koskaan ylipäättään asettuakaan täysin itsenäiseksi universaalin totuuden etsijäksi, vailla minkäänlaisia kytköksiä. Tällaisen ihanteen vaatiminen tai näkeminen mahdolliseksi johtanee Skinnerin varoittamaan anakronistiseen historiankirjoitukseen, ristiriitaisuuksien kieltämiseen ja kontekstin sivuuttamiseen.

Niin ikään luvussa 3.2. esiin nostettuun intellektuellien sitoutumisen ongelmasta käytyyn keskusteluun nojaten on aihetta epäillä, onko täydellinen sitoutumattomuus edes tavoiteltavaa.

Lopuksi on syytä kysyä, miten Valan poliittisten valintojen, tekojen ja kirjoitusten intentio on viime kädessä ymmärrettävissä skinneriläisessä mielessä? Yhteiskunnallisena vaikuttajana Tulenkantajien poliittinen pakinoitsija otti itselleen demokratian vahtikoiran tehtävän. Hän tarkkaili sosiaalisesti laajalla kentällä päivántapahtumia sekä vaihtoi lukeneisuuttaan osoittaen välillä näkökulmia historiallisiin taustoihin ja tapahtumiin tai kulttuurisiin kysymyksiin. Kirjoittamalla lehtiin Vala pyrki vaikuttamaan, työstämään maailmankuvia ja arvojärjestelmiä. Hänellä oli omat ihanteensa ja päämääränsä, jotka tekivät hänet ympäröivässä yhteiskunnassa radikaaliksi.

Lähdettäessä liikkeelle siitä, että Valan tekstit olivat osa oman aikansa yhteiskunnasta käytävää keskustelua, ”siirtoja” tässä keskustelussa ja vastauksia muihin puheenvuoroihin, on syytä pohtia myös sitä, mitä uutta Valan tekstit toivat kyseiseen tilanteeseen ja keskusteluun. Tämän työn puitteissa on tullut selväksi, että Vala pyrki muuttamaan vallitsevia diskursseja ja asenteita, ajan henkeä, vastaamaan paremmin omaa mielikuvaansa tavoittelemisen arvoisesta yhteiskunnasta. Hänen kirjoitustensa vaikutuksia ja seurauksia sekä niiden vastaavuutta itse kirjoittajan intentioihin olisi laajemman tutkimusrajauksen puitteissa mahdollista tarkastella tutustumalla tätä työtä kattavammin muuhun aikalaiskirjoitteluun ja -uutisointiin. Valan ja Tulenkantajien saamat painokanteet, lehden levikkitiedot ja aikalaiskirjoittajien viittaukset Tulenkantajien artikkeleihin kuitenkin osoittavat, että Majavan kirjoitukset herättivät ympäröivässä yhteiskunnassa vähintäänkin keskustelua ja huomiota. Aikakaudella käytiin merkittävää kamppailua esimerkiksi siitä, ketkä olivat isänmaallisia ja ketkä eivät. Vala kyseenalaisti patriotistis-nationalistisen arvojärjestelmän ja halveksui vastustajiensa isänmaallisuutta ja sille annettuja määritelmiä. Näin voidaankin todeta, että hän toimi myös eräänlaisena skinneriläisenä ”innovatiivisena ideologina”.

Aineistoni perusteella voi nähdäkseni joka tapauksessa todeta, että Vala kenties kuvitteli itselleen merkittävämmän roolin mielipiteiden ohjaajana kuin mikä oli hänen tosiasiallinen mahdollisuutensa vaikuttaa 1930-luvun kiristyneessä mielipideilmastossa. Hänen toiminnassaan näkyy piilevänä motiivina itsetehostus: poliittisena pakinoitsijana Majava paljolti pönkitti omaa egoaan ja rakensi ”uuden kulttuurivallankumouksen” nimissä ideologisia visioita, joille ei 1930-luvun yhteiskunnassa kuitenkaan löytynyt aitoa kysyntää.

Kuten edellä on tullut ilmi, intellektuellille tyypillinen itsereflektion tarve näkyy Valan teksteissä korostetusti muun muassa taipumuksena uskoa omaan riippumattomuuteen ja objektiiviseen ajatte-

luun. Hänen itsereflektionsa antaa kuitenkin myös tietoa niistä yhteiskunnallisista olosuhteista ja murroksistakin, joiden keskellä intellektuellit 1930-luvulla toimivat. Kuten Eyerman toteaa, saattaa ainakin osa reflektoiduista muutoksista kuitenkin todellisten ja merkittävien yhteiskunnallisten muutosten sijaan olla kirjoittajan henkilökohtaisen tilanteen projisointeja. Valan kohdalla tämä näyttää pitävän paikkansa. Majavan pakinat projisoivat usein kirjoittajan omaa hankalaa tilannetta ja välienselvittelyjä eri puolueiden, ryhmien ja muiden toimijoiden kanssa.

Pakinoitsijan on tartuttava ajankohtaisiin aiheisiin nopeasti, minkä vuoksi linja saattaakin heitellä, kun kirjoittaja ei välttämättä ehdi suhteuttaa tapahtumia ja liittää niitä osaksi suurempia kokonaisuuksia. Päivänpoliittisilla tapahtumilla on selvästi ollut suuri vaikutus Valan kirjoituksiin ja siksi hänen linjansa saattaa toisinaan vaikuttaa aaltomaiselta esimerkiksi suhteessa sosiaalidemokraatteihin, taantumuksen ilmentymiin ja maailmanpoliittiseen tilanteeseen. Lisäksi pakinoiden luonteeseen itseisarvona kuuluva napakka asioihin tarttuminen ja provosoivakin esitystapa selittänee osaltaan Valan kannanottojen ajoittaisen opportunismin. Erkki Vala toimi kirjoitustensa perusteella siis osin olosuhteita myötäillen ja tilanteita hyväksikäyttäen, toisinaan myös selvästi nimenomaan omaa etuaan tavoitellen.

Tässä työssä tekemäni johtopäätökset muodostavat yhden mahdollisen tulkinnan Valasta poliittisena pakinoitsijana sekä hänen poliittisesta linjastaan. Niin sanottua ainoa oikeaa tulkintaa ei ole mahdollista saavuttaa muun muassa aineiston, tulkitsijan kulttuuristen esioletusten ja tutkittavien tekstien kontekstoinnin määrittäessä aina tulkinnan lopputulosta. Tulkinnan prosessi onkin, kuten Skinner toteaa, päättymätön. Vaikka Erkki Vala ei kuulu aikansa – tai edes oman viiteryhmänsä, Tulenkantajien – merkittävimpiin kirjallisiin tai yhteiskunnallisiin vaikuttajiin, välittyy hänen kirjoitustensa kautta merkittävää tietoa siitä yhteiskunnasta, jossa hän toimi.

Erkki Valan toimintaa ja kirjoituksia Tulenkantajissa olisikin nähdäkseni mielekästä tutkia vielä tarkemmin ja ennen kaikkea yli traditionaalisten tieteenrajojen ottaen huomioon niin politiikan tutkimuksellinen, historiatieteellinen, kirjallisuustieteellinen kuin tiedotusopillinenkin näkökulma. Esimerkiksi käsitehistoriallisen tutkimuksen avulla Tulenkantajien tekstejä olisi mahdollista tulkita ja verrata eri ideologioiden edustajien julkaisuihin. Näin olisi mahdollista valottaa esimerkiksi sitä, miten 1930-luvun jokseenkin mustavalkoisessa yhteiskunnassa eri ryhmät pyrkivät jokainen omista lähtökohdistaan työstämään tässä tutkielmassa käsiteltyjä ideologioita, arvoja, ilmiöitä ja käsitteitä, muun muassa kansanvaltaa, isänmaallisuutta ja kansainvälisyyttä.

LÄHTEET

Majavan (Erkki Valan) pakinoita Tulenkantajat-lehdessä 1932-1939

(1/1932), *Tulenkantajain uudestisyntyminen.*

(2/1932), ”*Lappalaisille saatava henkisiä virikkeitä elämänrohkeutta ylläpitämään.*”

(1/1933), *Rahamoraali.*

(4/1933), *Kun vatsa puhuu.*

(5/1933), ”*Näköä haittaa.*”

(13/1933), *Kevään turnajaiset.*

(16/1933), *Poliittisen elämän näyttämöltä.*

(21/1933), *Epitaafeja ja tulevaisuuskuvia.*

(24/1933), *Tuuli on kääntynyt.*

(30/1933), *Alemmuuskompleksi.*

(35/1933), *Todellisuus on taruakin ihmeellisempi.*

(38/1933), *Eduskunnan ilmapuntari.*

(40/1933), *Mitä parhaillaan tapahtuu?*

(42-43/1933), *Joulutervehdyksiä.*

(44/1933), *Eräälle poliittiselle kynäilijälle.*

(4/1934), *Taistelukentältä.*

(7/1934), *Ristiriitoja ja yhteisiä etuja.*

(17-18/1934), *Heitetty taisteluhansikas.*

(19/1934), *Todellisia ja Pyrrhoksen voittoja.*

(23/1934), *Asioitten selvittelyä.*

(24/1934), *Fascismin pylväävät horjuvat.*

(25/1934), *Persoonallisuuksia vaaditaan marssimaan esiin.*

(27/1934), *Vastustusryhmistä eli oppositioista.*

(28/1934), *Kauniitten nimien vaaroista.*

(29/1934), *Työkausi alkaa.*

(30/1934), *Miekkailua.*

(35/1934), *Tärkeitä tapahtumia.*

(39/1934), *Taantumuksen huvittavat ja synkät piirteet.*

(43/1934), *Sankarit tarkasteltavina.*

(1/1935), *Uuden vuoden mietteitä.*

(2/1935), *Eteenpäin.*

(4/1935), *Ulko- ja sisäpolitiikkaa.*

(10/1935), *Suomen arkielämää.*

(19/1935), *Kansaa tehdään harmaaksi.*

(21/1935), *Virallinen optimismi.*

(41/1935), *Onneton maa.*

(45/1935), *Uudet kummitukset.*

(48/1935), *Huomautuksia.*

(50/1935), *Skandinaviaa ja kansanvaltaa.*

(3/1936), *"Mieleen muistuvat ajat, jolloin me nuorina tyttöinä taistelimme".*

(13/1936), *Intellektuellit ja kehitys kohti sitä tunnettua.*

(21/1936), *Vanha ja uusi polvi.*

(22/1936), *Tutkielma taantumuksellisista.*

(23/1936), *Kerrankin yksimielisyyttä.*

(28-29/1936), *Nurinkäänmetyt asiat.*

(36/1936), *Elintasosta ja kansalaisoikeuksista.*

(37/1936), *Kansanvallan puolustajia nekin.*

(38/1936), *"Minun taisteluni".*

(39/1936), *"Ohrana-viikko".*

(48/1936), *Huomioita.*

(49/1936), *Huomautuksia.*

(51-52/1936), *Joulutervehdyksiä.*

(11/1937), *Rytinää ja savupommeja.*

(12/1937), *Eräs tärkeä asia.*

(15/1937), *Kivimäen manttelin perijä?*

(20/1937), *Nuorison kasvattajat.*

(21/1937), *"Arvovaltaisten" lehtien journalistiikkaa.*

(23/1937), *Tilannekatsausta.*

(25/1937), *Pöpö ja mukula-teoria.*

(27-28/1937), *Tri Jekyll on tullut "kansanvaltaiseksi".*

(31-32/1937), *Paavo Virkkunenkin jo kommunistin kirjoissa.*

(37/1937), *Timoileva kirjallisuusmies.*

(46/1937), *Huomioita.*

(2/1938), *Tuttu juttu.*

(6/1938), *Aina tapahtuu jotakin.*

(16/1938), *Kummitukset menneiltä ajoilta.*

(18/1938), *Asiat eivät ole oikealla tolallaan.*

(23/1938), *Kyllä maassa tehtäviä on.*

(33-34/1938), *Oikeuskysymyksiä.*

(35-36/1938), *Entistä ja nykyistä.*

(43/1938), *Kulttuurikysymyksiä.*

(45/1938), *Käsitteiden selvittelyä.*

(8/1939), *Sota ja pakkotyö.*

(9/1939), *Oikeiston vaaliasiamiehet.*

(16/1939), *Suojaamisesta.*

(18/1939), *Kansanvallasta ja pintavernissauksesta.*

(24/1939), *Huomioita vaalilistoista.*

(33-34/1939), *Yksimielisyyttä ja asioiden selvittelyä tarvitaan.*

(35/1939), *Demagogia ja todellisuus.*

(38/1939), *"Realipoliitikkojen" saavutukset.*

(44/1939), *Yläilmoista arkipäivään.*

Muita Valan kirjoituksia Tulenkantajat-lehdessä 1929-1930

(1-2/1929), *Uusi vuosi – uusi aika.*

(3/1929), *Tulenkantajat ei ole ohjelma...*

(13-14/1929), *Tulenkantajain kuuluisa ohjelma.*

(1/1930), *Uusi vuosi 1930.*

Erkki Valan julkaisematonta aineistoa

Muistoja 1920-luvulta ja 1930-luvulta. Keskustelu Hotelli Tornin kabinetissa 10.2.1979. Osallistujat: Lauri Aho, Aulis Blomstedt, Erik Blomberg, Toini Havu, Anja Ignatius, Jussi Jalas, Arvi Kivimaa, Pekka Lounela, Leo Pesonen, Erkki Vala ja Lauri Viljanen. Litteroinut Paavo Puhakka. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto.

Vala, Erkki (1965), käsikirjoitus *Tulenkantajan muistelmia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto.

Vala, Erkki (1959), käsikirjoitus *Kokemusten laulu. Huomioita ja muistelmia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto.

Muu kirjallisuus

Alapuro, Risto (1997), *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi.

Bauman, Zygmunt (1996), *Postmodernin lumo*. Suomentanut Jyrki Vainonen. Toimittaneet Pirkko-liisa Ahponen & Timo Cantell. Tampere: Vastapaino.

Bellamy, Richard (1997), The intellectual as social critic. Antonio Gramsci and Michael Walzer. Teoksessa Jennings, Jeremy – Kemp-Welch, Tony (toim.), *Intellectuals in Politics. From the Dreyfus Affair to Salman Rushdie*, s. 25-44. London: Routledge.

Charle, Christophe (1992), Intellectuals in France around 1900 in a comparative perspective. Teoksessa Kauppi, Niilo – Sulkunen, Pekka (toim.), *Vanguards of Modernity. Society, intellectuals, and the university*, s. 19-32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Collingwood, R.G. (1983), The Historical Logic of Question and Answer. Teoksessa King, Preston (toim.), *The History of Ideas*. London: Croom Helm.

Collingwood, R.G. (1993), *The Idea of History. Revised edition*. Oxford: Oxford University Press.

Eemeren van, Frans H. – Grootendorst, Rob – Henkemans, Francisca Snoeck (1996), *Fundamentals of Argumentation Theory. A Handbook of Historical Backgrounds and Contemporary Developments*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Eyerman, Ron (1994), *Between Culture and Politics. Intellectuals in Modern Society*. Cambridge: Polity Press.

Gouldner, Alvin W. (1979), *The Future of Intellectuals and the Rise of the New Class. A Frame of Reference, Theses, Conjectures, Arguments, and an Historical Perspective on the Role of Intellectuals and Intelligentsia in the International Class Contest of the Modern Era*. London: The Macmillan Press Ltd.

Gramsci, Antonio (1979), *Vankilavihkot. Valikoima*. Suomentaneet Martti Berger, Mikael Böök ja Leena Talvio. Helsinki: Kansankulttuuri Oy.

Haanpää, Pentti (1976), *Muistiinmerkintöjä vuosilta 1925-1939*. Helsinki: Otava.

Haanpää, Pentti – Vala, Erkki (1976), ”Vapaus vai selli, kumpi kultaisempi?”. Pentti Haanpään ja Erkki Valan kirjeenvaihto 1927-1949. *Kulttuurivihkot* 1/1976, s. 3-15.

Haanpää, Pentti (2005), *Kirjeet*. Toim. Vesa Karonen ja Esko Viirret. Helsinki: Otava.

Harding, Neil (1997), Intellectuals and socialism. Making and breaking the proletariat. Teoksessa Jennings, Jeremy – Kemp-Welch, Tony (toim.), *Intellectuals in Politics. From the Dreyfus Affair to Salman Rushdie*, s. 195-222. London: Routledge.

Heinemann, Margot (1988), Left Review, New Writing and the broad alliance against Fascism. Teoksessa Timms, Edward – Collier, Peter (toim.), *Visions and blueprints. Avant-garde culture and radical politics in early twentieth-century Europe*, s. 113-136. Manchester: Manchester University Press.

Hentilä, Seppo (2006), Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917-1944. Teoksessa Jussila, Osmo – Hentilä, Seppo – Nevakivi, Jukka, *Suomen poliittinen historia 1809-2006*. Helsinki: WSOY.

- Hultén, Britt (1977), *Kulturtidskrifter på 30-talet*. Karlskrona: Bo Cavefors Bokförlag.
- Hyrkkänen, Markku (2002), *Aatehistorian mieli*. Tampere: Vastapaino.
- Immonen, Kari (1987), *Ryssästä saa puhua... Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918-39*. Helsinki: Otava.
- Jennings, Jeremy – Tony Kemp-Welch (1997), The century of the intellectual. From the Dreyfus Affair to Salman Rushdie. Teoksessa Jennings, Jeremy – Kemp-Welch, Tony (toim.), *Intellectuals in Politics. From the Dreyfus Affair to Salman Rushdie*, s. 1-21. London: Routledge.
- Juva, Einar W. (1967), *Suomen kansan historia V. Tie itsenäisyyteen ja itsenäisyyden aika*. Helsinki: Otava.
- Kajava, Viljo (1990), *Aika rakastaa, aika laulaa. Runoilija muistelee*. Toim. Kristiina Lyytinen. Keuruu: Otava.
- Kalemaa, Kalevi (1984), *Raoul Palmgren. Suomalainen toisinajattelija*. Helsinki: Tammi.
- Karkama, Pertti (1990), Modernismin haasteet. Teoksessa Takala, Tuija – Juha Hyvärinen (toim.), *Tutkielmia suomalaisesta modernismista*, s. 7-51. Turku: Turun yliopisto.
- Karonen, Vesa (1985), *Haanpään elämä*. Pieksämäki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koikkalainen, Petri – Syrjämäki, Sami (2001), Menneisyyden kohtaamisesta. Quentin Skinnerin haastattelu. *Niin & näin* 4/2001, s. 8-23.
- Koivisto, Hanne (1995), Ihmisryhmä, jossa moraalit ja äly yhtyvät: intellektuellin käsitteestä. Teoksessa Rossi, Leena – Koivisto, Hanne (toim.), *Monta tietä menneisyyteen*, s. 107-134. Turku: Turun yliopisto.
- Koivisto, Hanne (1997), ”Vaaksan verran ennen muuta ihmiskuntaa” – vasemmistointellektuellien käsityksiä tehtävästään ja asemastaan suomalaisella 1930-luvulla. Teoksessa Karkama, Pertti – Koivisto, Hanne (toim.), *Älymystön jäljillä. Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 64-95. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koivisto, Hanne (1999), ”Mutta nyt on kysymys maailman muuttamisesta”. Raoul Palmgrenin tulkintoja ihmisen ja yhteiskunnan suhteesta 30-luvulla. Teoksessa Karkama, Pertti – Koivisto, Hanne (toim.), *Ajan paineessa. Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*, s. 311-341. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koivisto, Juhani (1998), *Leipää huudamme ja kiviä annetaan. Pentti Haanpään 30-luvun teosten kytkentöjä aikansa diskursseihin, todellisuuteen ja Raamattuun*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koskela, Lasse (1999), Nykyajan lumous särkyä. Teoksessa Rojola, Lea (toim.), *Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan*, s. 310-344. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kurunmäki, Jussi (2001), Käsitehistoria. Näkökulmia historian poliittisuuteen ja poliittisen kielen historiallisuuteen. *Politiikka* 43:2, s. 142-155.

Kuusisto, Riikka (1996), Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, s. 267-291. Tampere: Vastapaino.

Lappalainen, Pertti (1992), *Politiikan mahdollistuminen. Osallistuminen, suvereniteetti ja pluralistinen valtiokäsitys*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lappalainen, Päivi (1990), ”Koko Euroopalle sa kättä annat”. Tulenkantajien kosmopoliittisuus ja sen yhteys modernismiin. Teoksessa Takala, Tuija – Juha Hyvärinen (toim.), *Tutkielmia suomalaisesta modernismista*, s. 79-100. Turku: Turun yliopisto.

Launonen, Hannu ym. (toim.) (1981), *Suomen kirjailijat 1917-1944*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Leonard, Stephen T. (1996), Introduction: A Genealogy of the Politicized Intellectual. Teoksessa Fink, Leon – Leonard, Stephen T. – Reid, Donald M. (toim.), *Intellectuals and Public Life. Between Radicalism and Reform*, s. 1-25. Ithaca and London: Cornell University Press.

Mannheim, Karl (1936), *Ideology and Utopia. An Introduction to the Sociology of Knowledge*. London: Routledge.

Mannheim, Karl (1952), *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge.

Mauriala, Vesa (2005), *Uutta aikaa etsimässä. Individualismi, moderni ja kulttuurikritiikki Tulenkantajien elämässä 1920- ja 1930-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus.

Paavolainen, Jaakko (1984), *Väinö Tanner, sillanrakentaja. Elämäkerta vuosilta 1924-1936*. Helsinki: Tammi.

Palmgren, Raoul (1983), *Kapinalliset kynät. Itsenäisyysajan työväenliikkeen kaunokirjallisuus. Osa I. Kaksi puoluekirjallisuutta ja muotovallankumous (1918-30)*. Porvoo: WSOY.

Palmgren, Raoul (1984), *Kapinalliset kynät. Itsenäisyysajan työväenliikkeen kaunokirjallisuus. Osa II. Pulan, fasismin ja sodan varjossa (1930-44)*. Porvoo: WSOY.

Palonen, Kari (1996), Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, s. 137-159. Tampere: Vastapaino.

Palonen, Kari – Summa, Hilikka (1996), Johdanto. Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, s. 7-19. Tampere: Vastapaino.

Pennanen, Jarno (1970), *Tervetultua tervemenoa. Jarnon saaga II*. Porvoo – Helsinki: WSOY.

Perelman, Chaïm (1996), *Retoriikan valtakunta*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Pietikäinen, Maarit (1994), Paneuropa – en mellankrigstida vision om ett förenat Europa. Teoksessa Engman, Max (toim.), *När imperier faller*, s. 152-171. Stockholm: Atlantis.

Racine, Nicole (1967), The Clarté movement in France, 191-21. Teoksessa *Literature and Politics in the Twentieth Century*. Ed. By Walter Laquer & George L. Mosse. New York: Harper & Row.

Rinne, Matti (2006), *Kiila 1936-2006. Taidetta ja taistelua*. Jyväskylä: Tammi.

Saarenheimo, Kerttu (1966), *Tulenkantajat. Ryhmän vaiheita ja kirjallisia teemoja 1920-luvulla*. Porvoo: WSOY.

Saarenheimo, Kerttu (1984), *Katri Vala, aikansa kapinallinen*. Helsinki: WSOY.

Sallamaa, Kari (1994), *Kansanrintaman valo. Kirjailijaryhmä Kiilan maailmankatsomus ja esteettinen ohjelma vuosina 1933-1943*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Scott, Alan (1997), Between autonomy and responsibility. Max Weber on scholars, academics and intellectuals. Teoksessa Jennings, Jeremy – Kemp-Welch, Tony (toim.), *Intellectuals in Politics. From the Dreyfus Affair to Salman Rushdie*, s. 45-64. London: Routledge.

Sevänen, Erkki (1994), *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon ja välityksen yhteiskunnallinen sääntely Suomessa vuosina 1918-1939*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sevänen, Erkki (1997), Ensimmäisen tasavallan poliittinen tilanne ja kirjallisen älymystön toimintastrategiat. Teoksessa Karkama Pertti – Koivisto, Hanne (toim.), *Älymystön jäljillä. Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*, s. 33-63. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Skinner, Quentin (1978), *The foundations of modern political thought. Volume one: the renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press.

Skinner, Quentin (1988a), Meaning and understanding in the history of ideas. Teoksessa Tully, James (toim.), *Meaning and Context. Quentin Skinner and his Critics*, s. 29-67. Cambridge: Polity Press.

Skinner, Quentin (1988b), Motives, intentions and the interpretation of texts. Teoksessa Tully, James (toim.), *Meaning and Context. Quentin Skinner and his Critics*, s. 68-78. Cambridge: Polity Press.

Skinner, Quentin (1988c), Some problems in the analysis of political thought and action. Teoksessa Tully, James (toim.), *Meaning and Context. Quentin Skinner and his Critics*, s. 97-118. Cambridge: Polity Press.

Skinner, Quentin (1988d), A reply to my critics. Teoksessa Tully, James (toim.), *Meaning and Context. Quentin Skinner and his Critics*, s. 231-288. Cambridge: Polity Press.

Soikkanen, Timo (1984), *Kansallinen eheytyminen – myytti vai todellisuus? Ulko- ja sisäpolitiikan linjat ja vuorovaikutus Suomessa vuosina 1933-1939*. Turku: Turun yliopisto.

Summa, Hilikka (1989), Hallinnon retoriikka ja politiikkojen synty. Onko retoriikalla vielä merkitystä? *Politiikka* 3/1989, s. 159-168.

Summa, Hilikka (1996), Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, s. 51-83. Tampere: Vastapaino.

Syväoja, Hannu (1998), ”Suomen tulevaisuuden näen”. *Nationalistinen traditio autonomian ajan historiallisessa romaanissa ja novellissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Taanila, Hannu (1970), Pakina. Teoksessa Tarkka, Pekka (toim.), *Suomen kirjallisuus VIII*, s. 266-298. Keuruu: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Timms, Edward (1988), Treason of the intellectuals? Benda, Benn and Brecht. Teoksessa Timms, Edward – Collier, Peter (toim.), *Visions and blueprints. Avant-garde culture and radical politics in early twentieth-century Europe*, s. 18-32. Manchester: Manchester University Press.

Tuomioja, Erkki (2006), *Häivähdys punaista. Hella Wuolijoki ja hänen sisarensa Salme Pekkala vallankumouksen palveluksessa*. Helsinki: Tammi.

Vahtola, Jouko (2003), *Suomen historia. Jääkaudesta Euroopan unioniin*. Helsinki: Otava.

Vala, Erkki (1976), Tulenkantajat ja tulenkantajat. Haastattelija Eero Saarenheimo. Teoksessa Haavikko, Ritva (toim.), *Kirjoittajat puhuvat. Tulenkantajat*. Vaasa: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vala, Erkki (1982), Arvid Järnefeltin elämänpiiri. Teoksessa Järnefelt, Maija, *Muistelmia*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Virtanen, Matti (1999), Sukupolven tasot, fraktiot ja elämänkaari. *Sociologia* 2/1999. 36. vuosikerta, s. 81-94.

Virtanen, Matti (2001), *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vuorimaa, Artturi (1931), *Kolme kuukautta Kosolassa*. Artturi Vuorimaa.

Wilson, William A. (1985), *Kalevala ja kansallisuusaate*. Jyväskylä: Työväen Sivistysliitto.

Internet-lähteet

Saarenheimo, Eero (2006), *Vala, Erkki. Tulenkantajat-lehden päätoimittaja, kirjailija, kustantaja*. <www.haku.kansallisbiografia.fi/FMPro>. Luettu 5.11.2006.

Asioitten selvittelyä

Tulenkantajain viime numerossa oli hie- man raskasmielinen sävy. Se johtui tietien- kin siitä, että kirjoitukset melkein järjes- tään käsitteltäviä hyvin vakavia asioita. Tulenkantajain kirjoittajien joukossa on sekä nuoria että vanhoja, sekä pessimistisiä että toivorikkaita tyyppejä. Minä kai kuul- lun toivorikkaisiin, koska iän alakuloi- nen sävy harmittaa minua. Olen ollut mukana Tulenkantajissa kauan, nähnyt vuosien kuluessa sen ympärillä käydy- nä taistelun, kokenut sen erehdykset ja vas- toinkäymiset, nähnyt sen painuvan alas ja jälleen nousevan, kasvavan ja voimistuvan, niin että lopulta olen alkanut uskoa Tulenkantajilla olevan suuren ja tärkeän teh- tävän Suomen kansan keskuudessa. Sen vuoksi toivon siltä aina vireitä sävyä.

Tulenkantajahan aloittivat toimintansa jo kymmenisen vuotta sitten. Heillä on siis jo »perinteitäkin». V. 1929 alkoivat tulenkantajat suorastaan pöyhistelä huoli- matta aatteellisten kapsakkiensa subteel- lisestä keveydestä. Onneksi antoi Suomen kansa heille silloin (kuvaannollisesti pu- huen) perusteellisen lölytyksen, joka teki tulenkantajista sitkeitä työntekijöitä ja pani heidät opiskelemaan ja tutkimaan asioita. Vastakkainen liike, lapualaisuus aloitti toimintansa rymisevällä voitolla, tulenkantajat sensijaan mursertavalla pi- oilla. Nyt se romahoi, eikä enää nouse siitä, kirjoitti hra V. J. Mikkonen rie- muissaan v. 1930 »Suomenmaassa» tulenkantajista. Mutta kaksi vuotta myöhemmin nousi Tulenkantajat kuten tarun Fenix- lintu tuhasta. Kärsitty tappio oli tehnyt sen kovaksi ja sitkeäksi. Tappio alussa on nimittäin pelkästään optuksella ja vain harjoittelua tulevaa voittoa varten. Mutta mitenkähän mahtaa käydä lapualisuuden, joka aloitti voitolla? Minkähänlainen sen loppu on oleva?

Kun kertaan lässä mielessäni tulenkantajain kaikkia vaiheita, hymyilyttää minua hiukan. Kuinka monelle nykyiselle yhteis- kunnan »silmentekeville» Tulenkantajat onkaan ollut tie kunniaan ja kuuluisuu-

teen. Kuinka monet kädet ovatkaan kur- koittuneet anastaakseen itselleen tuon mer-killisen ja kiehtovan nimen — ja kuinka moni onkaan sen tulleessa polttanut itsensä. Eräät ovat katselleet Tulenkantajia kuten erilaatuista soittoasioita, jonka musiikki on heillä suuresti miellyttänyt. Mutta kun he taitamattomin ja karkein käsin ovat sitä kosketelleet, on se heti lakannut soi- masta. Se ei ilmeisesti siedä keinoteltua.

Nyt on Tulenkantajilla epäilemättä ai- van erikoinen tehtävä edessään. Onhan se maassamme tällä hetkellä ain» ja huomat- lavampi lehti, joka voi käsitellä asioita va- paasti ja objektiivisesti ilman puolueiden ja finanssipääoman holhousta. Tällä sei- kalla on merkitystä ajankohtana, jolloin sivistystyö nopeasti on keskittymässä jon-kinlaisen trustin käsiin. Sanomalehdissä- hän on näkynyt uutisia, että suurimmat kustantajamme Otava ja Söderström ovat jo muodostaneet erikoisen reukan mer-killävimpään aikakauslehtien julkaisemi- sessä. Tämä on varmaankin vain alkua yhä läheisemmälle yhteisötoiminnalle. Kun muut kustannusliikkeet ovat siiksi pieniä, etteivät ne paljoakaan merkitse Suomen kirjallisuuskonsertissa, tulee siis tulevai- suudessa asia kaikesta päätään olemaan sellainen, että yksi ainoa liike määrää, mitä kirjoja Suomessa saadaan julkaista ja mitä ei, samoin kuka saa kuvansa sy- vennysspainoon ja kuka ei, kuka on kansal- lissankari ja kuka ei. Tällaisissa oloissa on varmasti Suomen kansalle onneksi, että sillä on Tulenkantajat, joka ilmoittaa, mikä on humpuukia ja mikä ei.

Näyttääkin siltä, että Suomen kansa on ruvennut antamaan arvoa Tulenkantajain työlle. Lehden kannatus lisääntyy ripeästi. Älynystön keskuudessa on tapahtunut he- rääminen. Tajutaan, että me hukumme, ellei järkeisä jättele, objektiivinen (toleava) asioitten tarkastelu ja arviointi saa suu- rempaa sijaa keskuudessamme. Tiedemie- het, kirjailijat, taiteilijat ja valvetuneet poliitikot alkavat avoimesti uhmata sitä terroria, jota taantumuslehdistö avulla on ylläpidetty ja estetty heitä puhumasta asioista sellaisina kuin ne ovat.

Tulenkantajain levikin lisääntyminen tapahtuu kokonaan sen sisällön voimalla. Mitään muuta reklaamia ei sanottavasti ole ollut kuin vastustajain kiivaat hyök- käykset. Suomessa on perusteltu viimeisinä vuosina lukuisia lehtiä, mutta (uskimpa mi- kään niistä on ollut niin kiilheän huomion kohteena kuin Tulenkantajat. Raivo on en- nen muuta johtunut siitä, että Tulenkanta-ajat ei ole asettunut vihamieliselle kannalle Neuvosto-Venäjäan nähden, vaan kieltäy- tynyt ottamasta osaa sitä vastaan käytyyn propagandaan. Olemme monia keraa selit-äneet syyn tähän, mutta toisteltakoon se vielä lässä yhteydessä: katsomme kansain- välisen tilanteen niin vaaralliseksi, että Suomen ehdottomasti on säilytettävä puo- lueettomuutensa uhkaavan maailmanso- dan kynnyksellä. Jos Euroopan mante- reen voimakkain sotilasvaltio Ranska lii- toltaisineen on asettunut yslävällisiin vä- leihin Venäjän kanssa, niin silloin on myöskin Suomen tiedettävä kohtuuden raja. Me olemme suosittelleet Suomelle samaa asennetta, jonka ovat ottaneet Skan- dinavian maat, siinä kaikki. Se ei ole mi- kään vallankumouksellinen vaan ainoas- taan järkevä kanta. Ei Tulenkantajat yleensääkään esitä muuta kuin puhdasta järkeä. Emme voi mitään sille, jos järjen ääni herättää kiihtymystä hullujenhuo- neessa.

MAJAVA.

Vuosisadanalun norjalaisia sosialistiakateemikoita

Kristian Elster: KULTAINEN NUORUUS.

Helsinki 1934.

K.Oy Otava on aloittanut kää- nösromaanisarjansa »kymmenen uut- ta» Kristian Elsterin varsin mielen- kiintoisella romaanilla »Kultainen nuoruus». En käytä tässä yhteydessä tuota jo varsin kulumutta vertausta sokeasta (tai sokeaksi tulleesta) ka- nasta: se ei olisi asiallistakaan. Sa- non: sangen selvänäköiseksi tullut, kaikesta värisokeudesta parantunut, johdonmukaisesti *mustia* jyvii nok- kiva kana »löytää» joskus heikosti *punervankin*. Missä tarkoituksessa, se jääköön tässä arvailematta.

Kristian Elster, jonka pari roma-ania on käännetty jo aikaisemmin suomeksi, käsittelee teoksissaan mm. oman opiskeluaikansa, vuosisadan- vaihteen norjalaisia ylioppilasnuori- soa: tässä miljöössä liikkuu myös »Kultainen nuoruus» (Den skjønne ungdom). Meidät vietiään siinä kes- kelle nuorten sosialistiakateemikko- jen väärtelyitä ja nuorekkaita elä- mänprobleemeja. Nämä nuoret ra- dikaalit ovat kaikki lähtöisin porva- ristosta: heidän pyrkimyksensä lähes- tyä työväkeä on vilpiltin, mutta pin- tapuolinen. Niinpä Tord Teiste, nuori insinööri, työskentelee eräässä pa- jassa »tavallisena työmiehenä». Hän- nen nuorempi veljensä Jan menee kihloihin sosialistisesta nuorisoyhdis- tyksestä löytämänsä nuoren toverit- taren kanssa, mutta saa kohta tede- tä, miten mahdotonta on ympata häntä keskelle omaa »radikaalia» por- varistopohjettään. Pidetään esitel- miä työväenyhdistyksissä ja ylioppi- lassoissa, väärtellään ravintoloissa ja kotona. Yhden päivällisen aikana teiltään kapitalistinen yhteiskunta, toisen aikana vanha sukupuolimoraali, aamiaisella uskonto. Mutta kun sitten toinen perheen tytärstä saa aviottoman lapsen, on koko tämä »radikaali» nuoriso hysteerisenä, eikä keskustella muusta kuin siitä, miten tapaus voitaisiin salata ja perheen »kunnia» pelastaa. Koko pintapuol- lisen radikalismi murenee vähän ker- rassaan ja vanhan poroporvarillisen ympäristön mahti osoittautuu ylivoi- maiseksi. Kuvauksen juoni, joka on ankuroitu moniin ajan suurin ta- pauksiin ja mielenkiintoisiin ilmiöi- hin, vie lopulta kohtalokkaaseen kes- kää 1914. Sodanuhkan pilvet tihe- nevät tihenevästään. Vielä kuitenkin uskotaan. Birger Cold, iverse- niläinen pasifisti, jolle ylioppilasko- kouksissa oli aina vihelletty, kirjoit- taa parhaillaan rauhanaatteen histo- riaa uskon ihmisten pohjimmaiseen hyvyteen ja ikuisen rauhaan, lain- kaan käsittelemättä sodan yhteiskun- nallista välttämättömyyttä. Toiset uskovat vuoroin sosialidemokratiaan, vuoroin kansainväliseen kapitalis- miin rauhantakeena, ollen tuskin vä- hemmän naiveja kuin heidän pilk- kaamansa Birger Cold. Kaikenkai- kiaan muistuttaa heidän patteettinen, dekoratiivinen optimisminsa suuresti Ahon »Rauhan erakon» nuorten ih- misen aatemaailmaa.

On kuitenkin eräs, joka selvästi näkee tämän aatemaailman pinn- suuden, nuori Sivert Urne, maail- levieras nietskelijä, joka kuva- sessa edustaa jonkinlaisia nietsel- läisiä tendenssejä päätyen täyde- seen yhteiskunnalliseen kielteis- teen. Hänen tehtävänsä on pilk- sella hymyllään ja ilkeillä sanoilla syövyttää vanhempien toveriensa nallista uskoa: »...Oi noita yhti- kunnan johtajia, noita työn pappe- jotka tulevat illalla koteihinsa asettuvat mukavasti makamaan viin vuoteisiinsa ja sanovat syn- lä äänellä: 'ajatelkaa, että tuhansia työläisten täytyy maata paljaalla tiällä ja samoin tuhansien paljo- taivaan alla — — vain kapitalis- tujen kotoja'. Eikö se ole katalaa? Väätkö he ole yhtä vastenmielisiä ki- juopot siveydensaarinaajat?» Mu- juttalainen Simon Rothe näkee rau- kausin muussa kuin maailmassa ei- täytymisessä: hän on ainoa, joka kat- see sodan laimukunnan välttämät- myyden yhteiskunnallisen järjes- män ja taloudellisten tekijäin tul- sena, ennustaa sitä seuraavaa ma- ilmanvallankumousta. Muiden aj- tuessa vanhaan porvarilliseen ind- dualismiin ja ajatellessa vain on yksilöllisen pelastamista, on Sim- Rothe ainoa — olkoonpa, että kir- jija panee hänet ennustuksiinsa- koittamaan juutalaisten imperia- mia — ainoa, joka jää seisoma- katse eteenpäin.

Tästä selostuksesta voisi mah- lisesti luulla, että Elsterin roma-ani olisi joitakin sosialismivastaa- tarkoitusperiä. Käsityskeni muka- se kuitenkin on voittopuolise- myönteinen kirja: siinä on ratkaa- vasti käännetty selkä vanhalle, k- jaijain sympatia on uuden puola- vaikka hän ivaakin sen piirissä ih- nevää pintapuolisuutta ja tästä jä- tuvaa ideologista sekavuutta heikkoutta. Sanonpa, että tämä k- tiikki on terveellinenkin. Myös me- le: en voi kieltää, ettenkö »Kult- sessa nuoruudessa» osittain o- liikkunut varsin tutussa seuras- Hahuan kuitenkin olla optimistinen meidän aikamme »socialistiakat- mikkojen» maailmankatsomus aka- kiitos maailmansodan, kansalais- tien ja fasismin, olla vapaa vu- sadanalun dekoratiivisesta opti- mista: se on realiteeteissa pysy- kynnillistä optimismia. Lisäksi i- miä nuoriso kuuluu *taloudellisesti* ei vain ihanteiltaan, proletariaattia

R. P.

Tulenkantajain se-
raava numero ilmes-
tyy heinäkuun 14 p:nä
Tiedustelkaa sitä si-
loin rautatieltä ja ki-
jakaupoista.

tulenkantajain toimitus ja konttori:

Helsinki, Topeliuskatu 13 C.

Puhelin 45 826.

Avoinna klo 11—17.

LEHDEN TILAUSHINNAT:

- 12 kuukautta Smk. 40:—
- 6 " " 22:—
- 3 " " 12:—
- Ulkom. ^{1/4} vk. " 80:—

Lehden saa tilata kaikista
postikonttoreista, kirjakaup-
poista, Rautatiekirjakaupasta,
asiamiehiltä tai suoraan leh-
den konttorista Helsingistä.

Irtonumeroita on saatavana
rautatieltä ja kirjakaupoissa.

ILMOITUSHINNAT:

1 mk 40 penniä palstamilli-
metriltä tekstin jälkeen,
1:50 tekstissä.

LEHTI ILMESTYY:
joka lauantai paitsi kesäkuu-
kausina joka toinen lauantai

SUOMALAINEN
SARJAKUVA

JURKO
KUUSI
Suomalainen
laidevalokuvaamo
HELSINGISSÄ
Utrankim 46 Juhl 2217

